

OHLAS OD NEŽÁRKY A JEHO PODÍL NA POZNÁNÍ REGIONÁLNÍ A LOKÁLNÍ HISTORIE NA PŘÍKLADU DĚJIN STRÁŽE NAD NEŽÁRKOU A PÁNŮ ZE STRÁŽE¹

Karel Maráz (Brno)

Ohlas od Nežárky and its Contribution to the Knowledge of Regional and Local History on the Example of the History of Stráž nad Nežárkou and the Lords of Stráž

Abstract: *Ohlas od Nežárky* was one of the longest-running regional cultural weeklies. It was a periodical for education and entertainment that paid considerable attention to (not only regional and local) history. Because of the high quality of the diverse texts published in it by a wide variety of professionals and experts, it is mentioned in, for example, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví* [Comprehensive History of Czech and Slovak Historiography]. A list of articles from individual issues of the regional mass medium of the time in question has already been published, but we still lack detailed analyses of its articles on selected sites and problems. These include the history of Stráž nad Nežárkou, which has not been covered in any modernly conceived publication, and the fate of the lords of the blue five-petalled rose. In his article, the author deals with both. He analyses the content of published texts on the specific issues and their informative value in the contemporary context and in light of the knowledge of contemporary historical disciplines. He also draws attention to the informative, methodological, genre and formal approaches of individual contributors.

Keywords: Stráž nad Nežárkou – Lords of Stráž – history – text analysis

Úvodem

Ohlas od Nežárky náležel mezi nejdéle vycházející regionální kulturní týdeníky u nás. Přinášel aktuální zprávy o dění v regionu, méně již z Čech a řídce z celého světa, otiskoval řadu osobních i spolkových zpráv a oznámení, příspěvky dopisovatelů (zejména z okolních městeček a vsí), zastával roli klasického oznamovatele (např. informacemi z obecní správy, o trzích, cenách). Důležité bylo poučení a zábava, o něž se staraly fejetony, poezie či beletristické přílohy. Pro týdeník byla samozřejmě podstatná rovněž inzerce. Pro obchodní úspěch týdeníku bylo především potřeba klást důraz na obsahovou pestrost, prostor pro místní spolky a organizace i společenské dění, zprávy pro živnostníky, zemědělce, dělníky. Snaha vyhovět obecnému vkusu co nejširšího čtenářského publika měla listu získat širokou odběratelskou základnu.² Proto se snažil dostat svému podtitulu, tedy *Týdeník (sic) pro poučení a zábavu, pro zájmy obecné a společenské*, resp. *Týdeník (sic) pro poučení a zábavu, pro zájmy obecné, společenské politické* (od roku 1896).

Vzdělávací a naučnou složku *Ohlasu od Nežárky* vyzdvihla pro periodikum jako podstatnou Štěpánka Běhalová, a to zejména v jeho historických, biografických a vlastivědných příspěvcích, vztahujících se převážně k jindřichohradeckému regionu. Na tom redakce stavěla úspěch listu a tato součást pro něj byla charakteristická. Běhalová odkazuje na samotný *Ohlas od Nežárky*, který roku 1930 mj. napsal, že jeho stránky byly vždy otevřeny námětům seriózním a veřejně prospěšným, místním kulturním pracovníkům, zvláště cenným příspěvkům vlastivědným.³ Štěpánka Běhalová spočítala, že za 70 let bylo v *Ohlasu od Nežárky* uveřejněno více než 1000 kulturních, vlastivědných a regionálních příspěvků.⁴

Považuji za důležité na tomto místě zdůraznit, že vzdělávací a naučná náplň periodika nebyla zdaleka obsažena toliko v rubrice jeho *článků*. Jak ukáže text příspěvku, řadu cenných poznatků a dat pro dějiny Stráže nad Nežárkou i pro poznání osudů pánů modré pěttilisté růže přinesly také např. *fejetony, referáty* či *dopisy*. Rubriky byly totiž často v *Ohlasu od Nežárky* obsahově chápány poněkud volněji než v tradiční

¹ Text vznikl rozšířením autorova referátu pro konferenci *Periodická pamět, knižní kultura 19. století*, pořádané ve dnech 20.–21. října 2021 v Muzeu Jindřichohradecka při příležitosti 150. výročí jindřichohradeckého týdeníku *Ohlas od Nežárky*. V textu budu používat důsledně Stráž nad Nežárkou, navzdory skutečnosti, že její historický původní název byl toliko Stráž, nicméně již i řada příspěvatelů ve svých textech, jež byly otištěny v *Ohlasu od Nežárky* a jsou předmětem mého pojednání, ji označují jako Stráž nad Nežárkou. K tomu, že se Stráž nad Nežárkou takto nazývala ještě před vznikem první republiky, srov. např. ROUBÍK 1924, s. 2. Je mou milou povinností poděkovat za cenné připomínky recenzentům rukopisu, dále Mgr. Kateřině Spurné, Ph.D., z Národního muzea a PaedDr. Laděně Plucarové ze SOA v Třeboni za laskavou možnost nahlédnout do kopií archivních inventářů.

² BĚHALOVÁ 2011, s. 46.

³ Tamtéž, s. 47.

⁴ Tamtéž, s. 45.

žurnalistice. To potvrzuje opět Štěpánka Běhalová, když uvádí, že otištěné *fejtony* jsou de facto různými příspěvky, zaměřenými např. biograficky nebo mají vzpomínkový charakter.⁵

Po celou dobu své existence přinášel *Ohlas od Nežárky* stálé rubriky i v průběhu času nově zavedené. Mezi stálými nalézáme *Feuilleton*, *Zprávy domácí a z venkova*, *Věstník národohospodářský*, *Dopisy*, *Zprávy literární*, *Zasláno* a *Zprávy spolkové*. Tento základ, který obsahují všechna čísla s určitými obdobami, později doplnily ještě *Historický koutek*, *Kulturní hlídka*, *Různé*. Postupně byla zavedena rovněž rubrika *Národní jednota pošumavská*. Některé z rubrik byly jen dočasné, jako např. *Smutné a veselé črty ze světové války*.⁶

Po úvodní charakteristice *Ohlasu od Nežárky* obraťme pozornost k historickým tématům, která otiskl. Ta často překračovala hranice Jindřichohradecka; nalézáme řadu článků k dějinám Novobystřicka, Českokrumlovska či Táborska nebo celých jižních Čech (např. H. Gross, *Archiv český jakožto poklad zpráv pro dějiny jižních Čech*⁷). Některé texty se dokonce zabíraly zemskou, celostátní a zahraniční problematikou (např. *Památky stavby románské v Čechách a na Moravě*,⁸ *Obřady turecké*,⁹ *Válka turecká podniknuta proti ostrovu Maltě r. 1565*;¹⁰ *Do Pompei. Črty z cest*¹¹ či *Emancipační snahy ve starém Řecku*¹²).

Velmi dobrá úroveň rozmanité škály publikovaných textů pestré palety odborníků a znalců ve svém oboru zapříčinila, že se o *Ohlasu od Nežárky* zmiňují v současnosti třeba i *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*, jež oceňují *Ohlas od Nežárky* coby dobře redigovaný časopis (sic) pro místní historickou produkci,¹³ a jeho texty jsou citovány i v současných textově-kritických edicích či odborných pojednáních.¹⁴ O značném renomé i informačním dosahu periodika svědčí také další příklad. Když v roce 1884 publikoval na jeho stránkách Ludvík Domečka úvahu (roz. recenzi) na práci Jana Karla Hrašeho *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách*, která pro Hrašeho nevyzněla

nijak lichotivě,¹⁵ zareagoval tento jeden z „otců zakladatelů“ naší archeologie svým stanoviskem, otištěným v *Ohlasu od Nežárky* 22. listopadu 1884,¹⁶ tedy přibližně dva týdny po zveřejnění Domečkovy úvahy. Je tedy očividné, že se *Ohlas od Nežárky* četl nejen v lidových, nýbrž rovněž v odborných kruzích, a to nejen v jižních Čechách (Hraše i Domečka působili ve východních Čechách).

Soupis větších a významnějších příspěvků jednotlivých čísel předmětného dobového regionálního masmédiu již byl uveřejněn,¹⁷ stejně jako zhodnocení média z hlediska vývoje a proměny obsahové i formální (práce Moniky Horákové¹⁸ a text Štěpánky Běhalové¹⁹). K dispozici máme také oborově zaměřené práce, hodnotící přínos národopisně profilovaných textů předmětného týdeníku z pera Romana Malacha.²⁰ Pro většinu lokalit a řadu tematických okruhů, k nimž se v *Ohlasu od Nežárky* otištěné texty vztahují, však stále postrádáme podrobné analýzy otištěných příspěvků. Jedním z nich jsou dějiny Stráže nad Nežárkou a s nimi související osudy pánů modré pětিলisté růže, jimiž se zabírám v předloženém příspěvku. U obou je dlužno připomenout, že stále nedisponujeme jejich moderními monografiemi a u Stráže nad Nežárkou ani rozsáhlejším a moderním archeologickým výzkumem.²¹ Informační hodnotu u některých textů zvyšuje rovněž absence dalších pramenů. O to jsou pro nás příspěvky pro daná témata v *Ohlasu od Nežárky* zajímavější a cennější.

Současně se na příkladu Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže pokusím ukázat, jak lze pro jejich dějiny z předmětného periodika doplnit informační základnu, jestliže dnes z vlastní strážské registratury zůstalo toliko žalostné torzo. Platí to zejména o archivním fondu Velkostatku Stráž nad Nežárkou, ve kterém proběhlo dříve několik destruktivních skartací, jejichž příčina není dosud objasněna, zejména pak v 19. století byly četné písemnosti ze spisového materiálu dány do sběru nebo hokynářům na kornouty, takže se dnes dochovaly jen zbytky kdysi bohatého archivu.²²

⁵ Tamtéž, zejm. s. 46.

⁶ Tamtéž, zejm. s. 46.

⁷ GROSS 1904.

⁸ FRANTA 1880a.

⁹ A. B. 1880.

¹⁰ TISCHER 1881.

¹¹ ŘEZNÍK 1905.

¹² MÜLLER 1902.

¹³ KUTNAR – MAREK 2009, s. 921.

¹⁴ Namátkou uvedme KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004 či NOVÁKOVÁ 2007 či NYKLÍČEK 2009. Informační a historickou hodnotu periodika dokumentuje i dnešní zájem badatelů o regionální historii.

¹⁵ DOMEČKA 1884b.

¹⁶ HRAŠE 1884. K celé záležitosti srov. níže v příspěvku.

¹⁷ MUK 1941. Mukův soupis byl zvolen za základ pro naše rešerše textů, pojednávajících o dějinách Stráže nad Nežárkou i osudech pánů modré pětিলisté růže, avšak velmi brzy se ukázalo, že s ním nevystačíme, neboť vskutku eviduje toliko větší a významnější články, nadto i v nich se občas nacházejí chybné citační údaje v odkazech na čísla periodika, v nichž byly publikovány. Další texty tak musely být autorem příspěvku vyhledávány v rámci dostupné digitální knihovny v Muzeu Jindřichohradecka, dostupné z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/aba001/1453018>, fulltextovým vyhledáváním. Z takto shromážděných textů pak byly vybrány ty relevantní pro obsahové zaměření příspěvku. Samotné studium bylo učiněno v rámci uvedené digitální knihovny.

¹⁸ HORÁKOVÁ 2007.

¹⁹ BĚHALOVÁ 2011.

²⁰ MALACH 2010; MALACH 2011. V obou případech jde o hodnocení poměrně stručná a nezahrnující ani zdaleka všechny texty, jež jsou náplní našeho příspěvku, což je jistě dáno koncepčním a obsahovým vymezením obou prací.

²¹ Za ověření děkují Mgr. Vladislavu Burianovi z Jindřichohradeckého muzea. K archeologickému výzkumu srov. archeologické mapy ČR <http://www.archeologickamapa.cz/downloads/AMCR>; http://isad.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/edit_new/tisk.php?info&EDIT_ID=22447; <https://geoportal.npu.cz/ISAD/>. Poznatky z archeologických nálezů počátku 20. století ve Stráži nad Nežárkou zveřejnil v *Ohlasu od Nežárky* František Zátka, jak bude zřejmé níže v předloženém příspěvku. I to ukazuje na význam periodika pro dějiny Stráže nad Nežárkou.

²² NOVÁKOVÁ 2007, zejm. s. 134, 138, 139. Za možnost nahlédnout do inventářů děkují PaedDr. Laděně Plucarové.

Předložený příspěvek je tak sice primárně zaměřen na různé analýzy textů k dějinám Stráže nad Nežárkou i pánů ze Stráže, otištěných v *Ohlasu od Nežárky*, ovšem při zobecnění postupů a kritérií uvedených analýz může nabídnout východiska a inspiraci i pro historické poznání dalších míst a témat.

Metodické východisko práce

Než přistoupíme k analýzám konkrétních textů, publikovaných v *Ohlasu od Nežárky*, je potřeba předložený příspěvek obsahově, koncepčně, strukturálně a časově definovat. Tato vymezení nemohou být pro obě sledovaná témata, tedy dějiny Stráže nad Nežárkou (včetně strážského panství) a pánů ze Stráže vždy shodná. Jaké texty tedy budeme sledovat v rámci místního a obsahového hlediska? Jednotným hlediskem a hlavním tématem příspěvku jsou texty k dějinám Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže, publikované na stránkách *Ohlasu od Nežárky* v nejširším smyslu slova. Lokální historii mám na mysli dějiny Stráže nad Nežárkou, regionální dějiny strážského panství s určitými odůvodněnými přesahy. V případě dějin (města) Stráže nad Nežárkou²³ máme situaci jednodušší. Místní vymezení je zřejmé a je dané samotnou Stráží nad Nežárkou, s určitými odůvodněnými nezbytnými přesahy na okolní vsi,²⁴ jež tvořily strážské panství. Strážské panství nás bude zajímat i pro sledování osudů pánů modré pětিলisté rúže. Při jeho rozsahu je potřeba pamatovat zejména na skutečnost, že západní část panství byla prodejem odstoupena v době Petra Voka z Rožmberka a Adama z Hradce třeboňskému panství. Jelikož se tak stalo ale až v 16. století, můžeme panství po dobu existence rodu modré pětিলisté rúže mít za v podstatě stabilizované v následující podobě, která zahrnuje Stráž nad Nežárkou, Plavsko, Vydří, Novosedly, Kolence, Mláku, Klec, Mníšek, Libořezy, Příbraz a Pístinu.²⁵ Tedy v *Ohlasu od Nežárky* budeme hledat rovněž texty pojednávající o historii i těchto vsí.

Pro sledování osudů pánů ze Stráže nesmíme opomenout skutečnost, že páni modré pětিলisté rúže vlastnili po určité době i další lokality, a to nejen v jižních Čechách. Šlo zejména o Přerov nad Labem, Kamenici nad Lipou, Červenou Řečici, Drahov. Dlužno tedy pojmut heuristiku k analýze určených textů k osudům rodu modré pětিলisté rúže na stránkách *Ohlasu od Nežárky* také na základě teritoriálního rozsahu jeho majetkové držby od 13. století do roku 1474, kdy rod po meči vymírá.

Časové hledisko, relevantní pro výběr analyzovaných textů, otištěných v *Ohlasu od Nežárky*, bude pro dějiny Stráže nad Nežárkou nutné stanovit tak, aby obsahovalo materiály k dějinám Stráže nad Nežárkou od nejstaršího osídlení v prehistorické době do roku 1870, tedy do roku, jenž předcházela počátku vydávání *Ohlasu od Nežárky*. Veškeré

texty, které by zohledňovaly události po tomto datu, jsou soudobé a nepracovaly by již s historií Stráže nad Nežárkou, nýbrž její současností. Samozřejmě je potřeba akceptovat opět určité přesahy, jaké např. představují texty o staročeské svatbě v Plavsku v roce 1892, nález střeptů starých nádob v roce 1913 a 1920 či otevření městského muzea ve Stráži nad Nežárkou v roce 1913 (srov. níže). Tyto texty je potřeba do našich analýz zahrnout, neboť se jejich události sice odehrály – z pohledu jejich autora i čtenářů – v současnosti, nicméně prezentují či zmiňují historické zvyky či exponáty, což zase náleží k historickým záležitostem. V případě pánů ze Stráže půjde o časový úsek od 13. století až do vymření rodu po meči v roce 1474, jak již bylo zmíněno výše, s určitými možnými a odůvodněnými přesahy.

Je potřeba si uvědomit, že u obou témat budeme rovněž pracovat s řadou širěji pojatých a zaměřených textů, než by snad na první pohled sledovaná obě témata předpokládala. Rozboru budou samozřejmě přednostně podrobeny texty, v jejichž názvu se primárně objevují témata k dějinám Stráže nad Nežárkou a k pánům modré pětিলisté rúže. Množství informačních zdrojů a komparačního materiálu je ovšem obsaženo rovněž v poněkud širěji koncipovaných textech, pojednávajících např. o archeologických nálezích v okolí Stráže nad Nežárkou, o kolonizaci regionu a dobových cestách, zaniklých tvrzích, muzeích na Jindřichohradecku atd. Současné nelze naši heuristiku omezit toliko na články. Vítané informace nalezneme i v dalších rubrikách periodika, zejména *referátech a úvahách* (jež představují anotace, či dokonce úvahy a recenze dobové odborné literatury), *dopisech, fejetonech*. Naše řešerše tedy nutně musí obsáhnout širší záběr a musí se vyrovnat se znalostmi příspěvků v podstatě celého listu.²⁶ U některých z pestré škály publikovaných textů ovšem využijeme pouze jejich část. Příkladem nám namátkou může být příspěvek Františka Tischerera *Starobylá práva města Kamenice nad L., pořádek veřejných soudů, úřadění (sic) a výsady (privilegia)*,²⁷ kde nás budou zajímat jen ty jeho pasáže, které se vztahují k pánům ze Stráže, či článek Františka Zátky *K historii zaniklých tvrzí v okolí strážském*,²⁸ z něž zahrneme do analýz toliko plavskou tvrz a tvrz ve Vydří, jež mají souvislost s dějinami Stráže nad Nežárkou či pánů modré pětিলisté rúže, nikoli ale již tvrz Lásenice, o níž Zátkův příspěvek rovněž pojednává a která se nachází sice nedaleko Stráže nad Nežárkou, nicméně nikdy ke strážskému panství či pánům ze Stráže nenáležela, ani s nimi nijak nesouvisí. To vše ukazuje na náročnost heuristické a řešeršní práce.

Již jsem uvedl, že předmětem výzkumu a analýz budou toliko texty opublikované v *Ohlasu od Nežárky*, který vycházel od roku 1871. Předcházela mu však *Zvěst od Nežárky*, vydávaná od roku 1863, avšak otištěno z ní bylo pouze 13 čísel. *Zvěst od Nežárky* ponechávám stranou pozornosti, neboť konference *Periodická paměť, knižní kultura 19. století*, kde

²³ Městem se stala Stráž nad Nežárkou 28. října 1876.

²⁴ Třeba zde zohlednit úředníky a hodnostáře strážského panství a městečka Stráže nad Nežárkou, jež mnohdy pocházeli z okolních vesnic strážského panství. Z komparativních důvodů je učiněn i přesah na archeologický nález v Polští, jež strážskému panství náleželo. Srov. ZÁTKA 1921a.

²⁵ K tomu srov. NOVÁKOVÁ 2007, s. 143, s tím, že k jejímu vymezení panství je důžno doplnit ještě Mníšek.

²⁶ Samozřejmě nemohu vyloučit, že mi některý z textů unikl. Na druhou stranu, pokud je v příspěvku např. pouze zmíněna cesta ke Stráži nad Nežárkou, bez dalších rozvíjejících informací, ponechávám takové texty stranou naší pozornosti.

²⁷ TISCHER 1875.

²⁸ ZÁTKA 1923.

byly prezentovány podstatné poznatky z toho příspěvku, byla věnována 150. výročí periodika *Ohlas od Nežárky*. Tedy v daném okamžiku má pro náš výběr textů primární význam toto periodikum. Nicméně je potřeba počítat s tím, že – stejně jako u dalších jihočeských periodik – při zpracování témat z dějin Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže (stejně jako u dalších lokalit či rodů) bude záhodno podrobit rešerši i texty publikované rovněž ve *Zvěsti od Nežárky* a dalších místních periodikách.

Při samotném prezentování výsledků analýz v předloženém příspěvku bylo nutné nejprve vyřešit otázku, zda při představování jednotlivých příspěvků otištěných v *Ohlasu od Nežárky* a jejich analýz postupovat po tématech, nebo po textech jednotlivých přispěvatelů, či chronologicky tak, jak byly v periodiku publikovány. Po zralé úvaze jsem nakonec zvolil možnost postupovat po jednotlivých autorech, přičemž jejich pořadí bude dáno chronologicky a bude se řídit jejich nejstarším textem k námi sledované problematice.

Každý autor bude na základě našich znalostí sekundární literatury rovněž stručně představen a analýze podrobené texty z *Ohlasu od Nežárky* budou zařazeny do kontextu jeho badatelské a publikační činnosti. Pozornost bude věnována v nezbytné míře také obsahové, koncepční, informativní, metodologické a formální stránce příspěvků. Jejich obsah bude v textu poměrně široce anotován s ohledem na neexistující moderně sepsané dějiny Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže. Upozorněno bude na přínos příspěvků i na poznatky již překonané. Komparovány budou také texty na stejné téma od různých autorů, byť se jich nevyskytuje mnoho. Poznatky analýz doplní ilustrační grafy.

Na konci metodologické části příspěvku je potřeba doplnit ještě několik technických informací. Pro značný rozsah příspěvku i literatury nebudu v poznámkovém aparátu a závěrečném soupisu informačních zdrojů, až na zdůvodněné výjimky, citovat ty práce, které se objevují jako informační zdroj v poznámkách či textu publikovaných příspěvků jednotlivých autorů.²⁹ Rovněž literatura, jež nějakým způsobem koriguje poznatky příspěvků jednotlivých autorů, bude uváděna toliko výběrově, neboť v případě plného výčtu by byl nesmírně zatížen poznámkový aparát a závěrečný soupis

literatury. Současně ze stejného důvodu budu úplné informace, včetně denního data vydání příspěvku, uvádět toliko u textů, jež budou předmětem analýz. Některé z publikovaných a analyzovaných textů jsou opatřeny jménem autora, některé pseudonymem autora, některé jeho siglou (šifrou) a najdeme i texty bez jména autora. Pokud se mi ani za pomoci poznatků dalších badatelů a literatury nepodařilo autorství určit, pak ponechávám takové texty v mém příspěvku pod siglou (šifrou) či siglami (šiframi, iniciálami) nebo – pokud je autor anonymní – bez autorova jména – a nahrazuji jej písmeny B. J. A. (bez jména autora). Takové příspěvky budu analyzovat dva, přičemž u jednoho z nich doplňuje Jan Muk sigly O. B., aniž by autora zmínil jménem,³⁰ v tomto případě je tedy kladu do hranatých závorek. Rodem modré pětिलisté růže, pro potřeby předloženého příspěvku, označuji toliko pány ze Stráže, nikoli z Ústí, kteří sice měli s pány ze Stráže stejný erb (tedy modrou pětिलistou růží na zlatém štítu), nicméně v námi sledované problematice v *Ohlasu od Nežárky* se vyskytují zcela minoritně. Pokud se vyskytnou, budu je označovat pány z Ústí. U osobních jmen a názvů článků respektuji předlohu, včetně diakritiky, tedy např. Jindřich Richlý (sic), byť se někdy uváděl v příjmení i s y. V případě toponym (nikoli ovšem predikátů!), necituji-li pasáž z pramenů či v literatury, uvádím dnešní názvy, tedy Jindřichův Hradec místo Hradec, Stráž nad Nežárkou místo Stráž, což přispěje k jejich jednoznačnému určení. Poslední technická poznámka se týká grafů. Jestliže některý z analyzovaných textů vycházel na pokračování či obsahově se dotýkal většího celku, za účelem zanesení takového příspěvku do grafů v obrazových přílohách tak činím z úsporných důvodů jen pro ten rok, v jehož číslech bylo pojednáno o námi sledovaných tématech strážské problematiky či pánů ze Stráže.

Analýza příspěvků

Prvním příspěvkem otištěným v *Ohlasu od Nežárky* k námi sledované problematice je titulní článek **Františka Tischer**³¹ *Starobylá práva města Kamenice nad L., pořádek veřejných soudů, úřadění (sic) a výsady (privilegia)*, zveřejněný v roce 1875³². Tischer ve svém poměrně

²⁹ Např. Winterův *Církevní život, Orthův Nástin*.

³⁰ MUK 1941, s. 7–8.

³¹ František Tischer (21. května 1831 Velký Bednárec – 14. 3. 1910 Jindřichův Hradec) byl archivářem v černínském archivu v Jindřichově Hradci (1853–1909), pracoval ale i jako pisář a kontrolor nad váženým obilím v hospodářském úřadu na jindřichohradeckém velkostatku. Jako archivář pořádal a katalogizoval fondy černínského jindřichohradeckého archivu (Rodinný archiv pánů z Hradce, Slavatů, jejich hospodářské správy, fondy Historica, Cizí rody a Topografica). Z nich publikoval odborná pojednání, podílel se i na edičních pracích *Archivu českého IX.–XI* (KALOUSEK 1889; KALOUSEK 1890; KALOUSEK 1892). Historie Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže stála na okraji jeho pozornosti a věnoval se jí spíše díky archiváliím pánů z Hradce a Slavatů. HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 660; KUTNAR – MAREK 2009, s. 422, 446, 567.

³² Článek vycházel na pokračování. Srov. TISCHER 1875, č. 1 z 2. ledna 1875, č. 2 z 9. ledna 1875, č. 3 z 16. ledna 1875, č. 4 z 23. ledna 1875, č. 6 z 6. února 1875, č. 7 z 13. února 1875, č. 8 z 20. února 1875, č. 9 z 27. února 1875. Teoreticky by se jako první texty pro naše analýzy nabízely dvě krátké zprávy, a to [red.] 1874 a [red.] 1876. Obě jsou bez uvedení jména autora, jedná se patrně o zprávu redakce *Ohlasu od Nežárky*. První zpráva stručně informuje o tom, že továrník Václav Rybička našel ve svém mlýně u Stráže nad Nežárkou při bourání zdi nádobu naplněnou dukáty, které pocházejí ze všech končin světa a byly vyraženy v 16. století. Autor zprávy má za to, že je nastřádal milovník numismatiky a v třicetileté válce je uschoval na místě, kde byly nalezeny. Dodává, že dukáty mají cenu několika tisíc zlatých. O milovníku numismatiky by se jistě dalo s úspěchem pochybovat. Spíše, jako v případě dalších podobných nálezů, ten, kdo mince uschoval, v nich měl zdroj drahého kovu, obzvláště, jednalo-li se o zlato. Zpráva je soudobá, zmiňuje sice zlaté dukáty z 16. století, ovšem neobsahuje žádné podrobnosti o nich, např. z jakých zemí pocházely, jaký obraz (motiv) na nich byl vyražen atd. a ostatně ani k přesnější lokalizaci mlýna se nic nedočteme (nemáme ani naprostou jistotu, zda nálezel k někdejšímu strážskému panství). Pro její stručnost, omezenou výpovědní hodnotu a do značné míry povšečnost ji do našich rozborů a analýz nezahrnuji obdobně jako z podobných důvodů např. níže v příspěvku uvedenou práci HRAŠE 1884. Stejně tak činím i v případě druhé zprávy, pojednávající o vraždě dítěte v Pistině, která velmi stručně, a z pochopitelných důvodů anonymně, informuje o velmi brutálním zavraždění novorozence matkou (selkou) v Pistině; dítě žilo po matčině útoku ještě 10 hodin a bylo pokřtěno. Tato zpráva, oproti předchozí, jež zmiňuje alespoň historické mince, pak pojednává o vysloveně pouze soudobé události, takže do textů, určených k našim analýzám vůbec nenáleží.

Obr. 1. Úvodní pasáže článku Františka Tischerera *Starobylá práva města Kamenice n. L., pořádek veřejných soudů, úřadění (sic) a výsady (privilegia)*, který je nejstarším článkem z problematiky dějin Stráže nad Nežárkou a pánů modré pétilisté růže v *Ohlasu od Nežárky. Ohlas od Nežárky* z 2. ledna 1875, s. 1. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

obsáhlém textu, jenž vycházel na pokračování, publikoval znění rozličných práv udělených Kamenici nad Lipou jejími vrchnostmi. Jednou z nich byl i Jindřich ze Stráže, proto obrátíme pozornost na ty pasáže Tischerova příspěvku reflektující právě jeho privilegium s udělenými právy,³³ zatímco zbytek Tischerova článku ponecháme stranou pozornosti, neboť s naším tématem nijak nesouvisí.

Obsahově je článek postaven na otištění textu práv s tím, že Tischer některé pojmy (např. konšel, mučení ad.) čtenáři objasňuje, a to jak v textu v závorce, tak v poznámkách pod čarou, jež nejsou číslovány, ale jsou označeny hvězdičkami. Neuvádí sice explicitně, s jakou archivní předlohou

pracoval,³⁴ nicméně to byl téměř jistě rukopis (kniha) *Práv a privilegií města Kamenice nad Lipou*,³⁵ do kteréžto právní knihy byla zapsána na konci 15. století Jindřichova práva, udělená jím městu Kamenici nad Lipou roku 1462 (tedy jakýsi „*městský řád*“, jak uvádí Antonín Haas, editor příslušného dílu *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*).³⁶ František Tischer totiž jen v příspěvku zmiňuje, že kamenická práva jsou zaznamenána ve starobylé psané knize v zdejším městském archivu.³⁷ Právní kniha *Práv a privilegií města Kamenice nad Lipou* přináší ucelený soubor písemností, jež upravovaly právní, správní, majetkové, hospodářské a společenské vztahy mezi městem a jeho vrchnostmi a my disponujeme jeho moderní edicí.³⁸

Pokud podrobíme komparaci předmětnou moderní edici s Tischerovým příspěvkem, zjistíme řadu výrazných rozdílů. Hned na první pohled překvapí datum Jindřichova privilegia pro Kamenici nad Lipou, které Tischer klade do roku 1452. Jenže v právní knize jsou u zapsaného privilegia slova šedesátého druhého sekundárně upravena na padesátého druhého.³⁹ Přestože přibližně v polovině 15. století Jindřich ze Stráže kamenické panství získal, zcela jistě nadal město Kamenici nad Lipou svými právy až roku 1462.⁴⁰ Komparací edičně zpřístupněných textů s článkem Františka Tischerera zjistíme, že Tischer z textu Jindřichových práv vybral a do svého článku zařadil toliko výtah, byť těch nejpodstatnějších pasáží.⁴¹ Poněkud svérázně jsou užita transkripční pravidla a překvapí ne vždy přesné a spolehlivé čtení předlohy textu (např. „*a dědičný a mocný pán*“⁴² místo „*dědičný a mocný pán*“⁴³, „*uražení božské spravedlnosti*“ místo „*úraz božské spravedlnosti*“, název pasáže „*Trh*“ (správně v originálu „*O trzech*“) atd., některé zkratky nejsou rozvedeny (např. v intuitulaci), zcela svérázně je užito velkých písmen.⁴⁴ Ignorováno je i původní členění výsad a práv pomocí dílčích nadpisů textů. Tischerova edice privilegia či přesněji jím přinesený a editovaný text práv samozřejmě dnes neobstojí, je ale poměrně obvyklým „produktem“ své doby a představuje běžný způsob editování textů 19. století.

V jednom z pokračování svého příspěvku Tischer u práv od Jana ze Šelemberka⁴⁵ ještě uvádí výtah z práv Jindřicha ze Stráže údajně z roku 1460.⁴⁶

Druhým a posledním článkem k sledované problematice od Františka Tischerera, vztahující se svou závěrečnou částí k historii Stráže nad Nežárkou, je článek *Příspěvky k dějinám církevním jižních Čech. Fara v H. Pěnné, Lodhěřově, N. Bystřici, Počátkách, Stráži*, publikovaný v *Ohlasu*

³³ Pojednání o Jindřichových privilegii končí v č. 4 z 23. ledna 1875.

³⁴ Mohlo se jednat např. o kopii městských privilegií, byť v něm by byly zápisy patrně stručnější.

³⁵ K jeho textově-kritické edici srov. KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004.

³⁶ Srov. k tomu např. HAAS 1960, s. 94, přičemž na s. 94–111 přináší text práv a výsad, jež označuje za „*městský řád*“.

³⁷ TISCHER 1875, s. 1.

³⁸ HAAS 1960, s. 93–111 a zejména textově-kritická edice KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004, k textově-kritické edici zejm. s. 46.

³⁹ KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004, s. 53, poznámka b. K privilegiím Kamenice nad Lipou srov. také 700 1948; HAAS 1973; HOFFMANN 1978, 750 1998.

⁴⁰ Srov. k tomu KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004, s. 31.

⁴¹ Zcela např. chybí úvodní pasáže k výsadám, městským právům a právnímu řádu, jak je možno ověřit např. u Haase. HAAS 1960, s. 94–95.

⁴² TISCHER 1875, s. 1.

⁴³ KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004, s. 53.

⁴⁴ Tamtéž, s. 57.

⁴⁵ Uváděn Tischerem „*Šellenberku*“.

⁴⁶ Naznačuje to konečně i sám Tischer, jenž píše: „*Tato výš psaná od p. Jindřicha ze Stráže kamenickým (sic) udělená práva jeho nástupce pan Jan ze Šellenberku (sic) r. 1495 potvrdil a jinými výsadami obdařil, jak z knihy již jmenované vysvítá.*“ TISCHER 1875, č. 4. z 23. ledna 1875, s. 25–26.

od Nežárky v několika číslech v letech 1896, 1897 a 1898.⁴⁷ Pro námi sledovanou problematiku má význam až samotné završení článku strážskou farou.

Obsahově se text vztahuje k uvedeným farám v názvu článku, u nichž František Tischer přináší informace o jejich obsazení duchovními podle písemných pramenů od farářů po kaplany. U strážské fary tak činí od první zmínky o strážském kostele v roce 1384 (dnes víme, že správné datum je 1361 – pozn. K. M.) do roku 1851. Uvádí také kaplany a u každého duchovního, kde je to možné, doplňuje jeho drobný medailonek *sui generis*, složený ze životopisných dat a event. dalšího působení.

Formálně je článek opatřen číslovaným poznámkovým aparátlem pod čarou, pramenně vychází ze studia konfirmačních a erekčních knih, z literatury uvádí např. *Winterův Církevní život* či *Orthův Nástin*. Jednotlivá jména duchovních jsou transkribována, pravděpodobně s ohledem na čtenáře *Ohlasu od Nežárky*.

Již z výše uvedených řádků vyplynulo, že oba články Františka Tischerera se dějin Stráže nad Nežárkou a pánů modré pětিলisté růže dotýkají v podstatě okrajově toliko v rámci většího autorem sledovaného celku, jímž jsou v prvním případě privilegia Kamenice nad Lipou a ve druhém jihočeské církevní dějiny vybraných far na Novobystřicku a Jindřichohradecku, s nímž byl František Tischer spojen coby archivář.

Od roku 1875 musíme čekat na další text z námi sledované problematiky až do počátku roku 1880. Tehdy se stalo opět téma privilegia Jindřicha ze Stráže pro Kamenici nad Lipou, vedle jiných pramenů, předmětem článku *Úryvky města Kamenice nad Lipou. Starobylá práva města Kamenice nad Lipou (První doba města Kamenice 1460–1622)*, který vycházel na pokračování⁴⁸ a neuvádí jméno autora. Proto jej pracovně označím jako **B. J. A.** (tedy bez jména autora) a přidám do hranatých závorek ještě **O. B.**, neboť tyto sigly k němu přiřadil Jan Muk, aniž by je ovšem rozvedl.⁴⁹

Nás z něj bude zajímat toliko první část, která se, stejně jako výše uvedená první část Tischerova příspěvku, zabývá privilegiem Jindřicha ze Stráže pro město Kamenice nad Lipou. Proto si můžeme dovolit představit text B. J. A. [O. B.] v komparaci s článkem Františka Tischerera.

Budeme-li komparovat článek příspěvatele B. J. A. [O. B.] a Tischerův příspěvek, zjistíme v obou případech, že je jejich podstatou text privilegia (tedy výsad, městských práv a právního řádu města) a rovněž autor B. J. A. [O. B.] vyšel z privilegií v kamenické (právní) městské knize. Sám uvádí, že podává výpis z této knihy, jejíž uložení cituje v nečíslované poznámce pod čarou,⁵⁰ označené hvězdičkou.

Oproti Tischerovu textu umístil do úvodu svého článku odstavec pojednávající o právech, kterými se Kamenice nad Lipou řídila.

Oba texty s výtahy z práv a výsad jsou si velmi podobné, nejsou však identické. Mírně se liší v tom, že Tischer se snažil některé pojmy přímo v textu privilegií vyjasnit, což druhý autor nečiní. Dále, jelikož se u obou autorů jedná o výpis z práv, má autor B. J. A. [O. B.] některé pasáže o něco obsáhlejší. Oproti Tischerovu textu je spolehlivost jeho četby a přepisu pasáží práv větší, což lze ověřit vzájemnou komparací s Tischerovým přepisem a zejména komparací s výše uvedenými moderně editovanými texty práv. Avšak touto druhou komparací zjistíme, že i tak se ve výtahu z práv jak od Františka Tischerera, tak autora B. J. A. [O. B.] nepřesnosti ve čtení textu vyskytují (namátkou „*potlačejíc*“ × „*potlačení*“, správně je „*potlačeci*“ ad.).⁵¹ Společně oběma textům obou příspěvatelů je vynechání dílčích nadpisů původního členění privilegia.

Z formálního hlediska samotná pasáž článku věnovaná Jindřichovým právům pro Kamenici nad Lipou obsahuje jen jednu poznámku pod čarou a ani v textu nenajdeme odkazy na další prameny či literaturu.

Přestože víme, že o určitých atraktivních tématech *Ohlas od Nežárky* přinesl i více příspěvků různých autorů, např. jen o bílé paní referoval nejméně pětkrát,⁵² v případě práv a výsad pro Kamenici nad Lipou překvapí, že se tak stalo po pěti letech téměř v totožném textu. Nicméně možná hlavní motivací k otištění byla skutečnost, že zatímco František Tischer věnoval svůj článek jen privilegiím pro Kamenici nad Lipou, autor označený jako B. J. A. [O. B.] koncipoval svůj článek šířeji a v jeho pokračování se zaměřil na další písemné památky Kamenice nad Lipou.

V prvních třech číslech *Ohlasu od Nežárky*, jež vyšla 1., 8. a 15. ledna 1881, byl zveřejněn na pokračování úvodní článek **Františka Josefa Franty**⁵³ *Paměti starobylého města Lomnice nad Lužnicí*.⁵⁴ Obsahově příspěvek prezentuje výčet nejdůležitějších historických dat a událostí pro Lomnici nad Lužnicí. Již v korelaci s jeho názvem nepřináší o Stráži nad Nežárkou žádnou informaci. Okrajově se ovšem zmiňuje o osudech pánů modré pětিলisté růže, a to v souvislosti s nedaleko Lomnice nad Lužnicí ležící zříceninou hradu Fuglhauz.⁵⁵ Děje se tak v pokračování textu 8. ledna 1881, kdy Franta uvádí událost z října 1421. Tehdy Jan Žižka z Trocnova spěchal na pomoc od Rakušanů a Krajčírů z Krajku obležené Lomnici nad Lužnicí. Poté, co vojsko obléhatelů odtáhlo ještě dříve, než Žižkovo vojsko dospělo k Lomnici nad Lužnicí, spojil se s vojskem Oldřicha mladšího z Hradce a pánů ze Stráže a oblehli společně adamity u Valu na ostrově v řece Nežárce.

⁴⁷ TISCHER 1896–1898.

⁴⁸ B. J. A. [O. B.] 1880.

⁴⁹ MUK 1941, s. 7–8.

⁵⁰ B. J. A. [O. B.] 1880, č. 37, 11. září 1880, s. 293.

⁵¹ Nemá smysl zde zatěžovat příspěvek dalšími příklady, které si event. zájemce může v předmětných textech sám dohledat.

⁵² Srov. k tomu v soupisu článků MUK 1941.

⁵³ František Josef Franta (28. září 1841 Týn nad Vltavou – 18. prosince 1898) působil jako učitel v Chlumci, byl autorem pedagogických statí, historické literatury, povídek pro mládež a veseloher. Do *Ohlasu od Nežárky* přispíval poměrně hojně, jeho texty se dotýkaly obvykle dějin jednotlivých měst či obcí, avšak Stráž nad Nežárkou mezi ně nenáležela.

⁵⁴ FRANTA 1881.

⁵⁵ K Fuglhauzu a jeho nejnovějším výzkumům BURIAN 1998, BURIAN 2009, zejm. s. 97–99.

Další zmínka o pánech ze Stráže se vztahuje k době obléhání Lomnice nad Lužnicí spojenými vojsky Oldřicha II. z Rožmberka a Budějovických v roce 1435. Tehdy se vladař pětিলisté červené růže zmocnil i nedalekého Fuglhauzu, a to navzdory skutečnosti, že si jej nárokovali jak páni ze Stráže, tak jejich příbuzní, páni z Ústí. Franta uvádí, že v roce 1453 byl pánem na Lomnici Jindřich ze Stráže, od roku 1459 mu připisuje rovněž funkci velkopřevora maltézského řádu. Vysoce oceňuje jeho činnost a dodává, že zemřel 12. června 1466 a je pohřben ve strážském kostele.⁵⁶ Po této zprávě již pro nás zvolená a sledovaná témata nemá text význam, neboť se věnuje mladšímu období a význačným budovám i heraldickému znaku Lomnice nad Lužicí.

K námi sledovaným tématům lze učinit několik faktografických výtek. Jindřich ze Stráže zcela jistě nemohl být majitelem Lomnice nad Lužnicí, kterým byl bezpečně od roku 1441 Oldřich II. z Rožmberka. Dále Jindřich ze Stráže, byť je to často v literatuře mylně uváděno, nikdy nebyl velkopřevorem maltézských rytířů. V roce 1459, k němuž jako velkopřevora Jindřicha ze Stráže Franta uvádí, byl generálním převorem Jošt II. z Rožmberka.

Po formální stránce je Frantův článek opatřen citacemi pramenů a edic pramenů, které se nacházejí přímo v závorkách v samotném textu (často s doplňujícím údajem v nečíslované, hvězdičkou označené, poznámce pod čarou); uvedeny jsou třeba konfirmační a erekční knihy (*Lib. Confirm. II. 89; Libri Erect.*) bez bližšího citačního údaje, dále originál listiny z 21. října 1421, nacházející se tehdy v knižecím třeboňském archivu. Zmiňuje také kroniku Vavřince z Březové. U žádného z těchto pramenů není uvedena bližší citace, např. na stranu či folio. Franta nadto v poznámkách pod čarou, označených hvězdičkou, podává výklad některých odborných termínů. Citace, jakkoli dnes nedostatečné, plně odpovídají zvyklostem 19. století.

Text zapadá do autorova zaměření, kdy naprostá většina jeho příspěvků v *Ohlasu od Nežárky* se zabývá dějinami jihočeských obcí. Stráž nad Nežárkou však mezi nimi nefiguruje.

K dalším autorům, kteří přispěli do *Ohlasu od Nežárky* několika texty k námi sledovaným tématům, náleží **Ludvík Domečka**.⁵⁷ Většina jeho textů otištěných v *Ohlasu od Nežárky*, které se týkají dějin Stráže nad Nežárkou a pánů

modré pětিলisté růže, obsahově koresponduje s Domečkou systematicky sledovanou problematikou zemských stezek, kolonizací zdejší krajiny pohraničního česko-rakouského lesa. Ze tří výjimek nás bude zajímat zejména článek *Paměti strážské z roku 1741 a 42*,⁵⁸ neboť se týká stejného tématu, kterému se věnoval v *Ohlasu od Nežárky* o dvacet pět let později, v roce 1912, strážský rodák František Zátka (srov. níže).⁵⁹

Jelikož ovšem postupujeme chronologicky, musíme začít nejprve jinými Domečkovými příspěvky, a to těmi, které publikoval v roce 1884. Prvním z nich byl text, jež je možno vnímat jako recenzi (nazývaný Domečkou „úvaha“) s názvem *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách*. *Napsal J. K. Hraše*.⁶⁰

Tato úvaha je v podstatě recenzí na dílo J. K. Hrašeho⁶¹ *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách* (1884, 2. vydání 1886). Ludvík Domečka kritizuje vytyčení Gmundské stezky Hrašem⁶² tak, že vedla z Prahy do dnešního Tábora, od Jindřichova Hradce pak podél Nežárky ke Stráži nad Nežárkou přes Zlatou stoku ke Gmundu. Z Jindřichova Hradce se oddělovala stezka Znojemská na Moravu, ze Stráže nad Nežárkou se ještě odchylovala poboční cesta k Třeboni a Českým Budějovicím. Na to Domečka poněkud ostře konstatuje, že se Hraše neopírá o nic než o fantazii a vlastní výmysly. Zdůrazňuje, že Stráž nad Nežárkou ukazuje svým jménem jasně na pradávnu stezku. Sám při výtkách cituje *Památky archeologické* (sic) XI. Konstatuje, že do Stráže nad Nežárkou vede Hraše stezku správně, ale pak se mylí v jejím směřování ke Kunžaku (stezku nazývá Znojemská) a Třeboni (Gmundská). Domečka si klade otázku, zda má Hraše pro své záměry nějaký z důvodů archeologických nebo filologických. A odpovídá, že mimo Stráž nad Nežárkou není žádného nálezu archeologického ani názvu, které by zde jakoukoli stezku dokazovaly. Třeboň Hraše klade do pohanského času a odvozuje název od slova oběť. Že tomu tak není, rozporuje Domečka i s odkazem na *Světlozor 1883*. Hraše tyto poznatky klade do protikladu s poznatkem Richlého (sic), který se zabíral léta otázkou zemských stezek v jihovýchodních Čechách, a zkoumal krajinu proto i z archeologického pohledu. V souznění s názory Richlého poukazuje na směr stezek, v krajině relevantní pro námi sledovaná témata, tedy od Příbrazi na Stráž nad

⁵⁶ FRANTA 1881, s. 9–10.

⁵⁷ Ludvík Domečka (2. srpna 1861 Černovice, okr. Pelhřimov – 27. dubna 1937 Hradec Králové) studoval Právnickou fakultu univerzity v Praze. Působil jako konzervátor pro prehistorické památky, od roku 1895 tajemník a od roku 1899 ředitel městských úřadů Hradce Králové. Od roku 1928 byl vrchní právní rada Městského muzea Hradec Králové a správce archivních fondů uložených v muzeu. Od roku 1899 působil jako tajemník muzea a od roku 1929 jako jeho archivář. V letech 1918–1929 byl členem muzejní rady Svazu československých muzeí. Ludvík Domečka byl člověkem mnoha oborů a zaměření, lze jej označit za historika, archeologa, muzeologa, vlastivědného pracovníka Královéhradecka a kronikáře Hradce Králové. Publikoval především práce z dějin Královéhradecka, např. o radnici v Hradci Králové. Jeho publikační činnost byla zveřejňována také pod pseudonymy Boh. Svit, Frant. Jahoda, L. Černovič. Tematikou Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže se zabýval okrajově, obvykle v rámci kolonizací jihočeské krajiny a cest v ní. HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 144–145; KUTNAR – MAREK 2009, s. 592, 640.

⁵⁸ DOMEČKA 1887.

⁵⁹ ZÁTKA 1912.

⁶⁰ DOMEČKA 1884b.

⁶¹ Jan Karel Hraše (2. dubna 1840 Rataje – 6. května 1907 Náchod) byl pedagog, ředitel škol, archeolog, historik, spisovatel, okresní konzervátor a zakladatel náhodského muzea. Absolvoval hlavní školu v Českém Krumlově, gymnázium v Písku a filozofii na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, učil na reálkách v Litoměřicích, Náchodě, zde byl ředitelem měšťanských škol a v letech 1873–1890 okresním školním inspektorem. Po pensionování se věnoval svým zálibám, historii a archeologii. Mj. napsal *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách* (1884, 2. vydání 1886).

⁶² Jde samozřejmě o Gmundskou cestu. Autoři příspěvků v *Ohlasu od Nežárky* běžně používají pro dnešní dolnorakouský Gmund označení Gmund či českého Cmund.

OHLAS OD NEŽÁRKY.

Týdenník pro poučení a zábavu, pro zájmy obecné a společenské.

Vypisá každou sobotu o 11 hod. večer. Redakce a tiskárna jsou v ul. L. Landfranzova. Redakce, předplatitelé, jak i u ostatních předplatitelů, se řídí podle podmínek, které se nacházejí na straně 1. a 2. Číslo 43. Hradec, odměna 2 s. 20 kr., palátka 1 s. 60 kr., čestná 2 s. 40 kr., palátka 2 s. 20 kr., čestná 1 s. 10 kr.

Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách.

Napsal J. K. Hraše.

Úvaha.

Skrovné jen věrohodných zpráv zachovalo se z nejstarších dob historie české a ještě méně z časů předhistorických. Nových výskumů a důsledků prací a často podporována jsou poněkud náhodou, dohlíží se stále archeologové, které však, přes to spojkojí se jest mnohdy domněnkou, na nejvyšší pravděpodobnosti. Husta mlha, jež nadějí vnější minulosti naši se vznáší, propustí jen někdy slabé paprsky světla, buď v dani naší tím vlnějí tady, slyšom poznání termínů pravdy nálezů v záhadách stonů vesroz-letních, aby jasněji okraz vyvořili se před dětemi našim tratem o způsob života, o dějinách našich nejdáv-nějších předků v této zemi a o tom, jak přirozený její terén pro své potřeby si upravil. Proto tak touláme se očekává a tak víta každá nová práce z tohoto oboru, jak nejnověji ukázalo se jmenovitě při díle sepaném J. K. Hrašem „Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách“, jež vyšly v prvním vydání o 1200 výtiscích ročně, maslo výtisk ve vydání druhé.

Rozmí se samo sebou, je nepravě tonilii jeho svědčeli J. K. Hraše ve svém spisu vypravuje o dotykajících se

Jak truchlil nemám? . . .

Václav Háskovec.

Jak truchlil nemám —
když jáno mých svých blahých
tak bolem kruté rozerváno
a což mi bylo předvádáno —
svět v údech zím jeho nálezů.

Jak truchlil nemám —
když jinoš me blaho vato
mi, — vyvráno se sruce v době,
kdy láska uzřila jez sobe —
a teď co dák mi, bolet za to?

Já opočel
a skameno, zřičen jak Kain blond
ta buda v světě bohem — dolem,
až skáčen v hrob ja vřičm bolem . . .
pak upřr mložo a mě osouř —
Nevěra!

Jindř. Hradec neb aspod mu nejlhší semské stezce, stráž-
nici a bráně.
I nálezi jsme, je stezka, která vlnula se Jindřichovým
Hradcem jest ona, kterou Hraše nazval stezkou Gmundskou.
Pohlížime na jednu míst. kudy Hraše ji vede. Nevěřime
však vlastním očim: beď jsme byli dosud na omly, anebo
se mýl. J. K. Hraše sám. Dřívější, takovou stezku a
Hraše přece neznáme; na štěstí jest v závorce odesky
názve Ottenschlag. A tak už jsme doma! Naš blízký, ně-
mecký Otin nepoznají si, že na stará léta bude jesti jednou
v jednom archeologickém spise přelétlo na nějaký staro-
český Dřívoh. Odkud však název tento Hraše vzal, udělil
se od Pačického „Popisu království Českého“? V „Památkách
archeologických“ 1888. jest článek profesora A. Sedláčka
„O některých místních názvech v jihu Čechách“ a mezi těm'
název našice se na str. 260, při č. 28. je Ottenschlag stej-
ně česká Dřívoh. Odtud a jest ne od jinné zastapanosti si
Hraše Dřívoh, nevímav si ovšem té maličkosti, že onen
Ottenschlag — Dřívoh uvádí Sedláček na někdy rotnberskem
panství zvaném někde a někde na panství jindřichohradeckém.
Náš Otin spadá původem svým do doby, kdy počínaly se
v krajině jindřichohradecké širé levy kácení (odtud Otten-
schlag) a jáno své obdržel po synovi Oldřichu I. z Hradce,
Oldři, jest III ve druhé polovině 13. st. S Ottem jsme
tedy hořeli: vedle sebe dřívah nám jesti Lomy zaváno
v Hradci spise Fieberschlag místo Tierschlag a Hoste-
schlag pojmenován po českou Hostějovem místo Člankem.

FEUILLETON.

Po prvním spaření.

Dě štěstím vypravuje Babami F. Zatecký.
(Pokračování.)

Vladimír začal říkat s věci, pro kterou k si přišel,
řít. — „Odpovězte, krásná paní: že odvažuju k Vám přita-
pe-vati a Vás z myšlenek Vašich snad vytrhávati. Nechtěje
se na mne, pro to, co Vám nyní vyjevim, ale bohuže ke mně
mluvíte a hankáte. — Mějte Váš dceru Jaiti. — Neměje
mi ve zlé, že jsem Vám to již dříve neoznámil. Neměl jsem
k tomu dostatečné odvážy. Teprve dnes zmúžil jsem se
a odhodlal Vám vše říkati. — Nechtěje mne, svého k
lásko mě a Jaiti. I ona miluje mne a plná srdece a touží
nemělo nej já po svolení Vašem.“

Pani Zatecká zůstala nad touto řečí celá srazená;
hrzy však se vzpamatovala z přokvapení svého, pohledla
vzrušeně na Vladimíra a důkladně si ho okem přeměřila.
Zevnějšek jeho sánil na si máli dětem. Jaso, pak die řeči
blížých přesvědčena o zachovalosti a počestnosti jeho a zá-
roveň i o nevídaném vzdělání, a chovaje v srdci svém

Obř. 2. Počáteční pasáž článku úvahy Ludvíka Domečky k práci J. K. Hrašeho *Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Oblas od Nežárky*, 25. října 1884, s. 387. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

Nežárkou. Domečka dokládá, že Znojemska stezka tak, jak ji vytyčil ve své práci Hraše, nikdy neexistovala, a argumentuje i událostí zaznamenanou ve Fuldských análech k roku 871 o přepadení svatebního průvodu s nevěstou, dcerou knížete Svatopluka. Vyčítá Hrašemu, že bez jakýchkoli opor v pramenech událost situuje na Znojemskou stezku, někam mezi Kunžak a Suchdol, s čímž nesouhlasí, a oponuje názory jiných badatelů. Zastává s nimi názor, že událost se stala na Jihlavské stezce. Na s. 410 se přímo vyjadřuje ke Stráži nad Nežárkou a místu, kde stojí strážský zámek. Konstatuje, že Hraše jej má za dřívější pohraniční stráž.

Domečkův text je opatřen poznámkovým aparátem pod čarou, jednotlivé poznámky nejsou číslovány, ale jsou označeny hvězdičkou.

Domečkova úvaha, jež vyšla pod Domečkovým pseudonymem Boh. Svit, je cenná nejen pro korekci vytyčení směru zemských stezek a funkce místa, kde se dnes nachází Stráž nad Nežárkou, ale mj. i pro hledáním původu toponym či zmíněním archeologických nálezů tam, kde neexistují písemné prameny.

Na Domečkovu úvahu reagoval po jejím přečtení J. K. Hraše. Obrátil se v rámci rubriky *Zasláno* na redaktora *Oblasu od Nežárky* se svým stanoviskem, které bylo otištěno.⁶³ Krátké vyjádření J. K. Hrašeho nebude součástí našich textových analýz, neboť se netýká námi sledovaného tématu. Uvádí toliko, že mohly u Stráze nad Nežárkou (označované Hrašem za budějovické),⁶⁴ J. K. Hraše archeologicky kopal. Hraše označil Domečkovu úvahu za osobní („psána jest s velikou vášní“), a proto na ni odmítl reagovat. Ohradil se ovšem vůči některým výtkám (zejména, že nekopul jako archeolog mohly u Stráze nad Nežárkou) a dále hájil svůj výklad toponyma Třeboň. Odmítl, že by mělo původ od slovesa *tříbit* (les), tedy mýtit. Hraše má rovněž za to, že ve všech místech, kudy vedly zemské stezky, nebyly mohly, obzvlášť v pohraničních hvozdech.⁶⁵

Na Hrašeho stanoviska reagoval opět Ludvík Domečka (znovu pod pseudonymem Boh. Svit) odpovědi s názvem *K úvaze o „Zemských stezkách, strážnicích a branách v Čechách“*,⁶⁶ a to velmi ostře, místy až v osobní rovině. V Domečkově odpovědi se k námi sledované problematice vztahují jen mohly u Stráze nad Nežárkou (označuje je za mohly plavské). Domečka se domnívá svědectví pana Stulíka v Budějovicích, že Hraše u výzkumu mohyl nebyl a psal o něm nepřesně na základě jim učiněných poznámek z rozhovoru s panem F. Stulíkem. Domečka se vrací i k původu toponyma Třeboň, a i zde s Hrašem nesouhlasí. Odmítá rovněž, že v místech, kde vedly zemské stezky, by nebyly mohly. Domečkův text je opatřen poznámkami pod čarou, označenými hvězdičkami nebo křížky, v nichž cituje literaturu, avšak tu často zmiňuje v textu samotném.

Obdobné téma sledoval Ludvík Domečka i ve své další úvaze, zveřejněné znovu pod pseudonymem B. Svit, s názvem *Vzdělání a osazení pomezí hvozdu českého. Vylíčil Dr. Hermenegild Jireček. (Pojednání král. Společnosti nauk – Řada VI., díl 12). Úvaha.*⁶⁷

Jedná se opět de facto o recenzi, jejímž předmětem je práce Hermenegilda Jirečka *Vzdělání a osazení pomezí hvozdu českého*, publikovaná v *Pojednání královské české společnosti nauk, řada VI., díl 12*. Domečka ji cení více než výše uvedenou práci J. K. Hrašeho, konstatuje, že pro naši krajinu má význam jen stezka Rakouská, jež vede i ke Stráži nad Nežárkou. Od ní ale neurčuje směr stezky. Zmiňuje Fuldské anály k roku 871 a přepadení svatebního průvodu Svatoplukovy dcery. Konstatuje, že zdejší krajina byla Vítkovci kolonizována ve 12. a 13. století, a odkazuje při tom na název Třeboň (vychází z německého názvu Wittingau). Citována je řada v té době důležitých prací, včetně Sedláčkových *Hradů, zámků a tvrzí*. Všimá si i toponym *Žár, Nežárka*, která ukazují na kolonizaci, stejně jako koncovky *-schlag* u mnohých vesnic. Naprostá většina Domečkových postřehů je o kolonizaci Jindřichova Hradce

⁶³ HRAŠE 1884.

⁶⁴ K mohylám srov. dnes Ústřední seznam kulturních památek, Stráž nad Nežárkou, Soubor mohyl Na pískách (dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz>); NPÚ, ÚOP České Budějovice, Evidenční list nemovité kulturní památky, Stráž nad Nežárkou, Soubor mohyl Na pískách.

⁶⁵ HRAŠE 1884, s. 433.

⁶⁶ DOMEČKA 1884.

⁶⁷ DOMEČKA 1884a.

a jeho okolí, nikoli o Stráži nad Nežárkou. Jirečkovu práci přijímá smířlivěji než výše uvedený Hrašeho text na stejné téma. Domečkova úvaha je opatřena poznámkami pod čarou, označenými tečkou.

V roce 1887 publikoval Ludvík Domečka pod svým občanským jménem článek s názvem *Paměti Strážské* (sic) z *roků 1741 a 42*.⁶⁸ Pramenně zaměřený článek vycházel ze zbytků někdejšího strážského archivu i jindřichohradeckého zámeckého archivu. Základ tvoří strážský archiv, kde uvádí originály a opisy privilegií a několik starých úředních knih. Vyšel z *Register*, založených v roce 1697, do nichž zápisy zaznamenával strážský učitel Kadeřávek. Domečka se zabíral několika aspekty Kadeřávkova díla a na rozdíl od Františka Zátky, který rovněž sledoval stejné téma, ukázal na základě komparace s chudenickou pamětní knihou (*Chudenitzer Memorialbuch*) v jindřichohradeckém zámeckém archivu, že mnohé události Kadeřávek vylíčil nepravdivě nebo spíše lépe řečeno nikoli nestranně, a to zejména ty, které čerpal z doslechu. U některých dokonce uvádí i mylné denní datum.

O tři roky později přispěl Ludvík Domečka nejen k námi sledované problematice textem, zveřejněným pod jeho pseudonymem B. Svit, s názvem *V jihovýchodních Čechách (referát o dilech Čechy-Novohradsko, a „Třeboňsko,“ „Úděl zlaté růže*.“⁶⁹ Referát nadepsaný opět jako úvaha je koncipován ve svých připomínkách jako průvodce krajinou a obcemi. Nás bude zajímat až třetí část, v níž Domečka reaguje na pasáže, týkající se zejm. Nové Bystřice a Stráže nad Nežárkou. V č. 45 stručně zmiňuje zámek ve Stráži nad Nežárkou, popisuje zámek, kostel, vystavěný v současné podobě roku 1413 a kapli sv. Michala.⁷⁰ Jedná se toliko o stručnou zmínku a pak svou pozornost zaměřuje na Novobystřicko. Text má poznámky pod čarou, označené hvězdičkou, a některá literatura je citována i v textu.

V roce 1892 Ludvík Domečka, znovu pod siglami (šifrou) B. S., publikoval *Referát o Richlého: Příspěvek k poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezního v Čechách. Podává Jindřich Richlý (V Jindř. Hrad.-Tiskem A Landfrasa Syna. Nákladem vlastním. 1892.)*. Referát podává zprávu o Richlého práci *Příspěvek k poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezního v Čechách*. Zdůrazňuje, že Richlý sám pátral po archeologických stopách v jihovýchodních Čechách. Zaobíral se archeologickými poměry Jindřichova Hradce a pomezního hvozdu, měl za to, že krajina od Německého Brodu až k Landštejnu před 12. stoletím nebyla osídlena, neboť zde nebyly objeveny archeologické nálezy.

Domečka konstatuje, že Richlý uvádí i mohyly u Staňkovského rybníka, u Stráže nad Nežárkou, v lese Klobásná u Veselí nad Lužnicí, u Valtínova a snad i v Kostelní Radouni. Konstatuje, že pomezním hvozdem v jihovýchodních Čechách se dalo procházet pouze po stezkách, Jihlavsko-Habeské a Vitorazské, rozepisuje se více

o Rakouské, přičemž podle Ludvíka Domečky vytkl její směr určitěji než H. Jireček ve výše uvedených práci. Navíc se Richlý zmiňuje o Kostelecké stezce a konstatuje, že cesty byly spojeny bočními stezkami. Kromě čtyř archeologických nálezů z prehistorické doby všechny ostatní spadají do historické doby. Mezi čtyři prehistorické nálezy patří i kamenný mlat ze Stráže nad Nežárkou.

Domečka zdůraznil Richlého příspěvky do *Archaeologických* (sic) *památek, Zpráv archaeologické* (sic) *společnosti a vídeňské centrální komise pro zachování a prozkoumání památek*. Vydaná Richlého práce je de facto souborem těchto textů.⁷¹ Domečka komparuje a ukazuje, že Richlého názory na Haberskou stezku, Vitorazskou a Rakousko jsou pravdě bližší než jejich pojetí od H. Jirečka.

V samotném textu cituje Domečka i relevantní archeologickou literaturu, jakou představuje např. Vocelův *Pravěk země české* či *Památky archaeologické* (sic) *a místopisné*.

Se zařazením Domečkova příspěvku *Staročeská svatba v Plavsku*,⁷² otištěného v *Ohlasu od Nežárky* dne 2. září 1892, do našich analýz jsem nejprve poněkud váhal, neboť zachycuje svatbu ze dne 28. srpna 1892 v Plavsku, a tedy vlastně Domečkovu současnost. Jelikož ovšem svatba byla cíleně uspořádána jako staročeská, včetně původních, často již téměř zapomenutých lidových zvyků, které jsou v Domečkově článku dosti podrobně rozepsány, rozhodl jsem se ji nakonec do našich analýz zařadit. Souvislost s našimi tématy je očividná, Plavsko náleželo ke strážskému panství. Jelikož popis těchto staročeských zvyků nepostrádá význam pro etnografii, budu se jim věnovat poněkud obsírněji. Stranou pozornosti ponecháme zmínku o uvítacích řečech, pokud se nejednalo o dobový zvyk.

Svatba přitáhla značné množství nejen místních zájemců, ale i výletníků z širšího okolí, zúčastnila se jí např. i delegace z Jindřichova Hradce v čele se starostou dr. Václavem Naxerem. Delegace jela přes Stráž nad Nežárkou, kde byla na náměstí uvítána krojovanými strážskými selkami, které obdarovaly vybrané hosty kyticemi. Následně se průvod odebral do nedalekého Plavska.

V Plavsku z mnohých statků visely bíločervené či trojbarevné prapory, před vsí čekali obyvatelé v národních krojích s dudáckou hudbou. Po uvítacích řečech se průvod v čele s mládenci, dudáky a družičkami vydal k hostinci v Plavsku, kde byla uspořádána přednáška R. Šetky o národopisné výstavě. Pak nastalo svatební veselí, kdy se mládenci v čele s *družbou*, jehož ztvárnil sedlák Jakub Peroutka, odebrali k ženichovi a kladli mu na srdce všechny povinnosti, které jako muž a hospodář musí zastat, a jeho jménem se vydali k rodičům pro požehnání. Mezi tím se část hostů shromáždila u domu nevěsty. Rodiče nevěsty očekávali ženicha ve velké světnici, nevěsta ve své komůrce. Ženichovým jménem požádal *družba* o vydání nevěsty, a po obdržení souhlasu hledal nevěstu. Když ji našel, vyvedl ji za ruku k rodičům a ženichovi a převzal od ní „*svatební insignie*“ na talíři,

⁶⁸ DOMEČKA 1887.

⁶⁹ DOMEČKA 1890.

⁷⁰ DOMEČKA 1890, č. 45, 7. listopadu 1890, s. 359.

⁷¹ DOMEČKA 1892.

⁷² DOMEČKA 1892a. Na to, že svatba proběhne, *Ohlas od Nežárky* několikrát stručně upozornil během srpna roku 1892.

tj. věneček, rozmarýnový prut a barevný šátek, kterým má nevěsta stírat pot ze znaveného čela. Od *družby* si je musel ženich za tolar vykoupit. Následovala tzv. *výproš*, kdy *družba* za nevěstu a ženicha odprošoval rodiče snoubenců a loučil se s nimi. Vše bylo zakončeno požeňáním mladým snoubencům, za což ti rodičům líbali ruce. Na vozech se pak svatebčané odebrali do kostela v pořadí vůz s ženichem a nevěstou, *družbou*, mládenci a hudbou, pak vůz s družičkami, ženami, muži a pak ostatními svatebčany. Po návratu byl průvod „zatažen“ a propuštěn teprve po zaplacení výkupného. Některé skupiny a výjevy fotografoval fotograf Liška.

Následovala hostina v hostinci. Před ní zatančily družičky jihočeské kolo. Hostinu vystrojila svatebčanům obec Plavsko. Stoly byly pokryty ubrusy s národním vyšíváním. Podávala se nejprve hovězí polévka s rýží, pak hrách s cukrem, krupičná kaše s medem, následně kaše z kroup, hovězí maso, jáhlová kaše, při níž bylo vybíráno na kuchařku tak, že do kaše hosté zapichovali peníz. Závěrem byly podávány koblihy. Po hostině byla *starosvatkou* recitována píseň k zavijení nevěsty s radami, jak se má chovat jako žena k muži, rodině, sousedům a jak řídit hospodářství, a nevěsta byla do svého domova vedena k zavijení. Ostatní zatím tančili.

V domě nevěsty jí byl upraven účes, rozpleteny vlasy a na hlavu dán věnec se stříbrnou krajkou a hlava zabalena svatebním rouchem, podélným a bohatě vyšívaným šátkem. Nevěsta se vrátila v průvodu, v jehož čele nesly dvě ženy svatební stromek – hlohovou ratolest, ozdobenou a zapíchnutou ve svatebním koláči. Svatebčané obrali stromek, o koláč se podělili, načež následovala druhá hostina, při níž se podávalo pečivo a připíjela *rosolka*. Po ní následoval prodej nevěsty, kdy na ní muži nalézali samé chyby, bránila ji *starosvatka* a nakonec muž svou ženu vykoupil penězi. Slavnost byla zakončena všeobecným tancem. Domečka připsal hlavní zásluhu za zdařilý průběh znalci mravů, zvyků a jihočeského kroje učitelé a ředitelé jindřichohradeckého muzea Legovi, sedláku Jakubu Peroutkovi (vycházel ze svých vzpomínek a oživil již téměř zapomenuté zvyky) v roli *družby* a Plavsku, které se postaralo o bohatou výpravu celé slavnosti. Domečkovo ocenění si vysloužila i *starosvatka*, dudácká hudba a selky ze Stráže nad Nežárkou i místní hasiči.

Text má formu reportážního článku a není opatřen poznámkami ani citacemi z pramenů. Má velký význam pro etnografii.

Úvodní autorský článek Ludvíka Domečky, publikovaný pod siglami (šifrou) B. S. (tedy Bohdan Svit) s názvem *Osídlení krajiny jindřicho-hradecké a novo-bystřické*, vyšel v *Ohlasu od Nežárky* v roce 1893.⁷³ Příspěvek líčí pohraniční hvozď s uměle zřízenými průseky na Rakouské stezce. Stezka spojovala Čechy s Moravou, Dolními Rakousy a směřovala k Dunaji. U Starého Města pod Landštejnem se k ní připojovala jiná stezka, vedoucí ke Znojmu. Odtud

špěla do zemské brány mezi Marklem a Landštejnem a pokračovala dále. Pro naše témata je podstatné její vedení u Markétského polesí, kde vede k Příbrazi, zde zahýbala a překročila Nežárku u Stráže nad Nežárkou a směřovala k Hatínu, Roseči ad. Věnuje se strážím na zemských stezkách, jež byly konány při zemských branách, ale i po celých stezkách v určité vzdálenosti. Pro stráže byly voleny vrchy a skály nad stezkami, z nichž byla daleká vyhlídka. Na Rakouské stezce zmiňuje dva druhy stráží, jedny hlavní a stále obydlené, druhé podřízenější, kam se z hlavních stráží jen vycházelo. Mezi prvními mj. vyjmenovává i Stráž nad Nežárkou. Zaobírá se též problematikou číhadel a hatí.

Příspěvek je vybaven číslovaným poznámkovým aparátem pod čarou. Autor cituje např. Vocelův *Pravěk země české, Mittheilungen der k.k. Central-Commission B XVIII*, Truhlářův *Urbář zboží Rožmberského z r. 1379*, Richlého *Příspěvky ku poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezího v Čechách, Archiv český*, pověst o Čertově zdi v *Pamětní knize města Stráže*. Za výpis z *Pamětní knihy města Stráže* děkuje Františku Hrbkovi.⁷⁴ Text doprovázejí rovněž vysvětlující poznámky.

Poslední Domečkův příspěvek ke sledované problematice, s názvem *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindř.-Hradeckém. Napsal Dr. Jos. Novák.*,⁷⁵ je opět úvahou či referátem, publikovaným pod siglami (šifrou) B. S. (tedy Bohdan Svit), na práci J. Nováka *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindř.-Hradeckém*. Domečka v něm zmiňuje i Stráž nad Nežárkou, avšak jen stručně se u ní dotkl jejích významných budov, o nichž referoval Novák. Celou Novákovu práci Domečka hodnotí vysoko.

Domečkových textů publikovaných v *Ohlasu od Nežárky* bylo více, netýkaly se ale již ani vzdáleně Stráže nad Nežárkou či pánů ze Stráže.

Poněkud specifický text, informačně velmi hodnotný,⁷⁶ vycházející toliko ze vzpomínek, představuje titulní článek **M. Tejčky**⁷⁷ *Školní slavnost sv. Řehoře*.⁷⁸ Tejčka v textu líčí své vzpomínky, doplněné vzpomínkami dalších obyvatel Políkna, na školní slavnosti sv. Řehoře, konané ještě v 50. letech 19. století v Políkně a ve Vydří. Políkno sice nepatřilo pod strážské panství a pozdější velkostatek, Vydří ovšem ano, takže text do našich rozborů zahrnuji s odkazem na význam pro národopis, dialektologii a regionální dějiny Strážska.

Tejčka důkladně a do podrobností popisuje občůzku, kostýmy v průvodu sv. Řehoře, dokládá řadu písní a deklamovaných textů koledníků, pozornost věnuje i tomu, do kterých domů koledníci při občůzce chodili, a do kterých nikoli. Popisuje, jak bývali koledníci odměněni, jak byla koleda dělena, jaký býval oběd a odpolední program po koledě. Na závěr článku se zamýšlí nad důvodem, proč ve Vydří a Políkně slavnosti zanikly.

⁷³ DOMEČKA 1893.

⁷⁴ DOMEČKA 1893, č. 4–23. K regionálnímu osídlení z dnešního moderního pohledu srov. alespoň KUCHYŇKA 1999; CHVOJKA 2009.

⁷⁵ DOMEČKA 1901.

⁷⁶ Článek vysoce hodnotí např. MALACH 2011, s. 41.

⁷⁷ K Tejčkovi se mi nepodařilo dohledat žádné životopisné informace. Jednalo se nesporně o obyvatele Políkna, který byl oficiálně a pamětníkem událostí.

⁷⁸ TEJČKA 1893. Podobný text ke slavnosti sv. Řehoře publikoval Tejčka i o tři roky později v *Českém lidu*. Srov. k tomu TEJČKA 1896, resp. MALACH 2011, s. 41.

Uvádí, že slavnost organizoval učitel, který žákům několik dní před občůzkou rozdál jednotlivé role a lístky s napsaným textem, který se musely naučit z paměti. Naučené texty se zkoušely na zkouškách. Když byly dostatečně zvládnuté, a některý ze dnů sliboval pěkné počasí, řekl učitel, že se skuteční občůzka. Tejčka dodává, že to bylo až po svátku sv. Řehoře, neboť to již býval delší den. Občůzka začala tak, že časně ráno procházel vesnicí bubeník a bubnováním budil žáky. Ti se kolem šesté ráno scházeli ve škole každý v kostýmu pro svou roli. Tejčka podotýká, že slavnost měla vojenský ráz, takže mnoho kostýmů bylo z vojenského prostředí (hejtman, dva důstojníci, profous, felčar, tambor, prostí vojáci). Vojáci měli červeným papírem potažený límec a výložky od kabátu udělané z papíru. Přes pravé rameno měli přehozené a na levém boku spojené pásky na šavle, které byly dřevěné až na konec a rukojeť očerněné, takže působily dojmem, že jsou v kožených pochvách. Důstojníci měli dvouohé papírové klobouky, hejtman na klobouku papírový chochol, vojáci většinou *kaškety* s růžičkou. Další osoby již nebyly z vojenského stavu. Sv. Řehoř byl oděn jako biskup, měl papírovou infuli a berlu, papírový ornát; tyto věci, stejně jako prapor, náležely k inventáři školy. Pod ornát představitel sv. Řehoře oblékl košili a opásal se stuhou. Obdobně, ovšem bez ornátu, byl oblečen praporečník. Místo ornátu nosil vpředu a vzadu červený *kozmonoský* (sic) šátek. Prapor byl zhotoven z papíru a měl podobu *festonu* jako kostelní prapory. Nejmenší žáci představovali anděly a byli oděni obdobně jako praporečník, místo infule na hlavách nesli z červeného papíru zoubkované čepice na způsob tříkrálových čepic. Dívky neměly žádný zvláštní předepsaný oděv, byly však svátečně ustrojeny a zdobeny mašličkami a stužkami. Každá nesla košík s nádobami na dary, které při občůzce dostávaly. Co má která dívka nést se dívky domluvily mezi sebou nebo to určil učitel. Když vyšel průvod ze školy, nejprve následovala generální zkouška a teprve po ní žáci vyrazili od školy ve dvojstupu po občůzce vesnice. V čele šel tambor, který bubnoval, za ním sv. Řehoř s praporečníkem, pak dva důstojníci (řikalo se jim *hádači*, protože se spolu hádali), následovaní profousem s felčarem a pak prostí vojáci. Za nimi šli andělé a děvčata ve skupině, která nemusela držet krok podle bubnování. Hejtman šel mimo řadu po levé straně blíže ke sv. Řehoři a přehlížel často ostatní, aby udržel pořádek. Nejprve průvod zamířil k představenému obce a pak do všech stavení. Jakmile obešel celou vesnici, vrátil se do školy.

Cenné je zachycení textu písní a deklamovaných textů, které Tejčka následně uvádí, a to v takové podobě, v jaké byly prezentovány, čímž přináší cenné poznatky i pro dialektologii. Texty se zpívaly a deklamovaly, když průvod vešel do světnice jednotlivých stavení. Nejprve se zpívala píseň, začínající slovy *Na svatého Řehoře*, následovaná *Pochválen Pán Ježíš Kristus*. Slova se ujal jednotlivé postavy a odříkávaly svůj text. Nejprve to byl tambor, pak praporečník, hadači, hejtman, který je rozsoudil. Slova se ujal profous a za odříkávání svého textu přišel k bubeníkovi, jež zavířil na buben. Řada přišla na felčara, následně na vojáky. Nejméně nadaní školáci dostávali vtipný text o pánech a odříkávali jej po vojácích. Zakončení náleželo nejmenšímu vojákovu. Sv. Řehoř a andělé neměli texty. Po odříkání všech

rolí děvčata obstoupila hospodyni a prosila o dary, obvykle máslo, vejce, mouku, sůl, krupičku, hrách a len. Hejtman, který měl pokladnu (talíř zamotaný v ubrousku) požádal hospodáře o peněžitý dar. Starší důstojník nosil plechovku s tabákem a nabízel starším osobám ve světnici šnupec. Kdo přijmul, musel zaplatit krejcar.

Zajímavý je i sociální rozměr celé občůzky, neboť učitel dopředu určil, do kterých příbytků se má jít a do kterých nikoli, aby se nežádalo darů po rodinách, které by je pro nedostatek obtížně dávaly. Někdy však takové rodiny samy vybízely žáky, aby k nim průvod zašel. Nechodilo se ovšem k rodinám, které svým dětem zakázaly účast na průvodu. Při odchodu ze stavení se všichni rozloučili *S Pánem Bohem*. Děvčata několikrát během občůzky musela do školy s dary, kde z nich paní učitelka připravovala společný oběd. Tejčka vzpomíná, že to byl oběd postní (ovšem bez ryb), neboť žádný sedlák nedaroval tele, krávu, ovci, prase, slepici či kuře. Obědvala se pražená polévka s nudlemi, pšeničná nebo jahelná kaše, hrách, maštěné nudle, kaše z velké krupice, tak zvaná vyvařená nebo pečená, a *kosmatice* nebo *křehulinky*. Většina jídel pro lepší chuť byla oslazena *syrobem*. Co zbylo z darů, zůstalo učiteli, ale nebylo toho mnoho, neboť třicet až čtyřicet dětí, které chodily občůzkou, ten den nic jiného nejedly, a tak byly hladové. Po obědě následovaly hry na volném prostranství před školou, zvlášť si hráli chlapci, zvlášť dívky. Druhý den vyplácel učitel postavám z občůzky drobný peníz podle toho, kolik se vybralo peněz. Hejtman obvykle dostával dva groše (sic), Řehoř, praporečník, důstojníci groš (sic), vojáci dva krejcare, andělci po krejcaru vídeňského čísla.

Tejčka dodává, že v Políkně a ve Vydří žáci občázeli jen domácí vesnici, avšak ve Včelnici se občázeli i sousední vesnice a kromě výše uvedených darů se vybírala rovněž příze. Žáci z občůzky ale nedostali oběd. Co se vybralo, zůstalo učiteli. Tejčka porovnává i vzhled postav, konstatuje, že úprava vojáků byla téměř stejná, jen včelnické děti měly papírové čáky a chocholy na způsob husarských čák. Doplnuje, že s Řehořem v Jindřichově Hradci chodívali tři či čtyři chudí chlupci a navštěvovali zámožnější rodiny, kde dětem za peněžitě dárky činili radost.

Tejčka uvádí, že tradice školní slavnosti sv. Řehoře v Políkně zanikla v roce 1852 nebo 1853. Když tehdy totiž děti ráno vyšly do průvodu a kolemjdoucí, který nebyl místní a potkal je, řekl, že tady děti ještě žebrají na učitele; místní učitel to uslyšel a odmítl více slavnost konat. Druhá příčina tkvěla v tom, že buben, který hrál na slavnosti důležitou roli, měla škola ve Vydří a políkenská škola si jej od ní půjčovala. Buben pak zůstal v políkenské škole, dokud jej nepotřebovali zase ve Vydří. Vždy pro něj byli posláni někteří školáci. Jednou ale poškodili kůži na bubnu z nezbednosti, a protože žádná škola nechtěla pořídit novou kůži, občůzky přestaly. Nicméně Tejčka nakonec dodává, že i tak by tomu obyčejí moderní škola učinila konec.

Tejčka ve svém článku doplňuje i text, který obdržel od pana Šmola, a který se říkal při občůzce ve Včelnici. Je zajímavé, že se včelnický a políkenský text mnoho nelišily, což má jistě značný význam pro národopisce.

Již z povahy textu (jde o vzpomínky) nemá článek poznámkový aparát, obsahuje však jednu poznámku pod

čarou, označenou hvězdičkou, vysvětlující jedno slovní spojení, neboť autor uvádí i varianty zpěvů jednotlivých žáků při obchůzkách.

Bez jména autora⁷⁹ je otištěn text *Slavnost'* (sic) *živnostenských spolků ve Stráži (Dopis původní)*. Text zmiňuje popis slavnosti, již uspořádaly strážské živnostenské spolky na oslavu dvěstěpadesátiletého trvání a která se konala 26. června 1895. Účastníci se shromáždili na náměstí, kde řečnil dr. Václav Naxer.⁸⁰ Poukázal mj. na to, že ve Stráži nad Nežárkou v roce 1639 vzniklo první živnostenské společenstvo, pak vyzdvihl důležitost řemeslnického stavu, zmínil se o každém jednotlivci a jeho zásluhách. Pak se členové korporací rozešli, prohlédli si zámecký park a pěknou výstavu starých cechovních památek v sále divadla. Tam na čtyřech stolech byly vystaveny cenné listiny, psané většinou kurentním písmem. Uvádí pěkné iniciálky na téměř všech titulních listech starých písemností. Pisatel navrhuje, aby si živnostenstvo zařídilo malý archiv. Dovídáme se, že výstavu navštívilo přes 500 návštěvníků.⁸¹ Text zahrnuje do rozborů z důvodu zmínek o historických řemeslech a o písemnostech, jež byly při příležitosti slavnosti vystaveny, a jejich formě i kvůli uvedení některých jejich vnějších znaků.

Následuje článek **Jindřicha Richlého**⁸² *Stezka Rohská a cesta Rakouská*,⁸³ který pojednává o Rakouské cestě. Richlý píše, že po prehistorických cestách se nám nezachovalo žádných stop, neboť to v pralese byly jen pěšinky. Pak se zmiňuje o soumarských cestách, vzniklých v prvotní historické době. Odkazuje přitom na H. Jirečka a jeho *Slovanské právo*. Richlý dodává, že z jihočeského pohledu to byly zejména cesta Vitorazská a Linecká. O Rohské⁸⁴ uvádí, že není tak známá, vznikla však už v době kamenné (neolitické). Měla být jednou z pěti cest, které spojovaly jižní Čechy s Dunajem. Vedla od Vídně ke Gmündu (psáno Cmuntu) a pak v Čechách do porůčí Lužnice, konkrétně k Třeboni, Nové Bystřici, Jindřichovu Hradci, Stráži

nad Nežárkou, Bukovsku a dále na Soběslav a do středních Čech. O Stráži nad Nežárkou učinil autor tedy jen letmou zmínku. Článek nemá poznámkový aparát pod čarou, v jeho samotném textu je ale zmíněn Kosmas (označen za letopisce) a jeho informace k roku 1120 o lese *Silva media* (les na hranicích s Bavorskem a Rakouskem); Richlý uvádí také poznámky Schallera.

Dalším příspěvatelem, jenž publikoval dva texty k námi sledovaným tématům, byl **Hynek Gross**.⁸⁵ První článek, s názvem *Výsady dané městečku Stráži Petrem Vokem z Rožmberka r. 1596, dne 10. července*, přinesl *Ohlas od Nežárky* ve 45. čísle dne 8. listopadu 1902, dokončení pak ve 47. čísle 22. listopadu 1902.⁸⁶ Druhým textem byl původně referát o XXI. díle jedné z našich významných edic s názvem *Archiv český jakožto poklad zpráv pro dějiny jižních Čech*. Otištění se mu dostalo v druhém a osmém čísle *Ohlasu od Nežárky* v roce 1904.⁸⁷ Zatímco první z Grossových příspěvků má pro dějiny Stráže nad Nežárkou relevantní význam, druhý se jich dotýká toliko okrajově.

Z výše uvedeného je očividné, že dějiny Stráže nad Nežárkou či osudy pánů ze Stráže nikterak nenáležely mezi Grossova oblíbená témata, nýbrž oba zmiňované texty jsou spíše výsledkem jeho zájmu o problematiku posledních Rožmberků a jihočeské dějiny v širším kontextu.

První z textů je svým formálním zařazením do rubrik týdeníku *Ohlas od Nežárky* titulním článkem. Obsahově a koncepčně seznamuje čtenáře s ustanoveními privilegia Petra Voka z Rožmberka z 10. července 1596, uděleného městečku Stráž nad Nežárkou, jehož byli Rožmberkové v době udělení vrchností. Nejprve čtenáři sděluje obsah privilegia, kterým Petr Vok z Rožmberka potvrdil městečku svobody od předešlých vrchností, zejména osvobození od práva odumrtního, propůjčil mu užívání městského práva v soudních rozepřích s podmínkou, že kdo by nechtěl respektovat konšelský nález, smí se odvolat k rožmberské

⁷⁹ Autorem textu by mohl být zřejmě strážský kronikář. Srov. k tomu FÜRBAACH 2013, s. 95. Jestliže srovnáme text *Slavnost'* (sic) *živnostenských spolků ve Stráži (Dopis původní)* s textem o stejné události, zapsaným ve strážské městské kronice (výťah textu publikován in: HULE 2002, s. 70–71), dospějeme na základě obsahového i stylového rozboru k závěru, že by autoři obou textů mohli být opravdu totožní. Pak by se jednalo o strážského učitele Karla Vodičku, jenž se stal od roku 1894 také strážským kronikářem. Srov. k tomu např. HULE 2002, s. 69.

⁸⁰ Z jiného textu, otištěného v *Ohlasu od Nežárky* vyplývá, že byl starostou Jindřichova Hradce. Srov. k tomu DOMEČKA 1892a, s. 293.

⁸¹ B. J. A. 1895.

⁸² Jindřich Richlý (28. března 1839 Radlín u Jilového – 10. března 1907 Jindřichův Hradec) náleží mezi významné osobnosti z „otců zakladatelů“ archeologie. Richlý působil jako vojenský důstojník, trvale žil v Jindřichově Hradci od roku 1872, kde již před tímto rokem vystudoval gymnázium. Mezi jeho záliby náležely historie a archeologie. Richlý studoval ale také místní jména, geologii, zoologii, paleontologii, numismatiku, etnografii, architekturu. Výsledky svých bádání publikoval v odborných časopisech ve Vídni či *Památkách archeologických (sic) a místopisných*. Byl členem řady komisí a společností. Z děl jmenujme alespoň *Bronzezeit in Böhmen* (Wien 1894); *Príspevek ku poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezniho v Čechách* (Jindřichův Hradec 1892). Toliko v rukopise zůstala jeho práce o archeologických nálezech na Jindřichohradecku (rukopis uložen v dnešním SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec). K Richlému srov. zejm. BŘICHÁČEK 2007; MICHÁLEK – FRÖLICH 1985.

⁸³ RICHLÝ 1899.

⁸⁴ Roz. Raabské.

⁸⁵ Každý badatel se zájmem o dějiny jižních Čech musí v případě textů Hynka Grosse zbystřit, neboť Gross náležel mezi renomované archiváře. Hynek Gross (1. července 1859 Jindřichův Hradec – 12. ledna 1945 Jindřichův Hradec) studoval na pražské univerzitě dějepis a zeměpis. Po studiích působil jako archivář Schwarzenberského archivu Třeboň, v jeho českokrumlovské pobočce a ve Schwarzenberském ústředním archivu ve Vídni (1891–1892). Od roku 1931 byl archivním radou, archivním radou ve Vídni, dopisovatelem. Krátce působil také jako učitel na obecné a měšťanské škole v Jindřichově Hradci (1886–1888) a gymnáziu v Jindřichově Hradci (1888). Stal se autorem řady článků z jihočeských dějin, především pozdního středověku a raného novověku (převážně z doby posledních Rožmberků). Spolupracoval na edici jindřichohradeckých listin, biografii Oldřicha II. z Rožmberka, samostatně publikoval *Český Krumlov a okolí, Kleť*. Své práce někdy otiskoval pod pseudonymem Dobroslav Olšanský (Olšanský). Od roku 1910 náležel mezi členy Královské české společnosti nauk, byl členem Archeologické komise České akademie, v níž od roku 1907 zastával místo jednatele. Ke Grossovi srov. alespoň HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 196; KUTNAR – MAREK 2009, s. 422, 585.

⁸⁶ GROSS 1902.

⁸⁷ GROSS 1904.

kanceláři v Českém Krumlově jakožto vrchnímu právu. Vyjmenovává i další práva v zachovacích listech, možnost strážských obyvatel získávat dřevo pro svá stavení i na otop z vykázaných míst; dřevo na otop lze získat za mírný plat. Roboty a padělký jsou zachovány jako dřívě a nenavysují se.

Následně Gross přináší samotné znění privilegia. Článek, jehož významnou část tvoří „transliterovaný“ text privilegia, není opatřen poznámkovým aparátem ani citací pramenů či literatury v textu samotném. Transliterace je to ovšem poněkud specifická, některé části jsou spíše transkripcí, jiné transliterací, aniž by se ale jednalo o jména či toponyma. Vysvětlení by mohl skýtat samotný závěr článku. Gross totiž při zpřístupnění textu listiny vyšel z jejího opisu z 18. století, uloženého v českokrumlovském schwarzenberském archivu, který cituje na konci svého článku i se signaturou. Zřejmě se tak jedná o prostý přepis textu archiválie. Doplnuje jej odkazem na informace z Šubrtovy práce *Z Českého (sic) jihu*, kde je uvedeno, že originál listiny se nachází na radnici ve Stráži nad Nežárkou.

Z dnešního pohledu je jistě překvapivé, že Gross si nedohledal originál listiny a nepracoval s ním, navzdory skutečnosti, že o něm z literatury věděl.

Grossův druhý text se týká XXI. dílu *Archivu českého*, jde v podstatě o anotaci na díl, jehož jedním z editorů je i samotný Gross. Komentuje jej a někde i přidává vlastní poznatky či cituje z pramenů. Na závěr sumarizuje historii a obsah dosavadních dílů edice *Archiv český*.

Stráže nad Nežárkou se dotýká zcela okrajově, když snad k roku 1500 (?) uvádí, že rychtář městečka Stráže nad Nežárkou sděluje narovnění o luh, které je publikováno v rámci *II. Sbírký Archivu českého XXI*.⁸⁸ Svůj text publikoval Gross pod pseudonymem Dobroslav Olšenský. Z formálního hlediska disponuje text poznámkami pod čarou, označenými hvězdičkou, v nichž jsou citovány texty z *Ohlasu od Nežárky XXX*, č. 6 a *XXXIII* č. 18, J. V. Šimák, *Spor o dědictví Rožmberské* z čas. Muzea král. Českého z r. 1895, Th. Antl *K dějinám města Vodňan*, Budivoj XXXVIII z 13. února 1902, J. Šusta, *Fünf Jahrhunderte der Teichwirtschaft zu Wittingau; František Palacký a hrabě Eugen Karel Černín z Chudenic*. In: Památník vydaný roku 1898 na oslavu narozenin Františka Palackého XI, s. 111–113.

K námi sledovaným tématům přispěl jedním článkem, otištěným na pokračování ve dvou číslech (31 a 32) *Ohlasu od Nežárky* v roce 1903 Theodor Antl.⁸⁹ Jeho *Materiálle k dějinám městyse Stráže*⁹⁰ zaujmou zvoleným obsahem i koncepcí.

Formálně se jedná o článek, obsahově přináší stručné registry listinného materiálu, ovšem bez jakéhokoli vysvětlujícího uvození, odkazu na prameny, edice či literaturu a rovněž

Obř. 3. Mezi faktograficky nejpřínosnější příspěvky k problematice dějin Stráže nad Nežárkou, strážského panství a pánů ze Stráže náleží článek Theodora Antla *Materiálle k dějinám městyse Stráže*, přinášející regesta listin, v nichž se vyskytuje některý z členů rodu modré pětilisté růže nebo Stráž nad Nežárkou či strážské panství. Na snímku úvodní pasáže článku, *Ohlas od Nežárky* z 1. srpna 1903, s. 313. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

bez jakéhokoli hodnocení či komentáře. Regestovány jsou ty listiny, v nichž je zmíněn někdo z pánů ze Stráže, event. Stráž nad Nežárkou nebo strážské panství. První polovina článku přináší dvacet regestů listin od 24. května 1284 do 4. července 1412, druhá dvacet šest regestů listin od 11. listopadu 1412 do 9. října 1596. První listina, z 24. května 1284, představuje dosud pozitivně nejstarší písemný doklad pro pány ze Stráže i Stráž nad Nežárkou, posledním pergamenem, z 9. října 1596, Petr Vok z Rožmberka prodal Adamovi z Hradce panství Stráž nad Nežárkou.

Antlův článek zasluží naši pozornost i ocenění a náleží podle mého názoru k tomu materiálově nejcennějšímu, co bylo pro osudy rodu modré pětilisté růže, resp. dějiny Stráže

⁸⁸ GROSS 1904, č. 2, 9. ledna 1904, s. 11.

⁸⁹ Theodor Antl (14. září 1860 Kojákovice – 16. června 1903 Třeboň) studoval práva v Praze 1881–1883 a historii ve Vídni 1890–1891. Působil ve Schwarzenberském archivu v Třeboni (1884–1901), včetně jeho českokrumlovské pobočky, dočasně také v Ústředním archivu schwarzenberském ve Vídni a Městském archivu v Třeboni. Spolupracoval na regestáři písemnosti všech schwarzenberských archivů. Pořádal starší část třeboňského městského archivu (do roku 1450), publikoval texty k tématům zemských desk, listin, starých písemností uložených v městském třeboňském archivu, k Třeboni a Kojákovcům, genealogii Žerotínů, pracoval s archivními fondy jihočeských velkostatků. Z periodik přispíval texty zejména do *Jihočeských listů* a *Budivoje*. Již z uvedeného vyplývá, že problematika dějin Stráže nad Nežárkou či pánů modré pětilisté růže zabírá v Antlově badatelském zájmu a publikační činnosti zcela okrajové místo. K Antlovi srov. HOFFMANOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 58–59.

⁹⁰ ANTAL 1900–1901.

původ. Pozornost věnuje privilegiím pro město Stráž nad Nežárkou, uloženým v strážském archivu,¹⁰² rybníkům, působnosti Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan, tedy době, kdy Stráž nad Nežárkou náležela Rožmberkům, výročním trhům, oceněním panství, gruntů, počtu osedlých ad.

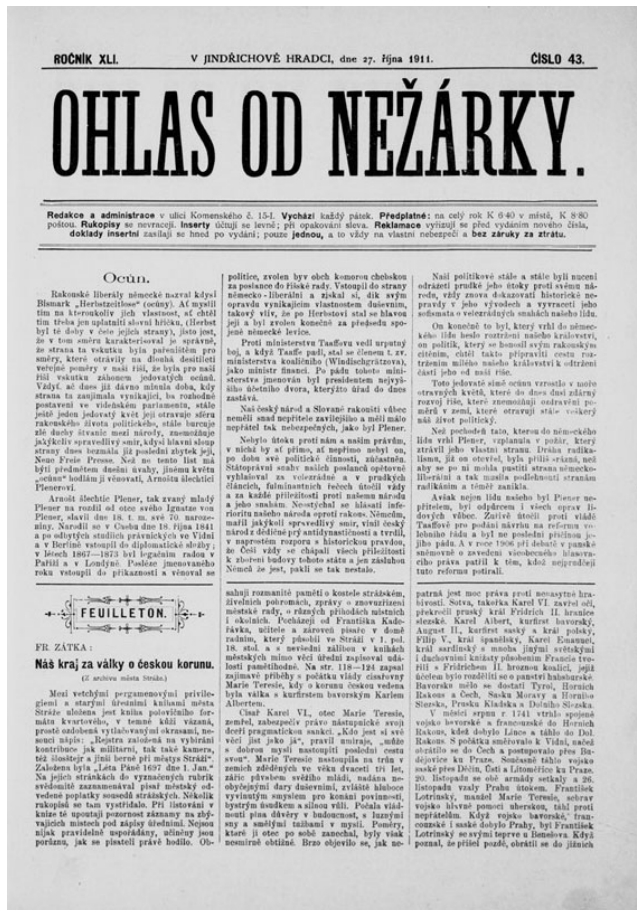
Obrací pozornost rovněž k strážským požárům z roku 1698, resp. 1730. Je to tedy po všech stranách čtenářsky atraktivní text, sestavený z výběru pozoruhodných událostí k dějinám Stráže nad Nežárkou, jichž je ovšem tolik, že se jedná o dějiny Stráže nad Nežárkou „v kostce“ sui generis. Vedle velké informační hodnoty zaujme text velmi vytříbeným až poetickým jazykem.

Nejpilnějším z přispěvatelů, a to nejen počtem textů, nýbrž rovněž jejich žánrovou rozmanitostí, u nás sledovaných témat byl **František Zátka**.¹⁰³ Tuto skutečnost ovlivnil fakt, že Zátka náležel mezi strážské rodáky a ve svém bádání se věnoval především Stráži nad Nežárkou.

Na pole *Ohlasu od Nežárky* vstoupil textem *Náš kraj za války o českou korunu. (Z archivu města Stráže)*.¹⁰⁴ Žánrově se nejedná o článek, nýbrž o fejeton. Obsahově vychází z archiválií uložených ve strážském městském archivu,¹⁰⁵ konkrétně z úřední knihy. Zátka si všimá i její podoby, jde o knihu velikosti polovičního kvartového formátu, vázanou v tmavé kůži a zdobenou vytlačovanými ozdobami s nápisem „*Rejstra založená na vybirání kontribuce jak militrární, tak také kamera, též šlosštejr a jinší berně při městys Stráži*“, založena „*Léta Páně 1697 dne 1. Jan.*“ Vedl ji strážský písař, kniha je rubrikovaná a jsou v ní primárně zaznamenány poplatky strážských obyvatel.

Na základě rozboru rukopisů písařů knihy Zátka konstatuje, že do ní zapisovalo několik písařů. Zápisy nejsou nijak pravidelně uspořádány. Vedle poplatků obsahují mj. i paměti o strážském kostele, živelních pohromách, zprávy o znovuzřízení městské rady, o událostech ve Stráži nad Nežárkou a v okolí. Tyto zápisy pocházejí od Františka Kadeřávka, učitele a současně písaře městečka Stráž nad Nežárkou („*písař v domě radním*“) z 1. poloviny 18. století.

Zátkovým hlavním námětem fejetonu se staly události zapsané zejm. na s. 118–124, které představují příběhy z počátku vlády Marie Terezie z válek s kurfiřtem Albrechtem Bavorským. Konkrétně jde o akci spojeného bavorského

Obř. 5. Prvním příspěvkem Františka Zátka k dějinám Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže otištěným v *Ohlasu od Nežárky* byl 27. října 1911 fejeton *Náš kraj za války o českou korunu. (Z archivu města Stráže)*. Na snímku úvodní pasáž fejetonu. *Ohlas od Nežárky* 27. října 1911, s. 419. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

a francouzského vojska na podzim roku 1741, kdy se do jižních Čech proti němu obrátil František Lotrinský. Zátka uvádí ze zápisů knihy, kolik dodala Stráž nad Nežárkou potravin, ličí průtah jedné bavorské kompanie Stráži nad Nežárkou v Jindřichově Hradci a pobyt tohoto vojska ve Stráži nad Nežárkou ve dnech 11.–20. prosince. Současně

¹⁰² Jelikož se jim podrobně na stránkách *Ohlasu od Nežárky* věnoval později František Zátka, rezignuji zde na jejich výčet a obsah a budu jim věnovat pozornost níže na patřičném místě.

¹⁰³ František Zátka (23. května 1887 Stráž nad Nežárkou – 7. ledna 1963 Stráž nad Nežárkou) se narodil 23. května 1887 v rodině hospodáře a obchodníka ve Stráži nad Nežárkou č. 91, což byl mlýn v Šimanově dvoře. Po absolvování gymnázia v Jindřichově Hradci studoval učitelský ústav v Soběslavi, který úspěšně zakončil v roce 1906 se způsobilostí vyučovat na jazykově českých národních školách. Zkoušku způsobilosti pro výuku na školách obecných absolvoval v Soběslavi v listopadu 1908. Od školního roku 1929/1930 se stal ředitelem strážské školy, od roku 1934 zde pak byl opět odborným učitelem. V té době více pracoval pro muzeum a méně publikoval. Snad i proto, že pracoval na svých nejrozsáhlejších pracích. Za druhé světové války se František Zátka stal „zatímním“ ředitelem strážské školy i ředitelem školy (od 1. července 1941 pověřen vedením školy, o měsíc později jmenovaným ředitelem školy). Avšak v roce 1942 byl pozván na vykonání písemné zkoušky z německého jazyka pro vyšší zaměstnance autonomní protektorátní správy, a tuto zkoušku nevykonal úspěšně. František Fürbach má za to, že úmyslně. Klonil bych se k témuž názoru. Uvážíme-li totiž, že řada privilegií pro Stráž nad Nežárkou je psána v německém jazyce a František Zátka je ve svém článku *Privilegia města Stráže*, otištěném v *Ohlasu od Nežárky* na pokračování v letech 1914–1915, publikuje v českém jazyce – nesporně s ohledem na čtenáře periodika – je očividné, že je musel přeložit. A to by bez velmi dobré znalosti německého jazyka nebylo možné. Dalším osudovým mezníkem v Zátkově životě pak byl komunistický převrat v roce 1948. Ze zdravotních důvodů a zřejmě i v souvislosti s politickou situací Zátka po roce 1948 rezignoval i na práci pro strážské městské muzeum. Proto 7. a 8. července 1949 strážské muzejní sbírky převzal Jan Muk do jindřichohradeckého muzea. Zátka se do veřejného života již nezapojil a zemřel ve Stráži nad Nežárkou 7. ledna 1963. Jeho dílu byla věnována pozornost několika autory, zejména je ovšem nutno vyzdvihnout práci Františka Fürbacha. MUK 1948; FÜRBACH 2013; SOLPERA 2014.

¹⁰⁴ ZÁTKA 1911.

¹⁰⁵ Stráž nad Nežárkou byla městem od 28. října 1876.

doplňuje i zajímavosti povětrnostní situace, které obvykle kronikářům neunikaly, totiž že bylo v ty dny velké teplo, které vydrželo o Vánocích.

Fejeton je opatřen poznámkami pod čarou, v nichž Zátka např. upozorňuje, že události 27. listopadu 1741 předchází jiná vsunutá zpráva, která nesouvisí s příběhem, totiž zpráva o svatbě Antonína Šůly ze stejného data. Archivní zápisy, z nichž pramenně vychází, jsou uvedeny nikoli v poznámkách, ale v samotném textu fejetonu.

Místní zprávy, které často František Zátka cituje v uvozkách, doplňuje poznatky o celozemských dějinách a tím ty místní zasazuje do širšího kontextu. Zátka ve fejetonu prokázal dobrou znalost místních archivních pramenů i velmi dobrou znalost zemských dějin.

I druhý Zátkův text v pořadí, s názvem *Z doby pověr a báchorek*,¹⁰⁶ byl fejetonem. Obsahově vychází ze záznamů učitele v Plavsku Šimona Jungwirtha, které opět řadí do kontextu české historie.

Zátka fejeton započal zmínkami o sbírkotvorné činnosti císaře Rudolfa II. Charakterizuje tyto sbírky a hodnotí jejich úroveň jako rozličnou. Přechází k problematice alchymistů a astronomie. Konstatuje, že Rudolfův zájem o alchymii napodobovali rovněž mnozí šlechtici a od nich se inspiroval také venkovský lid, který se věnoval pověrám, což je podle Zátky pro něj dosti typické. Následně Zátka obrací pozornost k tematice kouzelných nápojů. Konkrétně zmiňuje Šimona Jungwirtha, bývalého učitele v Plavsku u Stráže nad Nežárkou, jenž byl současně i obecním písařem v Plavsku, který asi roku 1858 zaznamenal na jednom listě v plavské úřední knize, do níž zapisoval (a který byl z knihy později vytržen), přepis receptu kapek pro zachování zdraví a dlouhého života, jež prý našel ve spisech jistého švédského lékaře Ferneta. Zátka recept hodnotí jako pozůstatek starých časů, jenž byl ovšem v době zapsání nověji pozměněný, a přináší znění receptu i postup jeho výroby. Fejeton, který je psán vybroušeným jazykem, zakončil Zátka opět osudy sbírek Rudolfa II. Poznámkovým aparátem pod čarou fejeton vybaven není, pramenné zdroje jsou zmíněny ale přímo v textu.

Z fejetonu vyplývá, že Zátka znal velmi dobře také plavský archiv, pokud byl schopen čtenáři *Ohlasu od Nežárky* přinést text receptu, jenž byl napsán na listu papíru, který byl vytržen z úřední knihy. Hlavním motivem jeho otištění byl jistě čtenářský zájem o takový recept.

František Zátka započal svou publikační činností v *Ohlasu od Nežárky*, snad i proto, že sám patřil mezi učitele, fejetony vycházejícími pramenně z písemností strážského a plavského učitele – Františka Kadeřávka a Šimona Jungwirtha. A tomu zůstal věrný i ve svém třetím fejetonu, s názvem *Ze života a působení starého učitele. (Kulturní obrázek z polovice XVIII. stol.)*¹⁰⁷

Po obecném úvodu a charakteristice učitelů a jejich přínosu pro vzdělání i strasti jejich života se obrací do strážského městského archivu a tamních knih, které popisují poměry

na strážské škole. Dostává se k učiteli Kadeřávkovi, rodákovi z nedalekého Lišova. Připomíná, že strážská škola byla školou farní. Uvádí vsi z okolí Stráže nad Nežárkou, které do ní posílaly děti (příškolené obce). Všimá si staveb v okolí školy, přičemž přináší dobové stavební popisy, včetně učitelova bytu z Kadeřávkovy doby, tedy z 18. století. Dozvídáme se tak, že strážská škola byla umístěna pod příkrým svahem zámeckého kopce poblíž zvonice, která byla původně podle Františka Zátky branskou hradní věží, stála naproti kostelu u hřbitovní zdi. Následně se věnuje výuce ve strážské škole, hmotnému zabezpečení jejího učitele. Uvádí, že učitel byl ještě varhaníkem, zvoníkem a písařem městečka. Činil tak z důvodů obživy, ale ani tato zaměstnání mu neposkytovala dostatečné příjmy. Doplnoval je tedy ještě o přivýdělek na různých obchůzkách a koledách. Strážský kantor si přivydělával „písařením“, zejména psal lidem rozličné žádosti, smlouvy, dlužní úpisy a poslední vůle. Byl i písařem na radnici a písařem cechovním. Jeho úhledné zápisy vynikají slohovou přesností, určitostí, jasností a značnou dobovou jazykovou správností. I tak příjmy nedostačovaly, proto si Kadeřávek přivydělával hraním na zábavách a svatbách. Připomíná, že Kadeřávek žádal 19. listopadu 1741 Stráž nad Nežárkou o pronájem dvou malých pozemků na přivýdělek místo koled. Žádost ale byla zmínuta. Zátka popisuje i další příjmy, kdy učitel obcházel, obvykle o Velikonocích, Stráž nad Nežárkou a zapisoval novorozené děti, za což od hospodáře obdržel drobnou výslužku (obvykle dvě vejce). Dozvídáme se, že hradecká vrchnost nařídila Rosečským,¹⁰⁸ aby strážským kantorům přispívali *posnopné*, a při tom (28. ledna 1742) byla hradeckým proboštem dána ves Políkno strážskému faráři. Mají odvádět *posnopné* strážskému kantorovi, jak bylo za nebožtíka kantora Špačka. V závěru fejetonu Zátka uvádí, že v roce 1753 byla novou střechou pobita věž strážské zvonice, kde došlo k odstranění starých šindelů. Práci provedli tesaři Vavřinec Vosika (sic). Kantor František Kadeřávek utrpěl při pracích škodu, protože starý šindel, kusy prken a dříví byly vhozeny do jeho zahrádky.

Zátka si všimá, že Kadeřávek v zápisech často veršuje a některá jména charakterizuje povahově. Zaznamenává v městských knihách, jaká byla úroda a počasí, živelní pohromy (zejména požáry a povodně, např. velká povodeň u strážského mlýna z 18. července 1736), zapisoval i významnější události z okolí Stráže nad Nežárkou.

Kadeřávkovy zápisy seznává Zátka psané „prostým, ale milým, ušlechtilým a plynným slohem“.¹⁰⁹ Jsou většinou smutné, najít lze ale i žertovné, přičemž mnohé žerty a vtipy jsou rázovité a jadrné. Zakončení zápisů je obvykle vzletnější, mnohdy i rýmované, což bylo pro Kadeřávka typické. Zátka Kadeřávkovy záznamy považuje za věrohodné, neboť byl sám pamětníkem většiny událostí, o nich píše. Některé z událostí, především z okolí, líčil Kadeřávek ale z doslechu, na což vždy upozornil.

Po formální stránce je fejeton opatřen poznámkovým aparátem, kdy v poznámce pod čarou jsou uvedeny úřední

¹⁰⁶ ZÁTKA 1911a.

¹⁰⁷ ZÁTKA 1912j.

¹⁰⁸ Roseč náležela nikoli ke strážskému, nýbrž k jindřichohradeckému panství.

¹⁰⁹ ZÁTKA 1912j.

knihy archivu města Stráže nad Nežárkou, z nichž pro fejeton Zátka pramenně vychází.

Fejeton si zaslouží komentář. Na jedné straně mu nelze upřít cenné informace, na druhé ale s mnohými Zátkovými závěry nyní souhlasit nemůžeme. Nesporně vítané jsou poznatky převzaté z dobových popisů budov ve Stráži nad Nežárkou, které od té doby nazvaly řady stavebních změn, což platí zejména o škole a strážské zvonici. Jedná se o zajímavý informační materiál, využitelný i do budoucna zejména v památkové péči a při eventuelních stavebně-historických průzkumech.

Nelze ale souhlasit se Zátkovým určením původní funkce zvonice, která měla podle něj být původní hradní branskou věží. Zátka se zde patrně nechal ovlivnit již zmíněným líčením Augusta Sedláčka při popisu strážského zámku, resp. hradu, v jeho *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého*.¹¹⁰ Zátka sice provedl „stavebně-historický průzkum“ v areálu zámku, jak jej sám nazývá,¹¹¹ ale vzhledem k nesrovnatelné úrovni dnešních stavebně-historických průzkumů je potřeba zde klást uvozovky. V zásadě si v něm všímá toliko rozměrů a určení účelu jednotlivých místností v dnešním zámku, rozhodně neprovedl sondy do zdiva, o archeologii nemluvě. Svě poznatky doplňuje nákresem podle něj původní dispozice areálu někdejšího hradu a několika komparativními informacemi z jiných hradních objektů. Do areálu původního gotického strážského hradu zahrnuje také městskou zvonici a v zásadě jej ohraničuje současnou státní silnicí s její odbočkou k farnímu kostelu, přičemž uvedené komunikace a svatostánek již kreslí těsně za hradbami. Kromě určitého využití poznatků v Zátkově monografii o strážském zámku¹¹² nebyly tyto výsledky Zátkova průzkumu zveřejněny.¹¹³ Při svém úsudku nesporně vsadil na vizuální dojem mocnosti věže a Sedláčkovy informace, které převzal. Zcela přitom pominul, že břit věže zámku, jež je věží původního hradu a pochází ze 13. století, měl za úkol zvýšit ochranu hradu při vjezdu do něj. Jenže břit je orientován zcela jiným směrem než stojí zvonice, a tudíž nepřímou ukazuje na skutečnost, že původní vstup do hradu musel nutně vést jinudy.¹¹⁴ Jedná se v podstatě o tradiční dobový jev od 19. století při snaze rekonstruovat stavební podobu historických objektů. Jako příklad nám může posloužit třeba Jan Tenora a jeho pokus o popsání stavebních dějin moravského hradu Kunštát.¹¹⁵ V současné době, od roku 2006,

probíhá prohloubený stavebně-historický průzkum,¹¹⁶ téměř všechny Tenorovy závěry postupně antikvuje a vyvrací, a to na základě archeologických i stavebně-historických a dendrochronologických důkazů.

Budova zvonice nikdy nesloužila jako hradská branská věž někdejšímu strážskému hradu. Nejen proto, že by mezi ní a současnou budovou zámku, která v podstatě navazuje na dispozici středověkého hradu, zbyl veliký, a tudíž vojensky nehájitelný prostor, takže hradby by byly rozsáhlé a v podstatě efektivně nebránitelné, ale potvrzují to i výzkumy a poznatky památkové péče, učiněné v gesci českobudějovických pracovníků dnešního NPÚ ÚOP České Budějovice od poloviny do sklonku 20. století. Budova věže je raně novověká, zřejmě z přelomu 16. a 17. století, další stavební úpravy v ní proběhly v 19. století. Rozhodně se v jejím jádru neskrývá středověké zdivo.¹¹⁷

Vedle stavebních podob areálu je potřeba učinit kritikou poznámku i k Zátkovu označení Kadeřávkových textů jako hodnověrných. Zátka, který jako přispěvatel *Ohlasu od Nežárky* velmi dobře znal jeho vydaná starší čísla, která ve svých příspěvcích mnohdy i cituje, ale zcela pominul článek Ludvíka Domečky, otištěný v *Ohlasu od Nežárky* v roce 1887, o němž jsem již výše pojednal u díla Ludvíka Domečky. Domečka totiž naopak na základě komparace písemných pramenů přesvědčivě prokázal, že Kadeřávek vycházel často ze subjektivních dojmů a jediného pramene, a proto se poměrně často mýlil (srov. výše).¹¹⁸

Další Zátkův fejeton, s názvem *Ostarobyklých náhrobních kamenech ve farním kostele a zámecké kapli ve Stráži*,¹¹⁹ pojednávající o starobyklých náhrobních kamenech ve farním kostele sv. Petra a Pavla a kapli sv. Michaela¹²⁰ ve Stráži nad Nežárkou, se vyznačuje opět poutavým a krásným jazykem. Kromě náhrobních kamenů se zaměřuje na vylíčení hlavních historických dat obou objektů. Zátka náhrobky studoval přímo v reálu, snažil se je určit a popsat i navrhnout očistění, zdvihnutí atd., které by vedlo k jejich co nejlepšímu uchování do budoucna.

Na počátku fejetonu Zátka čtenáře nejprve zasvěcuje do historie farního kostela sv. Petra a Pavla ve Stráži nad Nežárkou. Lokalizuje jej před hradby mohutného hradu pánů ze Stráže a uvažuje, že snad stojí na místě někdejší menší sakrální budovy. Předpokládá, že tato budova byla spojena krytou chodbou se strážským hradem a zastávala taktéž

¹¹⁰ SEDLÁČEK 1884, s. 264.

¹¹¹ Muzeum Jindřichohradecka, Pozůstalost Františka Zátky, *Stavební a archeologický průzkum zámku Stráž nad Nežárkou (plánky, kresby, fotografie a srovnávací materiál), který provedl na začátku 20. století učitel František Zátka*, rkp., nestránkováno. K zámku a parku srov. Ústřední seznam kulturních památek, Stráž nad Nežárkou, zámek s parkem (dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz>); NPÚ, ÚOP České Budějovice, Evidenční list nemovité kulturní památky, Stráž nad Nežárkou, zámek. Ke stavebním záležitostem zámku srov. rovněž spisový a obrazový materiál k zámku Stráž nad Nežárkou, uvedený v *Pramenech* na konci příspěvku.

¹¹² ZÁTKA 1939.

¹¹³ Muzeum Jindřichohradecka, Pozůstalost Františka Zátky, cit. v pozn. č. 111.

¹¹⁴ Zde se zřejmě také nechal inspirovat Augustem Sedláčkem, který ale tuto branskou věž zřejmě vnímal jako kryjící cestu ze středověkého strážského hradu do strážského kostela. SEDLÁČEK, 1884, s. 264. I zde je ale potřeba uvážit značný prostor v areálu poměrně malého hradu a nehájitelnost takového objektu.

¹¹⁵ TENORA 1885.

¹¹⁶ Dovolím si tento příklad, neboť na stavebně-historickém průzkumu jsem se nedávno podílel.

¹¹⁷ Ústřední seznam kulturních památek, Stráž nad Nežárkou, zvonice (dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz>); NPÚ, ÚOP České Budějovice, Evidenční list nemovité kulturní památky, 105150 JH Stráž nad Nežárkou zvonice bez čp./če. (sic).

¹¹⁸ DOMEČKA 1887.

¹¹⁹ ZÁTKA 1912b.

¹²⁰ Jde o patrocinium sv. Michaela, uváděné ve všech Zátkových textech otištěných v *Ohlasu od Nežárky*, jako sv. Michala.

funkci hradní kaple. Později byl na jejím místě vystavěn prostornější chrám. Famím se stal strážský kostel sv. Petra a Pavla kolem roku 1350. V době husitských válek působili mezi kněžími utrakvisté. Kostel byl zrušen adamiťy, kteří se usídlili na ostrůvku nedaleko Stráže nad Nežárkou. Stylově zařazuje strážskou svatyni do gotického slohu s pozdějšími mladšími přístavbami. Následně kostel popisuje (uvádí zejména, že jde o pětiboké presbyterium s několika pilíři s žulovými kvádry, kryté šindelovou střechou, kostel má cibulovou věžičku, loď je nižší, krytá taškovou střechou a disponuje několika opěrnými pilíři atd.). V pozdějších dobách byla ke kostelu přistavěna kaple sv. Michaela rovněž v gotickém slohu, s určitou podobou s presbytářem. Je opatřena též několika pilíři a cibulovou věží. Nacházejí se v ní náhrobky pánů ze Stráže i několika dalších majitelů panství, jejich manželek, správců panství a strážských plebánů.

Náhrobkům věnuje Zátka značnou pozornost. Konstatuje, že většina náhrobků je zapuštěna v dlažbě, některé jsou přistaveny ke zdi. U náhrobku Petra ze Stráže († 1461) Zátka uvádí jako materiál hrubozrnnou žulu, velikost a náhrobek popisuje. Náhrobek býval dříve na zemi, asi před hlavním oltářem v první řadě dlažebních kamenů. V téže řadě byl i náhrobek Jiřího ze Stráže († 1474).¹²¹ Věnuje se dalším náhrobkům, nacházejícím se v lodi a popisuje je, byť některé nejsou zcela určitelné pro jejich otřený stav; uvádí v této souvislosti mj. dětský náhrobek se zcela otřeným nápisem, náhrobek jednoho z kněží, neznámého dnes jménem, následně Slavomíra z Koutů, strážského purkrabího z roku 1473, dva náhrobky kněží a jeden šlechtický, z nichž žádný pro fyzický stav dochování nelze ztotožnit s konkrétní osobou (šlechtický pochází ze 17. století). Z dalších je to náhrobek Mariany Apolleny Dvořákové z roku 1652, a pak dětský náhrobek některého z členů švaberského rodu s letopočtem 1614. V kapli sv. Michaela věnuje nejvíce pozornosti náhrobku Jindřicha ze Stráže († 1466). Dále se zmiňuje o čtyřech náhrobcích Fraňků z Liběchova z druhé poloviny 16. století, z nichž tři (z toho dva dětské) jsou blíže neidentifikovatelné,¹²² třetí patří Jindřichu, dále náhrobek faráře Jakuba Kammermayera a Elišky ze Stráže, přičemž v příspěvku datum jejího úmrtí 1444 je uvedeno jako 1888; je to ale spíše způsobeno absencí speciálních typografických znaků pro otevřený tvar číslovek 4.¹²³ Pokud byl nápis náhrobků v jiném než českém jazyce, přináší v poznámkách pod čarou jejich překlad. Uzavírá tím, že umístění náhrobků není nejvhodnější, zejména v dlažbě. Zamýšlí se nad potřebou očistit opotřebované náhrobky, což by mj. přispělo i k jejich rozluštění.

Po formální stránce je fejeton opatřen číslovanými poznámkami pod čarou, v nichž Zátka přináší především překlad nápisu náhrobků, doplňující informace o erbech na nich či vysvětluje pojmy, např. úplný erb.

Fejeton si zaslouží opět komentář, neboť ne vše, co je v něm uvedeno, lze mít dnes za udržitelné. Na druhou stranu najdeme v něm i pozoruhodné postřehy a návrhy. V neposlední řadě ukazuje na úroveň Zátkových znalostí a metodu jeho práce.

K jednoznačným kladům textu náleží dobový popis strážského farního kostela s kaplí sv. Michaela. Ten má význam pro stavební dějiny objektu a památkovou péči.¹²⁴ Ze stejného důvodu hodnotnou informaci představuje zmínka o vyzvednutí náhrobku Jindřicha ze Stráže z podlahy kaple v květnu roku 1868, protože tam překážel, a jeho přenesení na dnešní místo, s tím, že na jeho místo byly postaveny lavice. Zcela jistě je potřeba ocenit také deklarovanou snahu o očištění těch náhrobků, jež jsou poněkud zašlé, i překlad nápisů těch čitelnějších do českého jazyka, uvedený v poznámkách pod čarou. Opět je Zátkovi nutno přiznat systematickosti, projevující se klasifikací písma u náhrobků nebo postižením jejich materiálu a popisem vyobrazení na náhrobku (většinou erby).

Nyní k výtkám. Předně jsme nuceni poněkud mírnit onu Zátkou uvedenou mohutnost hradu pánů ze Stráže. Zátka byl pravděpodobně ovlivněn, jak již bylo uvedeno výše, Augustem Sedláčkem, kdy považoval za součást hradu i podstatně mladší věž zvonice, nicméně, jak jsem již výše uvedl, nebylo tomu tak. Ze stejných důvodů budeme muset opustit Zátkovu představu stavby, předcházející dnešní kostel, s krytou chodbou, spojující jej s bývalým strážským hradem. Samozřejmě kryté chodby od kostela do tvrze bývaly a lze zde namátkou uvést příklad Prčice. Nicméně vždy byla tato chodba podstatně kratší, než by musela být ta strážská. Z těchto důvodů ji považuji za zcela nepravděpodobnou. Zda stával, či nestával pod dnešním kostelem sv. Petra a Pavla ve Stráži nad Nežárkou menší kostel či kaple, nelze bez plošného archeologického výzkumu potvrdit, či vyvrátit. Je však pravděpodobné, že kostelu předcházela menší sakrální stavba; uvažuje se o dřevěném kostelíku (srov. k tomu i v pozn. č. 124 citované materiály). Ostrůvek nedaleko Stráže nad Nežárkou, na kterém měli být adamiťe, kteří měli vyplenit strážský kostel, bude možná spíše dlužno ztotožnit s Ostrovem (Hamrem) u vesnice Val. August Sedláček popisuje situaci tak, že při řece Nežárce je ves Hamr Ostrov. Název zdůvodňuje tak, že Hamr leží mezi řekou a Rybníštěm a ve starých dobách na všech stranách býval obklopen močály, později čtyřmi rybníky. Jestli přebývali na tomto Ostrově adamiťe, již na Valovský (sic) les utekli, je dosud nerozřešeno.¹²⁵ Ještě pregnatněji určuje polohu August Sedláček v rámci pasáže o tvrzi Valu, kde tento ostrov lokalizuje do valského lesa, snad na místo, kde nyní leží Hamr.¹²⁶ Poněkud ne vždy zrovna standardní a na patřičné úrovni je terminologie z pomocných věd historických,

¹²¹ Doplníme, že Jiřího ze Stráže vyhasl po meči rod modré pětিলisté strážské rúže.

¹²² Jeden z nich sice v torzu dochovaného textu uvádí Jindřicha Fraňka z Liběchova, ale nemáme jistotu, že se toto jméno náleží nebožtíku.

¹²³ Jedná se pravděpodobně o typografickou záležitost, kdy ony specifické znaky používané ve středověku pro arabskou číslici 4 nebyla tiskárna schopna jinak vysázet než v podobě osmiček.

¹²⁴ Ke kostelu srov. rovněž Ústřední seznam kulturních památek, Stráž nad Nežárkou, Kostel sv. Petra a Pavla (dostupné z: <https://www.pamatkovy-katalog.cz>); NPÚ ÚOP České Budějovice, Evidenční list nemovité kulturní památky, 2229 JH Stráž n./Než. Farní kostel sv. Petra a Pavla s kaplí sv. Michala.

¹²⁵ SEDLÁČEK 1884, s. 183–184.

¹²⁶ Tamtéž, s. 198.

kteřou Zátka užívá při popisu náhrobků. U písma správně užívá termínu gotická minuskula, nicméně některé typy štítu na náhrobcích vůbec neurčuje, u jiných uvádí poněkud nestandardní a netyologizované názvy, jako např. u vladýků z Koutů – „*štíť podoby čtverečné*“ (sic). Správně označuje erb úplný, u letopočtu náhrobku Elišky ze Stráže je v textu článku letopočet 1444 přepsán jako 1888, což bych zde ovšem nepovažoval za Zátkovu chybu, šlo jistě jen o snahu, jak graficky vyjádřit poněkud specifickou číslici 4, s níž se v předmětné době můžeme setkat (srov. i výše).¹²⁷

Zátkův fejton *Před úsvitem (Povahopisný obrázek lidový z dob poroby)*¹²⁸ po všeobecném úvodu o útlaku českého lidu přechází k přírodnímu úkazu, který zaznamenal František Kadeřávek ve strážské obecní knize „*založené na vybírání kontribuce*“, uložené ve skromném archivu strážském. Dne 16. prosince 1737 v 9 hodin v noci byla viděna v oblacích velká záře od rakouské strany až na západ, barvy byly více krvavé než ohnivé, protože sníh se zdál být červený. Kadeřávek dal záři do souvislosti s válkami, jež vypukly o tři roky později, a novými povinnostmi, uloženými na lidstvo. Obrat k lepšímu podle Zátky nastal až za Josefa II., jehož reformní snahy působily „*blahodárně v duševní rozvoj českého lidu a staly se prvním červánkem zvěstujícími jitra národního života českého*“.¹²⁹

Fejton se vyznačuje opět velmi poetickým jazykem, tentokrát jej nedoprovází poznámkový aparát. Z textu vyplývá určité Zátkovo ovlivnění dobovým paradigmatem národní historiografie o útlaku a porobě po Bílé hoře, ale i to, jak dobře znal Zátka strážský archiv, když z něj byl schopen využít tuto noticku; nesporně zajímavou pro čtenáře *Ohlasu od Nežárky* pro pobavení i poučení.

První článek, který po svých fejtonech František Zátka otiskl v *Ohlasu od Nežárky* k námi sledovaným tématům, byla *Privilegia obcí příslušných k strážskému panství*.¹³⁰

V úvodu článku Zátka konstatuje, že mezi nemnohými dosti vzácnými písemnými památkami města Stráže nad Nežárkou jsou uloženy dvě pergamenové listiny, jejichž obsah se vztahuje k obcím, které kdysi náležely ke strážskému panství.

První listina byla vyhotovena 25. března 1596 a tehdejší majitel strážského panství Petr Vok z Rožmberka jí uděluje vesnicím strážského panství (Plavsko, Vydří, Mníšek, Libořezy, Příbraz, Pístina, Novosedly, Kolence, Mláka a Klec) právo svobodné odúmrti.¹³¹ Listina vydaná na základě žádosti rychtářů předmětných vesnic uděluje zmíněným všim, resp. jejich obyvatelům, právo odkazovat své statky komukoli, přičemž jsou určena pravidla posledního pořízení. Listina ustanovuje postup dědění statků „nepořízených“ a nařizuje, jak pečovat o sirotčí jmění. Sirotčí peníze mají být dány do truhlice s třemi zámky a klíči a ta má být uložena na bezpečném místě. Jeden klíč má opatřovat úředník zámku a strážského panství, druhý rychtář a třetí přísežný konšel příslušné vsi.

Druhá listina z 28. července 1614¹³² pochází z doby, kdy bylo strážské panství rozděleno. Stalo se tak roku 1596, kdy Petr Vok z Rožmberka odprodal část panství po Novou řeku s městečkem Stráží nad Nežárkou a vesnicemi Plavskem, Vydřím, Mníškem, Libořezy, Příbrází a Pístinou Adamovi z Hradce za 26 000 kop grošů míšeňských. Vesnice Novosedly, Kolence, Mláka a Klec byly připojeny k třeboňskému panství. Po smrti Petra Voka z Rožmberka potvrdil majitel třeboňského panství Jan Jiří ze Švamberka znění listiny Petra Voka z Rožmberka poddaným z Novosedel, Mláky, Kolenců a Klece s tím, že vepsal do konfirmace text listiny Petra Voka z Rožmberka a nechal upravit některé věci, vycházející ze soudobé situace, především to, aby klíč u sirotčích peněz nebyl uchovávan u úředníka strážského panství na strážském zámku, ale byl dán hejtmanu třeboňského panství, k němuž poddaní uvedených vesnic nyní náleželi.

Zátka při zpracování svého článku vyšel z archivního fondu ve strážském městském archivu. Obě listiny přináší transkribované slovo od slova v českém jazyce. U každé obce doplňuje v textu svého příspěvku počet osedlých. Všimá si rovněž formy dochování listiny. Zátka uvádí na první listině vlevo podpis Petra Voka z Rožmberka, který nechal svou pečetí rovněž listinu potvrdit. Ta již byla v Zátkově době ovšem deperditní, zachoval se po ní toliko pergamenový proužek. Na rubu listiny jsou podpisy *Georgius Homut a Harrasov*, rožmberský kancléř, *Venceslaus Marcus a Bavorov*, rožmberský sekretář. František Zátka konstatuje, že „*výsady tyto psány jsou písmem zběžným na pergameně, který nese na sobě velmi znatelné stopy po pálení při požáru. Uprostřed jest v původní listině velký, prohořelý otvor, který byl v XVIII. století zalepen kusem pergamenu* (sic) *a příslušný text na něm napsán*“. Poškození podle Zátky nastalo asi při velkém požáru, o němž vypravuje záznam ve staré strážské pamětní knize: „*Léta Páně 1730, dnes 23. Aprile, den sho (sic) Vojtěcha, o půl desáte hodině večer v městys Stráží skrze nenadálý vyšlý oheň z domu Bartoloměje Citry, souseda, 24 sousedských domův spolu s radním domem a obecní hodiny i arestní dům shořely, na popel do rána druhého dne obrácené*“.¹³³ Doplněná slova v privilegiu prozrazují ruku Františka Kadeřávka.

Obdobně Zátka činí u druhé listiny. Konstatuje její podpis Janem Jirím ze Švamberka a zpečetění visutou pečetí, jež je ovšem opět ztracena. Zátka dodává, že listina je psána na pergamenu úhledným písmem a je dosti zachovalá.

Jistě ke kladům práce Františka Zátky lze přičíst rovněž pozornost, již věnoval formě dochování, fyzickému stavu i vnějším znakům obou listin, včetně textů *in dorso*.

Léta 1912 a 1913 byla z hlediska otištění Zátkových textů v *Ohlasu od Nežárky* vůbec nejneproduktivnější a Zátka se v nich dotkl závažných témat. Rok 1913 byl mj. i rokem, kdy se ve Stráží nad Nežárkou, především Zátkovou zásluhou, podařilo otevřít městské muzeum, o němž bude ještě níže zmínka.

¹²⁷ Srov. k tomu např. CAPPELLI 1994, s. 425.

¹²⁸ ZÁTKA 1912f.

¹²⁹ ZÁTKA 1912f., s. 201.

¹³⁰ ZÁTKA 1912e.

¹³¹ Listina je dnes uložena v SOA v Třeboni, pracoviště SOKa Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 6, sign. 1396, listina č. 6.

¹³² Listina je dnes uložena v SOA Třeboň, pracoviště SOKa Jindřichův Hradec, inv. č. 11, sign. 1398, č. listiny 11.

¹³³ ZÁTKA 1912e, roč. 42, 1912, č. 27, 5. července 1912, s. 243.

Hned na počátku roku 1913 vystoupil František Zátka v několika číslech *Ohlasu od Nežárky* s rozsáhlým článkem, otištěným na pokračování – **Z minulosti řemesel strážských. (Kulturně historický náčrt).**¹³⁴ Nejprve uvedl čtenáře do tématu poukázáním na základní historické momenty Stráže nad Nežárkou a jejich řemesel. Uvádí, že pod mohutným hradem, založeným v 2. polovině 13. století pány ze Stráže na žulové skále na levém břehu Nežárky, se brzy začali usazovat lidé, kteří se zaměstnávali nejprve zemědělstvím.

Koncem 1. poloviny 15. století se ze zdejšího osídlení vyvinulo městečko, v němž se usazovali rovněž řemeslníci. Na počátku 16. století bylo ve Stráži nad Nežárkou již hojně řemeslníků a řemesla se začala provozovat i v okolních vsích. Poněkud tím pomíjí starší osídlení doby hradištní, doložené ve Stráži nad Nežárkou archeologickými nálezy (srov. níže).

Na základě studia listin, starých urbárů a dalších úředních knih přinesl Zátka z jejich zápisů jména strážských řemeslníků od roku 1529. Konstatuje, že k nejdřívemu rozvoji řemesel ve Stráži nad Nežárkou došlo za Slatavy z Chlumu a Košumberka. Tehdy se k nim připojili také řemeslníci z vesnic strážského panství a tehdy byl založen řeznický cech. Za Jáchyma Oldřicha Slatavy zmiňuje založení novoševcovského cechu 13. ledna 1638.¹³⁵

Za Ferdinanda Viléma Slatavy 25. listopadu 1651 byly zřízeny sdružený cech mlynářský a pekařský a společný cech kovářský, kolářský a bednářský, za Jana Jiřího Jáchyma Slatavy (1673–1688) cech tkalcovský (tkalcovství bylo nejrozšířenější řemeslo na strážském panství, kde se hojně pěstoval len). K založení krejčovského cechu došlo nejpozději za Adolfa Vratislava ze Šternberka (1693–1703). Založení cechu zednického, tesařského a hrnčářského se udalo 26. ledna 1744 za Jana Petra rytíře z Jungwirthu (po krátkém zániku za Berchtoldů obnoven 6. května 1762). Roku 1770 se ještě připomíná cech *přtařský* (sic), což byli ševci, kteří spravovali starou obuv, ale nezhotovovali novou. Ti řemeslníci na strážském panství, kteří netvořili samostatné cechy, se připojili buďto k příbuzným cechům, nebo do *rajcechu*.

František Zátka přináší v článku i další zajímavosti ze života strážských cechů a řemeslníků. Tak např. městský syndik a písař František Josef Hoherein v mistrovské, tovaryšské a učednické knize poznamenal, že 18. května 1806 udeřil do Koprřivovy stodoly „hrom“ a z ohně shořelo 5 domů, včetně domu France (sic) Tichého (č. p. 99), cechmistra, všechny věci cechovní, pokladnice a v ní zachovaný generální artikl, účty a vše cechu patřící shořelo. Proto byla v roce 1808 pořízena nová kniha i pokladnice.

Pokladnice upoutaly coby důležité ochránkyne nejceněnějších cechovních artefaktů a dokumentů Zátkovu pozornost. Zátka uvádí, že každá pokladnice měla uvnitř přihrádku s víčkem, kde bylo uloženo cechovní pečetidlo. Popisuje dochovaná pečetidla a jejich materiál – *rajcechu* (kováři, koláři, bednáři) a mlynářského a pekařského cechu z roku 1653, ale toto pečetidlo se nezachovalo, a je tudíž deperditní. Pokladny se ve Stráži nad Nežárkou zachovaly od cechu

Obř. 6. Pasáž z článku Františka Zátky o strážských řemeslech a ceších, zmiňující deperditní pečetidlo cechu mlynářského a pekařského (prostřední sloupec nahoře), jehož podobu popisuje podle jeho pečeti. *Ohlas od Nežárky* ze 7. února 1913, s. 48. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

ševcovského, *rajcechu*, cechu mlynářského a pekařského. Popisuje je a uvádí další zajímavosti z cechovního života.

Zmiňuje se o cechovních nádobách, které se nedochovály, o tabatěrkách, na nichž byla kolorovaná vyobrazení cechovního mistra v obleku.¹³⁶ Malby pocházejí z počátku 19. století. Dále líčí, jak probíhaly cechovní shůze, jaké byly poplatky i že písařskou službu zastával původně kantor a po roce 1760 ji přejal městský syndik. Vedl knihy, psával výuční a mistrovské listy, a evidoval i to, jak probíhaly spory mezi cechy. František Zátka uvádí povinnosti cechmistrů a cituje i *Raths-Protacollum*, jehož originál je uložen v městském strážském archivu.

Z hmotných památek cechů Zátka zmiňuje obraz, dvě korouhve *rajcechu*, korouhev ševcovského cechu a *Druhého živnostenského spolku*, který vznikl z ševcovského, tkalcovského cechu a řemesel příbuzných. Závěrem článku zasazuje strážské cechy a řemesla do kontextu řemesel v českých zemích.

Článek je opatřen poznámkovým aparátem pod čarou. Zátka v něm mj. odkazuje na „*staré pamětní knihy*“, *Protocollum při městys Stráži* a další prameny (některé

¹³⁴ ZÁTKA 1913f.

¹³⁵ Jmenoval se tak proto, že „noví ševci“ zhotovovali novou obuv, zatímco „staří ševci“ jen opravovali obuv starou.

¹³⁶ K cechovním svícňům, které jsou dnes součástí inventáře kostela sv. Petra a sv. Pavla ve Stráži nad Nežárkou srov. PLUCAROVÁ 2013.

z knih neuvádí s názvem), jež obsahují zmínky o bývalých strážských řemeslnících. Dále využil urbářů strážského panství z roku 1579 a 1653, smlouvu Petra Voka z Rožmberka s Jáchymem Oldřichem z Hradce z roku 1601 o louky poddaných lidí strážského panství na třeboňském panství, jednotlivých artikulů cechů a společenstev.

Zmiňuje se rovněž o výstavbě strážského zámku po požáru v roce 1570. Znovu nechal zámek vystavět až František Josef Černín z Chudenic, když koupil v roce 1715 panství. Zmiňuje se o povinnosti strážských mlynářů, kteří se měli na strážském zámku starat o opravy všech střech, schodů a mostů, ale roku 1570 udeřil do zámku blesk¹³⁷ a celý zámek vyhořel. Nově postaven nebyl, zřízeno bylo jen obydlí pro úředníka a dva pokoje přichystány k příjezdu majitele panství. Upraveny byly konírny. Po požáru se povinnost strážských mlynářů změnila a místo údržby střech, schodů a mostů na zámek měli dodávat vykrmeného vepře.

Popisuje cechovní artikule, všímá si formy jejich dochování. Psány byly na pergamenu nebo na několika listech papíru či pergamenu sešitých do knihy s vlastnoručním podpisem a pečeti vydavatele. U Stráže nad Nežárkou se zachovaly artikule novoševcovské, kolářské a bednářské, tkalcovské mistrovské i tovaryšské.

Příkladně uvádí novoševcovské artikule Jáchyma Oldřicha Slavaty 13. ledna 1638 (originál majetkem živnostenského společenstva č. II. ve Stráži nad Nežárkou). Obsahují celkem 14 článků, psány byly písmem zřetelným na listině pergamenové s vlastnoručním podpisem vydavatelovým a pečeti na hedvábné modro-žluté šňůře se štrapečky na koncích v dřevěné okrouhlé krabičce s víčkem, uvádí rozměry pečeti a její materiál, červený vosk. Zátka popisuje, že na pečeti je slavatovský znak vytištěn (sic)! Nad hlavním štítkem je jiný štítek téhož tvaru s příčným pruhem a písmeny F M R, nad ním koruna habsburská (sic). Jinde při blasonu používá Zátka i pojmu srdeční štítek.¹³⁸

Zdůrazňuje, že úhledněji byly upravené obnovené a rozhojnené artikule tkalcovského cechu od Adolfa Vratislava hraběte ze Šternberka z 12. srpna 1700. Ten jimi nahradil původní od Jana Jiřího Jáchyma Slavaty (1673–1688), které shořely v roce 1698.

Jmenovány byly Zátkou také artikule z 25. listopadu 1651 od Ferdinanda Slavaty pro mlynáře a od téhož pro cech spojených řemesel, kovářského, kolářského a bednářského.

Ve Stráži nad Nežárkou se také zachovaly artikule z 12. ledna 1639 od cechu tkalcovského v Jindřichově Hradci tkalcovskému cechu v Kardašově Řečici (majetek živnostenského společenstva ve Stráži č. II., ve Stráži nad Nežárkou se jimi také řídili). Zmíněny jsou v článku i artikule generální 16. listopadu 1731 a 15. ledna 1739 v několika výtiscích.

Význam Zátkova příspěvku spočívá vedle lokálně důležitých informací, např. o požáru ve Stráži nad Nežárkou, zejména v popisu dnes již deperditních artefaktů, mezi něž lze řadit především zničené pečetidlo. Cenné jsou postřehy z fungování cechů i každodennosti řemeslné výroby či dějin módy.

Naopak jisté nedostatky z dnešního pohledu lze shledat u heraldické a sfragistické terminologie, zejména u blasonů erbů.

Článek *K restauraci farního kostela a zámecké kaple ve Stráži*¹³⁹ obsahově navazuje na problematiku již výše uvedeného Zátkova fejetonu *O starobylých náhrobních kamenech ve farním kostele a zámecké kapli ve Stráži*, publikovaného v *Ohlasu od Nežárky* v roce 1912,¹⁴⁰ a do značné míry i řadu informací z něj opakuje.

Uvádí, že se ve strážském kostele i kapli sv. Michaela nachází mnoho historických památek, na něž je třeba při restaurování brát zvláštní zřetel. Rozhodovala o nich *C. k. Ústřední komise pro ochranu uměleckých a historických památek ve Vídni* a vydala rozhodnutí ve svých *Zprávách* v říjnu 1910. Zátka z něj cituje to nejpodstatnější. Komise dala souhlas ke stavebním úpravám, nesmí jimi ovšem být narušen umělecko-slohový ráz. Konstatuje, že nutná je novostavba lodí, při níž musí být upotřebeny dva gotické portály, které se v ní nachází. Vítězný oblouk zůstane ve stejné podobě, jeho pozdější podklenutí zůstane zachováno. Stavba kostela zahrnuje presbytář, sakristii a kapli sv. Michaela. Sanktusová věžička zůstane ve své podobě a šindelová střecha nad presbytářem a sakristií bude ponechána. Opěrné pilíře jsou obloženy žulovými kvádry. Poškozené obložení je nutné opravit a ponechat neomítnuté. Římsa a sklo mají být jen očištěny, okna vyžadují menší opravy, jinak zůstanou ponechána v dnešní podobě. Novou omítku potřebuje sakristie, v presbytáři kamenná žebra a sanktuarium je vhodné očistit kartáčem, tedy mechanicky, aby došlo ke zbavení se jejich obílení. Veškeré náhrobní kameny zapuštěné v dlažbě je potřeba vyzdvihnout a zasadit do kostelní zdi. Totéž je záhodno učinit v kapli sv. Michaela. Dlažba v presbytáři bude doplněna žulovými deskami. Obraz na oltáři sv. Kříže, který byl opravován před dvaceti pěti lety, je třeba očistit. Dozvídáme se, že v roce 1863 byly z kostela odstraněny oltáře sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny, jejich jednotlivé části složeny a uschovány. V roce 1867 byly opět v kostele postaveny, ozdoby byly ovšem uspořádány jinak než původně. Komise je navrhuje vrátit do původního stavu.

Vyjmenováno je, jaké náhrobky jsou dosud zapuštěny v zemi. Jedná se o náhrobníky Jiřího ze Stráže, nejvyššího sudího Království českého, strážského purkrabího Svatomíra z Koutů, dětský náhrobek a kněžský náhrobek, označený kalichem a hostií. V presbytáři proti hlavnímu oltáři jsou dva kněžské náhrobky (první má kalich a hostií, druhý nese lebku a zkřížené hnáty). Proti oltáři P. Marie je šlechtický náhrobek s erbem, náhrobek manželky strážského rektora Mariany Apolleny Dvořákové s nápisem a znakem a dětský náhrobek s erbem a nápisem. Všechny jsou zajímavé a zachovalé, nejvíce poškozené jsou nejvzácnější, a to Jindřicha ze Stráže a Svatomíra z Koutů.

V zámecké kapli se nachází ke zdi přistavená náhrobní deska Jindřicha ze Stráže z červeného mramoru, která byla původně vrchní deskou jeho tumb. Zátka navrhuje částečné vrácení tumb do původního stavu. Zmiňuje i další náhrobky, v dlažbě zapuštěnou náhrobní desku faráře Jakuba

¹³⁷ Zátka uvádí podle předlohy hrom.

¹³⁸ ZÁTKA 1913f, č. 4, 24. ledna 1913, s. 28.

¹³⁹ ZÁTKA 1913.

¹⁴⁰ ZÁTKA 1912b.

Kammermayera; kamenný reliéf s vyobrazením kajícího se hříšníka a náhrobek faráře Bartoloměje Lekeše, postavený nyní před kostelem; bylo by vhodné přizdívat jej uvnitř. Zátka míní, že starožitné předměty, které nebudou použity, by bylo vhodné uložit ve strážském muzeu.

Článek není opatřen poznámkovým aparátem, nýbrž závěrečným soupisem literatury na konci textu, uvádějící práce Josefa Nováka, Augusta Sedláčka a Františka Zátky v *Ohlasu od Nežárky*. Příspěvek má dobrý dokumentační charakter pro dobovou podobu kostela a dalších významných strážských staveb,¹⁴¹ význam pro stavebně-historický rozbor i památkovou péči, epigrafiku a heraldiku.

Zátkův rozsáhlý článek *Paměti Františka Kadeřávka, farního učitele strážského, z r. 1735–1759*,¹⁴² vycházející v *Ohlasu od Nežárky* na pokračování, navazuje tematikou na jeho fejeton z roku 1912 *Ze života a působení starého učitele (Kadeřávka ve Stráži)*.¹⁴³ V úvodu Zátka líčí Kadeřávkův životopis, šlo o lišovského rodáka, který v letech 1735–1762 působil na strážské farní škole. Byl rovněž ve Stráži nad Nežárkou obecním písařem. Do úředních písemností zaznamenával pamětihodné události, jichž byl sám svědkem nebo o nich slyšel vypravovat. Některé jeho záznamy obsahují „staré knihy pamětní“, „Registra založená...“. Článek je opatřen číslovanými poznámkami pod čarou.

V pamětech Františka Kadeřávka se podle mínění Františka Zátky odráží život v českém městečku v 18. století. Jedná se o zajímavosti ze zápisů k historii Stráže nad Nežárkou. Nahlédněme do jejich výčtu.

Zmíněny jsou události z roku 1735, kdy byl do služby ve Stráži nad Nežárkou přijat František Kadeřávek, jsou vypočítány jeho příjmy. V roce 1736 (18. července) je zmíněna povodeň v důsledku velkých dešťů, dne 16. prosince 1737 byla viděna v 21 hodin záře v oblacích, dále píše o obnově rady ve Stráži nad Nežárkou roku 1737, 1738, 1739. Roku 1738 (19. července) byl pořízen zvon od Lobešingera, 25. července 1738 zakoupen cimbál k obecním hodinám, 18. října 1738 opraveny městské hodiny, ve stejném roce vystavěny vedle masných krámů chlebné krámy, o rok později zakoupen nový řemen ke věžnímu zvonu na strážském kostele, 1739 zakoupena kadidelnice, 1739 obnoveny mezníky mezi obecními a panskými lesy, 21. srpna 1739 postaven nový oltář ve strážském kostele, zmínka o milostivém létě 1739, v roce 1740 pozlacené a malované tabernaculum společně s dvěma anděly na velkém kostelním strážském oltáři nákladem „strážského primátora“, úmrtí Karla VI., velká vichřice 20. prosince 1740, jež učinila ve Stráži nad Nežárkou značné škody (na radnici shodila štít), 26. října 1741 přitáhlo bavorské vojsko k Českým Budějovicím a 3. listopadu ve Stráži nad Nežárkou došlo k výběru proviantních ovsa, sena, slámy a jejich odvozu do Veselí nad Lužnicí.

Dále popisuje listopadové události roku 1741 a příchod bavorsko-francouzského vojska do Jindřichova Hradce. Do záznamu je vložen zápis o svatbě z 27. listopadu 1741

Antonína Šůly. Následuje výše uvedená zmínka o proviantním obilí ve Stráži nad Nežárkou a odporu, který tato akce vyvolala u místních, zejména Matěje Pokorného. Pak popisuje události z 11. až 20. prosince 1741, kdy do Stráže nad Nežárkou přitáhlo a pobývalo tam bavorské vojsko. Kadeřávek přidává pozoruhodnou zprávu z meteorologických jevů, totiž že na vánoční svátky roku 1741 bylo takové teplo, že lidé ve Stráži nad Nežárkou chodili bosí a bez kabátů. Nechuť Rosečských odvádět strážskému kantoru *posnopné* v letech 1741 až 1742. Následují události ze života ze Stráže nad Nežárkou, včetně obnovy rady z let 1473.

Kadeřávkovy záznamy referují i o podvodném jednání v záležitosti prodeje domu ve Stráži nad Nežárkou 30. září 1743, upomínané kontribuci z 10. října 1743, dále o nařízení z 21. října, aby nikdo ze Strážských nemohl pálit pálenku či mlít obilí mimo Stráž nad Nežárkou. K 24. lednu 1744 připomíná založení cechu zednického, tesařského. Cech byl založen na podnět strážské vrchnosti Jana Petra z Jungwirthu.

Dne 13. května 1744 byl postaven místními dobrodinci kříž a posvěcen. Dne 19. listopadu 1744 následně popisuje platbu faráře pastýřům dobytka a koledy učitele. Učitel Kadeřávek žádal i o pozemek k přilepšení živobytí, ale nebylo mu vyhověno, byť mu byly dva kousky obecního pole přislíbeny. Následuje jmenný seznam Strážských, kteří užívají louky na třeboňském panství, pak ze 40. let 18. století čísla usedlostí strážského panství, dvě zprávy o opravě varhan v roce 1745 a o pořízení nového zvonu pro strážský kostel v roce 1746 od kováře Lobešingra z Ledenic a opravě kříže při cestě do Dolní Lhoty. Připomenut je text epitafů Petra ze Stráže a Jindřicha ze Stráže, prodej obecního pozemku v roce 1748 a nálety kobylek v roce 1749, k němuž se mělo vázat církevní nařízení, které mělo pomoci proti kobylkám. Dne 9. června 1749 nastalo ve Stráži nad Nežárkou v 8 hodin a 30 minut zemětřesení.

Kadeřávkovy zápisy obsahují rovněž události z okolí (Lásenice a Lišov), výměnu faráře v roce 1751, zmiňuje se o větrné bouři v roce 1751 se zabitím Kašpara Rauše v jejím důsledku, zmiňují milostivé léto, určení oltáře P. Marie ve strážském kostele pro sobotní dny pro hraběnku Jungwirthovou, odprodej obecních pozemků, v roce 1752 pak confirmace privilegií strážské vrchnosti (Jungwirthem), nařízení vrchnosti a městské rady v roce 1752 i 1753.

K roku 1753 Kadeřávek zmínil situaci v Týně nad Vltavou, pak také návštěvu Marie Terezie a Františka Lotrinského v Třeboni a Týně nad Vltavou, prodej pozemků ve Stráži nad Nežárkou, užitky pro Stráž nad Nežárkou z trestů od některých strážských obyvatel (dokonce vězňů), zmíněn je císařskokrálovský patent na svěcení určitých svátků z roku 1754, k roku 1753 zákaz používání trub a bubnů na procesích a v chrámech mimo Vídeň.

V rubrice *Dopisy* uveřejnil František Zátka 8. srpna 1913 text *Stráž nad Než. Nález středověkých nádob*.¹⁴⁴ Zátkův krátký příspěvek aktuálně informuje, že při stavbě strážského

¹⁴¹ ZÁTKA 1913, roč. 43, 1913, č. 12, 21. března 1913, s. 113–114.

¹⁴² ZÁTKA 1913a

¹⁴³ ZÁTKA 1912j.

¹⁴⁴ ZÁTKA 1913d.

farního kostela 31. července 1913 dělníci, kopající kanál, který poved pod dlažbou napříč lodí, našli střepy středověkých nádob. Zásadou fojtovního komisaře J. Langerera, ředitele měšťanských škol (sic) byly střepy zachovány. Jejich počet činil 67 kusů, dále se našlo nemnoho popela a uhlí. Veškeré tyto nálezy byly ukryty v zemi pod trojnásobnou dlažbou starého kostela. Svrchní dlažba byla kamenná, pod ní vrstva země, pod tou cihlová a pod ní opět vrstva země a pod ní znovu cihlová dlažba. Zátka střepy hodnotí, vyvozuje z nich, že pocházejí ze středověkých nádob, které byly vyrobeny na hrnčířském kruhu. Většina z nich je ze šedé nepálené hlíny, mnohé jsou potaženy tuhovou vrstvou, některé bez tuhy. Polévané jsou toliko tři střepy. Z pěti kusů bylo možno složit dosti velký zlomek nádoby, přičemž spojit bylo možno i několik jiných kusů nebo je u nich nejméně patrné, že pocházejí z téže nádoby. Jeden okraj střepu nese zdobení žlábků, ostatních devět okrajů je prohnuto. U jednoho polévaného okraje se dochovala část ucha. Dno se zachovalo jedno celé a jednoho větší část. Značky nenesou. Zátka míní, že nálezy značně osvětluje nejstarší dobu strážských dějin, na jehož vzniku se pracuje.

Z povahy textu, zveřejněného v rubrice *Dopisy* není tento opatřen poznámkovým aparátem.

V č. 35 *Ohlasu od Nežárky* na s. 345 v rubrice *Dopisy* byl 29. srpna 1913 otištěn text Františka Zátky *Stráž nad Než. Opětný nálezy zbytků ze starobylých nádob*¹⁴⁵

Jelikož text referuje o nálezu fragmentů historických nádob, nalezených 14. srpna 1913 při kopání ochozu při jižním boku lodí farního kostela v rohu před kostelní lodí a průčelím vedlejší kaple sv. Michaela, kde býval dříve hřbitov,¹⁴⁶ do našich analýz je nutné jej opět zařadit. Nalezeno bylo celkem 42 střepů. František Zátka je stručně charakterizoval a později využil ve svém obsáhlejšímu textu (srov. níže). Všiml si zejména z jakých částí nádob pocházejí a jak jsou zdobeny. Konstatoval, že ze střepů se nepodařilo složit větší část žádné nádoby. Doplnuje, že nádoby, ze kterých fragmenty pocházejí, musely být většinou baňatého tvaru a zhotoveny byly na hrnčířském kruhu ze sušené hlíny. U dvou střepů konstatoval určitě vypálení, všechny pak byly polévané tuhou. Některé nesly stopy ohně. Závěrem František Zátka konstatoval, že střepy se podobají střepům z dřívějších nálezů, včetně těch nalezených pod trojí podlahou kostelní lodí. Střepy byly opět odevzdány fojtovnímu komisaři J. Langerovi, řediteli měšťanských (sic) škol. Nalezeny byly také 2 koňské zuby. Text není, patrně již z povahy rubriky, do níž je zařazen (tedy *Dopisy*), opatřen poznámkami.

Rovněž v rubrice *Dopisy* byl na pokračování hned v několika číslech roku 1913 publikován také Zátkův text *Stráž nad Než. Městské muzeum*, týkající se otevření strážského muzea.¹⁴⁷ Již samotné zařazení do rubriky *Dopisy* si vyžádalo poněkud jinou koncepci textu, než jakou měly dosavadní Zátkovy články a fejetony. Tedy připomíná skutečně

Obř. 7. František Zátka přispíval i do rubriky *Dopisy*. Dne 29. srpna 1913 v této rubrice informoval čtenáře *Ohlasu od Nežárky* o nálezu historických střepů v areálu strážského farního kostela 14. srpna 1913. *Ohlas od Nežárky*, 29. srpna 1913, s. 345. Foto: Muzeum Jindřichohradecka.

dopis. Po formální stránce nedisponuje poznámkovým aparátem, obsahově se věnuje zřízení a přípravovanému otevření muzea, především odevzdání exponátů, jichž vyjmenovává celou řadu. Uvedme např. městská strážská privilegia z archivu města Stráže nad Nežárkou, rychtářské pečetidlo a mapu strážského panství,¹⁴⁸ dva mosazné medailonky strážského kněze nalezené v hrobu jezuitského kněze při kopání ve strážském kostele v dřívější době, pečetidlo strážského panství a římsy ze sanktusníku kostela, Koldinovy artikule městského zřízení, hmoždíře, artikule jednotlivých strážských cechů, cechovní pokladnici z roku 1851, rozličné knihy cechů a artikule společenstev a jednot. Do muzea byly uloženy mj. i některé články z *Ohlasu od Nežárky*.¹⁴⁹ Zátka také uveřejnil seznam dárců, ale i těch, kteří předměty jen zapůjčili, a to ze Stráže nad Nežárkou, jejího okolí i zcela mimo strážský region.

Za úvahy by možná stálo pro případného zájemce o strážskou historii provést v budoucnosti komparaci

¹⁴⁵ ZÁTKA 1913c.

¹⁴⁶ K opravám kostela a kaple srov. i Římskokatolická farnost Stráž nad Nežárkou, Farní úřad, Starý archiv, Farní kronika [1734–1866] a Starý archiv, složka *Zámecká kaple* (zde se většina materiálů týká až 30. let 20. století).

¹⁴⁷ ZÁTKA 1913c. Muzeum bylo otevřeno až na sklonku roku 1913, konkrétně 28. prosince. Srov. k tomu např. FÜRBAACH 2013, s. 93.

¹⁴⁸ Ani jedno se dosud nepodařilo dohledat v archivech, zřejmě by mohly být uloženy v Muzeu Jindřichohradecka, kam byly exponáty strážského městského muzea v roce 1949 předány (srov. k tomu i pozn. č. 150).

¹⁴⁹ ZÁTKA 1913; ZÁTKA 1913a; ZÁTKA 1913f.

s dnešními muzejními a archivními fondy, aby došlo k zjištění, které exempláře ještě dnes fyzicky existují a které jsou již deperditní.¹⁵⁰

Na problematiku otevření městského muzea ve Stráži nad Nežárkou¹⁵¹ na stránkách *Ohlasu od Nežárky* navázal František Zátka článkem s názvem **K otevření musea strážského**.¹⁵² Uvádí, že městské muzeum ve Stráži nad Nežárkou bylo zřízeno v srpnu a září 1913. Chválí zájem veřejnosti a její podporu i dary a vyjadřuje přesvědčení, že muzeum i nadále bude rozvíjet úkoly kulturní, historické, národopisné a starožitnické a přispěje k zachování současnosti po příští časy. Základ pro to je již položen, je potřeba zachovat muzeu i nadále přízeň, zájem a porozumění. Poznámkový aparát článek nemá.

Tento text reflektuje Zátkovu současnost, a podle námi nastavených kritérií bychom jej do analýzy zahrnout neměli. Nicméně můžeme jej zařadit mezi námi rozebírané texty, neboť se věnuje i artefaktům minulosti, uloženým v muzeu.

Ještě jednou se František Zátka – po výše analyzovaném článku z roku 1912 – vrátil k problematice listin, a to v článku **Privilegia města Stráže**.¹⁵³ Zatímco ve svém článku z roku 1912 rozebíral listiny Petra Voka z Rožmberka z 10. července 1596, resp. Jana Jiřího ze Švamberka z 28. července 1614, potvrzující práva, zejména odúmrti, pro vesnice strážského panství,¹⁵⁴ nyní jeho pozornost upoutala privilegia samotné Stráže nad Nežárkou. Starobylá strážská privilegia považoval Zátka za nejvýznamnější písemnou památku města. Privilegia byla uchovávána na radnici. A nyní (tedy rok 1914) jsou uchovávána ve zvláštní skříni v městském strážském muzeu. Jejich příjemcem byla Stráž nad Nežárkou, dříve poddanské městečko (městem se stalo až 28. října 1876), vydavateli jeho bývalé vrchnosti a (čeští) panovníci. Konkrétně Zátka vyjmenovává privilegia od Jindřicha ze Stráže z roku 1465, Jana ze Šelberka (sic) z roku 1476, Václava z Vrchovišť z roku 1511, Ferdinanda I. z roku 1528, Viléma z Rožmberka z roku 1579, Petra Voka z Rožmberka z roku 1596, Jáchyma Oldřicha z Hradce z roku 1599, Petra Voka z Rožmberka a Jáchyma Oldřicha z Hradce z roku 1601.

Zátka si všímá obsahů privilegií i formy dochování listin. Konstatuje, že poskytují obraz právního postavení poddanského městečka. Komparuje je s privilegii jiných měst a vyjmenovává, co Stráž nad Nežárkou privilegii obdržela. Pak svůj výklad strukturuje chronologicky a postupuje v něm výsadu od výsady. Jindřicha ze Stráže (1423–1466) považuje František Zátka za nejznamenitějšího člena rodu, který společně s bratry Vilémem a Janem spojil ve svých rukou rozsáhlé panství pánů ze Stráže, jejichž jedna větev vymřela.

Pojednává také o confirmaci strážských privilegií v 18. století. Všimá si potvrzení souboru dosavadních

strážských privilegií od strážské vrchnosti (zejména obtížné situace za Jungwirthů, kdy Jan Petr rytíř z Jungwirthu výsady Stráži nad Nežárkou potvrdit nechtěl a učinil tak až jeho syn František Josef rytíř z Jungwirthu v roce 1752). Uvádí taktéž mandát Marie Terezie v německém jazyce z 18. prosince 1775, který čtenáři předkládá ovšem v překladu do českého jazyka.

Výhrady musíme mít k určení diplomatické kategorie mandátu. Už z povahy věci nemůže jít jistě o mandát Marie Terezie, jehož platnost by byla časově omezena; jde jistě o listinu; konečně sám Zátka v překladu používá termín list, což je mj. termín užívaný až do doby Františka Palackého, který zavedl pojem listina. Uvádí dvě výsady, které Marie Terezie nepotvrdila (svoboda stěhování, udělená Václavem z Vrchovišť, ale nepotvrzená další strážskou vrchností, a poddanské odebírání dříví z vrchnostenských lesů, které udělil Stráži nad Nežárkou Petr Vok z Rožmberka). Všimá si vnějších znaků této listiny z 18. srpna 1775, tedy zpečetění císařsko-královskou větší pečetí, podpisů, formy listiny, tedy že jde o originál psaný na pergamenu ve formě knihy (tento současný termín Zátka samozřejmě neuzivá) na 60 pergamenových listech svázaných do tuhých desek se zlatými ozdobami, přičemž desky jsou zdobené na přední desce císařským orlem se „zářivými kruhy“,¹⁵⁵ majícím na prsou štítek s křížem; zadní desku zdobí český lev. Desky jsou převázány černými a žlutými stuhami, ve hřbetě z pergamenu je dvěma otvory provlečená hedvábná šňůra černé a žluté barvy, na níž visí dřevěná „krabice“¹⁵⁶ a v ní z červeného vosku císařská pečeť. Samozřejmě, že zářivé kruhy znamenají nimby.

V pokračování článku v prvním čísle *Ohlasu od Nežárky* roku 1915 zaměřil Zátka pozornost na nařízení Josefa II. z roku 1790, aby všechna města a městečka předložila privilegia do Vídně panovníkovi ke schválení. Když tak Stráž nad Nežárkou učinila, byl již Josef II. mrtev. Leopold II. privilegia neschválil, a tak je potvrdil až František II. Jazykem jeho konfirmační listiny byla pochopitelně opět němčina, Zátka text privilegia přeložil do českého jazyka, zřejmě s ohledem na čtenáře *Ohlasu od Nežárky*.¹⁵⁷ Zmiňuje všechna privilegia i majestát Marie Terezie, což samo o sobě potvrzuje, že se nejednalo o mandát, jak již bylo uvedeno výše, a je zvláštní, že Zátka používá tyto rozličné kategorie diplomatických písemností v podstatě jako synonyma. František II. je potvrdil 22. října 1799. Měl ale podmínku ohledně termínu konání výročního trhu. Privilegia, která jsou konfirmována, jsou uvedena v textu konfirmace slovo od slova. Zátka si všimá opět nejdůležitějších vnějších znaků, psací látky (psáno na pergamenu), podpisů, textů *in dorso*, způsobů zpečetění. Konstatuje větší pečeť z červeného vosku, připevněnou (sic) na černožlutých hedvábných šňůrách, chráněnou okrouhlou

¹⁵⁰ Určitá materie je uložena v Muzeu Jindřichohradecka, vedle sbírek někdejšího strážského městského muzea a např. Pozůstalosti Františka Zátky, Strážské muzeum.

¹⁵¹ Otevřeno bylo v prosinci 1913.

¹⁵² ZÁTKA 1914.

¹⁵³ ZÁTKA 1914–1915.

¹⁵⁴ ZÁTKA 1912e.

¹⁵⁵ ZÁTKA 1914–1915, s. 2.

¹⁵⁶ ZÁTKA 1914–1915, s. 2.

¹⁵⁷ I to dosvědčuje, že německý jazyk ovládal a skutečnost, že ve zkoušce z německého jazyka za okupace neuspěl, byl spíše Zátkův záměr, jak odhadl František Fůrbach. FÜRBACH 2013.

dřevěnou „krabici“. Erb, či dnes bychom spíše volili přesnější označení heraldický znak, na štítu se snaží popsat (blasonovat). V zásadě se sledováním nejpodstatnějších vnějších znaků blíží našemu dnešnímu popisu archiválií.

Zátka se nepokouší o typologii pečeti v rámci sfragistiky příslušných panovníků, avšak je třeba říci, že za jeho doby ještě tato neexistovala, má jisté terminologické nepřesnosti v blasonu, byť by zde mohl znát dobovou heraldickou terminologii. Jako příklad uvedu dvouhlavého orla s „ozářenými hlavami“ místo nimbů. Nápis kolem celého erbu bude nesporně opis, přičemž by se ještě dalo akceptovat, že na prsou orla na velkém štítu uvádí „erby“ zemí habsburského rodu místo přesnějšího znaky.¹⁵⁸ Při českém překladu užívá moderní diakritiky u jmen i toponym, patrně aby ulehčil čtenáři pochopení textu. V závěru ještě konstatuje, že starobylým právem městečka Stráže nad Nežárkou bylo právo vedení gruntovních knih. Konstatuje nicméně, že toto právo nebylo městečku žádnou listinou potvrzeno, avšak v roce 1578 Vilém z Rožmberka, jako strážská vrchnost, daroval Stráži nad Nežárkou tři gruntovní knihy, do nichž se pak pravidelně prováděly zápisy o pozemkové držbě strážských měšťanů a jejich změnách. Přidává, že privilegia strážskému „magistrátu“ dávala pravomoce v rámci pozůstalostí, správy sirotčího jmění, vedení pozemkových knih, rozsuzování rozepří s odvolacím právem k vrchnosti, potvrzování manželského původu dětí ad.

Pochopitelně je lákavé zjistit, zda tyto listiny existují nebo jsou již deperdity, čímž by Zátkova zmínka o nich nabývala ještě na větší ceně. Pokud výše uvedené údaje podrobíme komparaci s originály listin, uloženými dnes v Archivu města Stráže nad Nežárkou, zjistíme následující. Zátkou označená listina Jindřicha ze Stráže r. 1465 je nesporně listinou Jindřicha ze Stráže z 15. června 1465, s právem svobodného odkazu majetku strážským měšťanům,¹⁵⁹ Jana ze Šelmberka (sic) r. 1476 je nesporně pergamen Jana ze Šelmberka a na Stráži z 25. listopadu, jenž potvrzuje předchozí privilegium Jindřicha ze Stráže,¹⁶⁰ Václava z Vrchovišť r. 1511 je pergamen Václava Venclíka z Vrchovišť a na Žirovnici z 15. května 1511, který potvrzuje měšťanům Stráže nad Nežárkou dřívější právo odumřítí.¹⁶¹ Tyto listiny se de facto týkají stejné záležitosti a jsou konfirmací Jindřichova privilegia. Listina českého krále

Ferdinanda I. z roku 1528 je zcela jistě pergamen tohoto Habsburka z 28. srpna 1528, kterým na žádost purkmistra, konšelů a celé obce městečka Stráž nad Nežárkou uděluje Stráži nad Nežárkou dva výroční trhy,¹⁶² dalšími listinami byla privilegia Viléma z Rožmberka r. 1579,¹⁶³ Petra Voka z Rožmberka r. 1596,¹⁶⁴ Jáchyma Oldřicha z Hradce r. 1599,¹⁶⁵ Petra Voka z Rožmberka a Jáchyma Oldřicha z Hradce r. 1601.¹⁶⁶

Listina Jáchyma Oldřicha Slavaty z 11. listopadu 1638¹⁶⁷ se nezachovala v originále a František Zátka při jejím publikování vyšel z jejího textu vepsaného do konfirmace listiny Marie Terezie. Dodává i to, kdo ji zpečetil. Privilegium Adolfa Vratislava z Šternberka a Anny Lucie ze Šternberka z 28. října 1694¹⁶⁸ se v originále zachovalo, pečeti, jež byly přivěšeny na hedvábných šňůrách, však nikoli. Listina je Zátkou podaná v české transkripci, včetně jmen a toponym. U přepisu privilegia Františka Leopolda hraběte ze Šternberka z 18. července 1707¹⁶⁹ Zátka uvádí, že hrabě ze Šternberka získal panství Stáž v roce 1703, a společně s manželkou Marií Annou opravili zámeckou kapli sv. Michaela a opatřili ji novým oltářem. Zátka dodává, že na hedvábných stuhách modré a žluté barvy visí pečeť z červeného vosku v „dřevěné krabici“. Popisuje erb, ovšem uvádí, že na pečeti je „vytištěn (sic) štítek“ v kartuši a na něm osmihrotá hvězda atd.

V rámci textu o privilegii se František Zátka zmiňuje také o hraběti Černínovi i skutečnosti, že vystavěl nynější zámek z hradu, který byl v sutinách a roku 1570 vyhořel. Privilegium Františka Josefa hraběte Černína z Chudenic z 12. února 1732¹⁷⁰ povolovalo, aby si je mohli dát potvrdit od císaře listinou psanou v německém jazyce; následuje Zátkova transkripce moderní a česká a konstatování, že listina se nezachovala v originále, ale je vepsána do konfirmace Marie Terezie.

V roce 1732 panství získal Jan Petr rytíř z Jungwirthu. Nechtěl ovšem uznat strážská privilegia a teprve jeho syn František Josef rytíř z Jungwirthu je v roce 1752 potvrdil. Následně panství prodal Berchtoldům z Uherčic.

Strážští měšťané předložili privilegia Marii Terezi s žádostí o konfirmaci a ta je potvrdila 18. srpna 1775.¹⁷¹

Dalším privilegiem, které František Zátka rozebírá ve svém obsáhlém článku, je Berchtoldovo privilegium z 28. října 1781.¹⁷² Zátka uvádí, že je psáno na dvou arších

¹⁵⁸ Uvážíme-li, že erby je vhodnější používat pro heraldiku fyzických osob a znak pro osoby právnické.

¹⁵⁹ SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 1, sign. 1390, č. listiny 1.

¹⁶⁰ SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 2, sign. 1391, č. listiny 2.

¹⁶¹ SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 3, sign. 1392, č. listiny 3.

¹⁶² SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 4, sign. 1393, č. listiny 4.

¹⁶³ Jedná se zřejmě o listinu Viléma z Rožmberka z 11. června 1579. SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 5, sign. 1394, č. listiny 5.

¹⁶⁴ Jedná se o listinu z 25. března 1596. SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 6, sign. 1396, č. listiny 6 nebo o listinu z 10. července 1596. SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 7, sign. 1395, č. listiny 7.

¹⁶⁵ Listina se dodnes nezachovala v originále, známa je toliko z konfirmace Marie Terezie z 18. srpna 1775.

¹⁶⁶ Jedná se o listinu z 26. července 1601. SOA v Třeboni, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec, AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 8, sign. 1397, č. listiny 8.

¹⁶⁷ Privilegium je dnes deperditní. HAAS 1973 je neuvádí v soupise.

¹⁶⁸ HAAS 1973, s. 190, č. 6.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 190, č. 7.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 190, č. 8; jelikož listina neexistuje v originále, Haas cituje opis v dnešním NA, tehdejším SÚA Praha.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 190, č. 9.

¹⁷² Tamtéž, s. 190, č. 10.

kolkovaného papíru sešitých režnou nití a opatřeno přitištěnou pečetí z červeného vosku. Přináší je v české moderní¹⁷³ transkripci. Privilegium potvrzuje listiny Jindřicha ze Stráže z roku 1465, Jana ze Šelnerka (sic) z roku 1476, Viléma z Rožmberka z roku 1579,¹⁷⁴ Petra Voka z Rožmberka z roku 1596,¹⁷⁵ Jáchyma Oldřicha z Hradce z roku 1599,¹⁷⁶ listinu Petra Voka z Rožmberka s Jáchymem Oldřichem z Hradce z roku 1601 o louku poddaných lidí strážského panství na třeboňském panství, dále listiny Viléma Slavaty 1603,¹⁷⁷ Jáchyma Oldřicha Slavaty z roku 1638, Adolfa hraběte ze Šternberka a Anny Lucie Otýlie z roku 1694,¹⁷⁸ Františka Leopolda ze Šternberka z roku 1694, tj. 1707,¹⁷⁹ Františka Josefa Černína z roku 1732¹⁸⁰ a Marie Terezie z 18. srpna 1775.¹⁸¹ Neobsahuje tedy privilegium českého krále Ferdinanda I. z 28. srpna 1528,¹⁸² zmiňuje ovšem Ferdinandovo privilegium z roku 1515 na dva týdenní trhy pro Stráž nad Nežárkou. Podstatou předmětného Zátkova článku jsou české v podstatě moderní transkripce privilegií.

Článek snoubící historii a památkovou péči kostela sv. Petra a Pavla s tématem archeologických nálezů v něm, k nimž došlo při stavebních úpravách strážského svato-stánku, publikoval Zátka v textu *Nálezy střepů středověkých nádob při stavbě nové lodi farního kostela ve Stráži. (Příspěvek k historii českého hrncářství)*.¹⁸³

Zátka popisuje nález značného množství starých kuchyňských střepů (v řádu stovek kusů) při stavebních úpravách lodi kostela sv. Petra a Pavla ve Stráži nad Nežárkou a kaple sv. Michaela i jejich okolí v roce 1913. Doplnuje i okolnosti nálezů. První nález, učiněný 31. července 1913 při kopání kanálu pod dlažbou uprostřed kostelní lodi nedaleko postranního vchodu, před kterým dříve stávala předsínka, byly nalezené střepy příčiněním Jana Langra, fojtovního komisaře a ředitele měšťanské školy ve Stráži nad Nežárkou vyzvednuty ze země a zachovány. Zachráněno takto bylo 67 kusů, přičemž z pěti se podařilo slepit poměrně velký fragment. Značek nebo ozdoby střepy nemají.

Dne 14. srpna 1913 byly opět nalezeny střepy starobylých kuchyňských nádob při snižování půdy v rohu před jižní stranou kostelní lodi a před průčelím kaple sv. Michaela, kde býval dříve hřbitov. Rovněž na vyzvednutí a zachování těchto 42 střepů se podílel Jan Langer. Popisuje, kolik střepů z jakých částí nádob pocházelo, uvádí, že zlomky nádob nenesou výzdobu až na jeden střep s ozdobami *vrýpaných* (sic) svislých čar. Mezi těmito střepy byly nalezeny také dva koňské zuby.

Nejzajímavější a nejbohatší je ale třetí nález, učiněný na prostranství mezi jižním bokem kostelní lodi a schody pod lipami před kostelem. Stalo se tak při snižování a dláždění

půdy na podzim, zejména v listopadu 1913. Zaslouhou Jana Langera zde bylo zachráněno 375 střepů, přičemž 53 kusů je z jedné nádoby. Z několika dalších kusů se podařilo slepit větší fragmenty. Zátka popisuje rozměry nádoby, všímá si zdobení s vtačovanými dolíky a v nich pak dvou vodorovných rýh. Další fragmenty mají ve výzdobě dolíky s čtyřmi rýhami tak, že se podobají otiskům zvířecích tlapek, další střepy mají mělké žlábkování. Mezi střepy se našly tři zlomky středověkých kachlů z kamen. Na dvou menších se dochovaly části gotických architektonických ozdob, na jednom větší reliéf, zachycující ženu v kroji z profilu z konce středověku. Nad postavou je stylizovaná větvička s listím. K tomu byly nalezeny dva mosazné křížky z růženců a mosazný prstýnek; tyto jsou z hrobů někdejšího hřbitova a Zátka konstatuje, že dobou svého původu nepatří mezi nálezy střepů. Nalezeny byly také dva střepy péči učitele Čenka Beránka jednalo se o 82 většinou drobnějších úlomků. Zátka uvádí, z které části nádob střepy pocházejí, dva střepy jsou zdobené, jede střep je z držátka rendlíku. Do této skupiny František Zátka řadí střepy sebrané příčiněním učitele Fr. Motejlka, což je celkem 8 větších kusů, z nichž jeden je zdoben řadou rýhovaných důlků na způsob zvířecích tlapek. Opět se našlo jedno držadlo od rendlíku.

Střepy z třetí skupiny jsou většinou značně rozdraceny, zřejmě v důsledku časté manipulace se zeminou v době existence hřbitova na této lokalitě.

Konstatuje, že se jednalo o většinou jen menší úlomky a jen několik málo střepů se podařilo spojit ve větší kusy. Má je za pozoruhodné ukázky starobylého českého a zejména jihočeského hrncářství. Všimá si, že všechny byly zhotoveny na hrncářském kruhu většinou z šedé, někdy šedožluté hlíny. Jsou většinou nedopálené, vesměs byly nádoby i kachle nepolévané, ale tuhané. Ozdoby jsou primitivní zejména z geometrických tvarů. Zátka popisuje jejich význam pro určení stáří a původu kostela. Veškeré střepy lze podle něj datovat do konce 14. a začátku 15. století. Veškeré střepy pocházejí vesměs z různých staročeských kuchyňských nádob jako byly hrnce, baňky, rendlíky, mísy a pokličky. Nalezené střepy systematicky třídí do tří skupin podle data nálezů a pak rozčleňuje do osmi různých typů podle výzdoby (1. řada plných svislých čárek, 2. řada plných svislých čárek střídajících se s čárkami složenými ze čtverhranných teček, 3. řada plných lomených čárek v tupém úhlu, nahoře i dole ohraničená vodorovnou čarou, 4. řada kosočtverečků postavených na hranu, 5. jednoduchá řada ležatých křížků, 6. dvojité řady ležatých křížků, 7. několikanásobná řada čtverhranných teček, 8. dvojité řady obloučků nahoře spojených a pod sebou postavených na způsob rybích šupin.

¹⁷³ Tedy moderní v Zátkově době.

¹⁷⁴ HAAS 1973, s. 190, č. 2.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 190, č. 3.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 190, č. 4.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 190, č. 5.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 190, č. 6.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 190, č. 7.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 190, č. 8.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 190, č. 9.

¹⁸² Tamtéž, s. 190, č. 1. Haas jím začíná, nemá starší.

¹⁸³ ZÁTKA 1915.

Na základě tvarů, především horních okrajů nádob a zbytků uch, usuzuje na jejich značnou podobnost se Švehlovými nálezy v Sezimově Ústí, jež Zátka znal z táborského muzea.

Lze litovat, že k textu nedoplňuje žádnou další analýzu ani vyobrazení. Nabízí se zde totiž otázka, nakolik tato podoba střepů může být obecným dobovým rysem a nakolik by zde mohl hrát roli fakt držby Sezimova Ústí i Stráže nad Nežárkou příbuznými větvemi šlechtického rodu dokonce stejného erbů modré pětিলisté růže na zlatém štítu, totiž pány z Ústí a pány ze Stráže. To by byla spíše ovšem otázka pro dnešní archeology.

Zátka v článku neodkazuje na archeologickou literaturu, toliko zmiňuje své dva texty v *Ohlasu od Nežárky* v poznámce pod čarou, týkající se archeologických nálezů ve Stráži nad Nežárkou. Zátkův text má význam pro archeologii, epigrafiku, památkovou péči, heraldiku a stavební historii. Z výtek zůstává v platnosti to, co jsem již uvedl výše při hodnocení Zátkových fejetonů na stejné téma.

V článku *Stráž n. Než. Činnost městského muzea v prvním roce od svého otevření*¹⁸⁴ si František Zátka chválí, že zájem veřejnosti o strážské městské muzeum po jeho otevření v roce 1913 stále neopadá. Naopak konstatuje, že příznivců muzea přibývalo. Seznamuje čtenáře *Ohlasu od Nežárky* s rozhojněním exponátů ve všech muzejních odděleních, ta člení na památky městské, cechovní a spolkové, a další oddělení, jehož název neuvádí. Píše, že se v muzeu dbá i na konzervaci předmětů, je-li to potřeba a není-li to na újmu jejich rázu, myslivecké „nářadí“ je připojeno ke sbírce zbraní, dále píše o obrazech, nádobí, o snaze poříditi zasklenou skříň pro uložení starobylých městských úředních knih, o privilegiích vesnic, jež náležely kdysi strážskému panství, památkách literátského sboru, ukázkách některých děl ze staročeské literatury, sbírkách střepů, nalezených při stavbě nové lodi farního kostela. Na sbírku kachlí chce poříditi schodovitý podstavec. Informuje, že volný vstup do muzea je vždy první neděli v měsíci. Uvádí, za jakých podmínek je možno si prohlédnout muzeum. Konstatuje, že muzeum je dobrou pomůckou pro strážské školy, že muzeum navštívila také škola z Mláky, c. k. okresní hejtman a c. k. školní inspektor. Muzeum plní i svůj kulturní program. „*Jest účelem vzdělávacím k užítku, městu k ozdobě, občanstvu k radosti.*“¹⁸⁵ Současně referuje o tom, že z muzejního kuratoria vyšel podnět ke zřízení loutkového divadla ve Stráži nad Nežárkou.¹⁸⁶

Ani František Zátka se nevyhnul otázce staré cesty přes Stráž nad Nežárkou, kterou traktuje v článku *Jihovýchodní část pomezí hvozdu českého v době předhistorické*.¹⁸⁷ Předmětné téma souvisí s archeologií a zejména s kolonizací krajiny. Začíná tím, že za dávných časů byla jihovýchodní část Čech, tedy okolí J. Hradce, Nové Bystřice, Stráže nad Nežárkou, Třeboně, porostlá hlubokým pralesem, pohraničním hvozdem, na mnohých místech s bažinami. Zmiňuje

v textu, nikoli v poznámkách, Kosmu, Jarlocha, listinu knížete Bedřicha z roku 1185, dále listinu ve prospěch klášteřa ve Světlé z roku 1186 a její potvrzení Přemyslem Otakarem I. v roce 1221. Pozornost obrací na revír sv. Markéty při bývalé stezce od Nové Bystřice ke Stráži nad Nežárkou, přičemž z názvu revíru odvozuje, že zde byli poustevníci, kteří tu podle Zátky působili ještě v 18. století. Podle názvu odvozuje, že v Mníšku nedaleko Stráže nad Nežárkou byli dříve rovněž. Dále uvádí mýcení pralesa Němci povolanými ze Švábska kolem Jindřichova Hradce. Takto vznikly vesnice s koncovkou *-schlag* v názvu, dále uvádí vesnice, v jejichž názvu je slovo *žďár*. Za skromný pozůstatek někdejšího původního hvozdu označuje revír Dubovice (dříve sv. Markéty). Tím přechází k lesům strážského panství. Zmiňuje listinu Petra Voka z Rožmberka z 10. července 1596 s potvrzením starobylého práva měšťanů kupovat dříví, když je budou potřebovat jako stavební. Má jim být vykázáno úředníky či hajnými. Měšťané je mohli sekat ke své potřebě bez překážky, pro palivové dříví se mají vždy obracet k úředníkům či hajným a mají je obdržet za mírné a snesitelné platy. Zátka připomíná, že výsadu zrušil František Josef hrabě Černín z Chudenic listinou z 12. února 1732 s odůvodněním, že toto právo se vztahuje jen na lesy za Novou řekou, jež při rozdělení panství roku 1596 byly od Stráže nad Nežárkou odděleny a připojeny k Třeboni. Popisuje zakládání rybníků zejména v 16. století. U vesnice Příbraz uvádí rozsáhlé rašeliniště, zbytek bývalého močálu. Močály zmiňuje také západně Stráže nad Nežárkou směrem k Třeboni, jak svědčí název obce Mláka. V prehistorických dobách byly v pralesě prosekány stezky pro obchodní styky se sousedními zeměmi i pro diplomatická poselstva. Kulturní osídlení se nacházelo jen při těchto stezkách, a to velmi skromné. Do doby 13. století zůstával hvozď prakticky neosídlen. Zátka dodává, že za paleolitické doby není ve zdejších krajích stopy po životě. Nejstarší doklady pocházejí z mladší doby neolitické (cca do doby 1500 před Kristem). Tehdy byl veden obchod po stezkách kolem řek a potoků. Z té doby pochází poškozený mlat, vykopaný ve Stráži nad Nežárkou. S odkazem na literaturu jej popisuje. Z římské doby zmiňuje železnou ostruhu nalezenou u Stráže nad Nežárkou. Podle poznámky pod čarou má být uchovávána v muzeu v Jindřichově Hradci. Přechází k hradištní době a slovanské snaze opevnit zemské hranice ještě hrady. Zvláště opevněné byly zemské brány, řečené stráže, pro které bylo voleno obvykle nejvyšší místo. Ve výkladu se dostává k revíru sv. Markéty a jeho vrcholku *Homolky* a pak ke Stráži nad Nežárkou. Zmiňuje staré pohanské pohřebiště v lese na stráni na levém břehu Nežárky proti Šimanovu dvoru. V poznámce pod čarou vysvětluje, že jsou to slovanské žárové hroby, popisuje v textu článku, kolik jich bylo kopáno, co bylo nalezeno a jejich prostorovou situaci. Z pozdní slovanské doby mají pocházet rovněž mohyly východně od Stráže nad Nežárkou k Dolní Lhotě. Popisuje, co bylo nalezeno, včetně keramických střepů a drobných uhlíků.

¹⁸⁴ ZÁTKA 1915a.

¹⁸⁵ ZÁTKA 1915a, s. 6.

¹⁸⁶ Tato zdánlivě nesouvisějící informace je poměrně důležitá, neboť loutkové divadlo bylo ve Stráži nad Nežárkou skutečně založeno a z jeho výnosů bylo dotováno i městské strážské muzeum.

¹⁸⁷ ZÁTKA 1917.

Staré pohřebiště se nalézá severně od Stráže nad Nežárkou na pravém břehu Nežárky k Plavsku. Tam bylo vyoráno množství střepů tuhových nádob s vlnovkami a vtačovými ornamenty. Lokálně se říká *Na hrobčích*. I v okolí Stráže nad Nežárkou se nacházejí další střepy z tuhových nádob, např. v lese *Hlinicích* jižně od Stráže nad Nežárkou, stejně jako v lesích nedaleko dřevěného mostu přes Novou řeku. Pozornost obrací k bývalému strážskému hradu, z něhož se našlo jen málo. Lokalizuje jej na místo dnešního zámku. Konstatuje, že z bývalého opevnění strážského hradiště se na východní straně za zámek zachovala část hlubokého příkopu. Příkop se obracel jihozápadním směrem; tato část je dnes přeměněna v jezírko v zámeckém parku. Před vystavěním silnice dosahoval až ke stavení č. 78 a odvolává se přitom na svědectví pana Kl. Rauše ze Stráže nad Nežárkou (v poznámce pod čarou). Odtud se odvracel k západní straně a táhl se za jižní stranou domů Velkého náměstí (dnes náměstí Emy Destinnové). Na západní straně bylo hradiště chráněno hlubokým přirozeným úžlabím, přerušeným silnicí. Nad ní je farský rybníček, k němuž dosahovala stoka, ohraničující Stráž nad Nežárkou po celé jižní straně s přerušením v místech panského dvora a Chlumecké ulice. Na západní straně se táhne hluboká „*Dolina*“, která se rozšiřuje až k údolíčku Nežárky. Za zbytek bývalého příkopu za severní řadou domů Velkého náměstí (dnes náměstí Emy Destinnové) má Zátka hlubokou cestu, která kdysi vedla prostředkem ulice a směřovala ke kostelu. Začínala za bývalou radniční zahradou, kde nyní stojí dům č. p. 62 a 63, a odtud směřovala k západní straně, kde byla přerušena staveními ulice vedoucí z Velkého náměstí (dnes náměstí Emy Destinnové) na Malé náměstí, obracela se k mostu (zde Zátka cituje F. J. Koláře a jeho *Knihu památností a událostí ve Stráži z r. 1365*, s. 110 a 127). Na místě kuželny hostince v č. p. 192 bývala ještě nedávno bahnitá prohlubeň (Zátka cituje svědectví Kl. Rauše). Na místě domů dnešní Kostelní ulice bývala dříve panská zahrada a říkalo se jí „*Vývoz*“. Za cestou byl „*nábřežek*“, který považuje za bývalý násep. Opět podle knihy památností proti bývalému stavení č. p. 63 byla studánka. Zbytek náspu na jižní straně byl táhlým vrškem, byl rozkopán v roce 1865; tehdy bylo Velké náměstí (dnes náměstí Emy Destinnové) vydlážděno (bylo to proti domu č. p. 49 a 50, násep se táhl až před domy č. p. 10, 11, 12 a 13).

Hradiště mělo tvar velmi protáhlého oválu od dnešního zámku až přes Velké náměstí. Zátka zmiňuje, že v roce 1865 při dláždění náměstí byly uprostřed ve vzdálenosti 9,5 metru od domu č. p. 103 nalezeny základy stavení s částí podezdívky, stopy podlahy a spálená země. V severní straně, např. u domů č. p. 39 a 140, se naráželo na podzemní dutiny, v zahradách se nacházely jámy s různými odpadky. V textu cituje Jana N. Woldřicha III. díl *Všeobecné geologie*. Líčí Rakouskou stezku, která získala název podle Raabsu (nynější Rohy), a líčí, kudy vedla, do české strany (nikoli moravské) od Peršlágu, přes sv. Markétu na Příbraz ke Stráži nad Nežárkou. Zmiňuje význam Rakouské stezky za Sáma

a v análech Fuldských 871. Od Stráže nad Nežárkou vedla Rakouská cesta podél Nežárky, běžela před vystavěním silnice na Mláku přes Fährnichův mlýn k Nedvězí a tam se rozdvojila. Později vznikla cmundská¹⁸⁸ cesta, vedla od Suchdolu přes Stříbřec a Pístinu ke Stráži nad Nežárkou, odtamtud přes Plavsko k Hatínu. Obě se scházely u Stráže nad Nežárkou. Také uvádí stezku od Prachatic přes České Budějovice, Třeboň do Stráže nad Nežárkou a Jindřichova Hradce. Vozívala se po ní hlavně sůl. Zátka se odvolává na urbář strážského panství z roku 1653. Končí popisem strážských stezek a významem stezek zemských, přičemž Stráž nad Nežárkou lokalizuje na důležitou křižovatku cest. Závěr článku popisuje, jak dříve zemské stezky vypadaly, jak vypadala zbroj jejich obránců a jejich hradiště, odkud stezky strážili.

Veškeré události podává v kontextu dalších nálezů či osídlení v českých zemích. Článek je otištěn s číslovými poznámkami pod čarou. Cituje v nich např. práci archiváře Teplého, *Knihu rybní panství hradeckého*, vychází i ze zámeckého archivu v Jindřichově Hradci, dále cituje také Salabu *K minulosti Vitorazska ve světle fakt kolonizačních a agronomických*, *Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze*, *Obzor praehistorický* (roč. V, č. 4), Františka Palackého *Dějiny*, Josefa Nováka *Soupis památek historických a uměleckých politickém okrese jindřichohradeckém*, K. Buchtelu – L. Niederleho *Rukověť české archeologie*, L. Domečku *Čechy v době předhistorické*, J. L. Piče *Starožitnosti země české*, Jindřicha Richlého *Příspěvky k poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezího v Čechách*.

Do Zátka publikovaných textů, jež mají relevanci pro námi sledovaná témata, musíme zahrnout rovněž jeho článek *Nález střepů středověkých nádob v Polšti*.¹⁸⁹ Obec Polště se nachází asi 5 km severně od Stráže nad Nežárkou a nepatřila mezi vesnice strážského panství ani mezi majetek pánů ze Stráže. Nicméně zcela tento článek pominout nechci vzhledem k jisté podobnosti nalezených střepů se střepy nalezenými ve Stráži nad Nežárkou.¹⁹⁰ Do analyzovaných textů jej tedy zařazuji z důvodu autorovy komparace polštšských keramických artefaktů s nálezem keramiky u strážského kostela a rovněž zmínky o cestě kolem Stráže nad Nežárkou. Polštšské střepy byly nakonec umístěny do strážského městského muzea.

V Polšti byly zbytky keramických nádob a střepy nalezeny za domem č. p. 8. Šlo o nádoby středověké, Zátka je stručně popsal a klasifikoval podle jejich zdobení do pěti typů. Konstatoval, že velká většina nálezů se podobá nálezům, který byl učiněn roku 1913 pod lodí strážského kostela, zejména je tato podobnost zjevná u typů 2., 4. a 5. skupiny.

V druhé polovině článku se věnuje cestám, které vedly kolem Polště, a naznačuje, že tato vesnice mohla vzniknout na místě někdejší hlásky, která stála na rozhraní těchto cest. Uvažuje dokonce, že kaplička na návsi v Polšti mohla být původně hláskou, kdy její spodní část zůstala a horní byla zbourána. Spodní pak byla upravena na kapličku.

¹⁸⁸ Roz. Gmündská.

¹⁸⁹ ZÁTKA 1921a.

¹⁹⁰ ZÁTKA 1922.

Z cest kolem Polště nás samozřejmě budou zajímat informace o cestě vedoucí ze Stráže nad Nežárkou. Zátka k ní konstatuje, že tato stará stezka překračovala Nežárku u Stráže nad Nežárkou (dříve níže, než je nynější most) naproti cestě k Plavsku (zde se nacházel brod a pak most, zrušený 1807 a tehdy vystavěn nový na místě dnešního). Stezka vedla dále na Plavsko (tam snad na pozemku „*Lažanech*“ byla dříve tvrz), na Hatín a dále do vnitrozemí. Cesta byla mladší než Rakouská, s níž se křížila ve Stráži nad Nežárkou, je doložena v mladším neolitu a byla pokračováním Gmundské cesty, jež vedla na Žíteč a Mníšek nebo na Stříbřec a Pístinu. Přes Polště vedla i cesta z J. Hradce na nynější Jemčinu, zkracovala spojení z Hradce přes Stráž nad Nežárkou.

Nález z Polště byl v Zátkově době uchováván v muzeu ve Stráži nad Nežárkou a o jeho uchování se zasloužil E. Bžoch, správce školy v Polšti.

I další Zátkův článek reflektuje archeologické téma. Je to *Archeologický náález ve Stráži n. Než.*¹⁹¹ Článek popisuje archeologické nálezy, objevené na tehdejší Velkém náměstí ve Stráži nad Nežárkou, když se kopaly jámy pro sázení lip svobody. Dne 21. dubna 1919 bylo vykopáno 6 jam, přičemž v jámě proti domu č. p. 103 byl nejprve nalezen kachel z červené zrnité hlíny, smíchané se slídou, s plastickou ozdobou (dvěma holými větévkami), patrně ze 16. století. V hloubce asi ¾ metru došlo k objevu starého ohniště, spálených zvířecích kostí, zvířecích zubů a popela, části spálených trámů, a to vše bylo zasypano zeminou s částí střeptů. Střepty pocházely z nádob z hrnčířského kruhu z jemně plavené hlíny, vypálené v peci, barva byla převážně šedivá. Několik střeptů bylo zhotoveno z hrubší hlíny a byly vypáleny dočervena. Téměř všechny na povrchu obsahovaly tuhový nátěr, u několika střeptů vyleštěný. Došlo také k nalezení zdobeného kachlu, jehož stáří odhaduje František Zátka na 16. století. Pod ním, přibližně v hloubce ¾ metru byly nalezeny spálené zvířecí kosti a zuby, ohniště, uhlíky a části spálených trámů, a to zasypano zemí s částí střeptů. Střepty Zátka popisuje jako produkt hrnčířského kruhu a pálení. Barvy byly převážně šedivé, téměř všechny měly na povrchu tuhový nátěr. Podle výzdoby střeptů je opět třídí do skupin, jako dříve u střeptů nalezených ve strážském kostele sv. Petra a Pavla, a časově je řadí do 5./6. až 9. století (sic). Dodává, že z té doby pocházejí mohyly nedaleko Stráže nad Nežárkou u Šimanovského dvora, o kterých již byla také učiněna zmínka. Mohylové pohřebiště stručně charakterizuje. Vrací se ještě k nalezeným střeptům ze strážského Velkého náměstí a konstatuje, že se jich již dříve nalezla ve Stráži nad Nežárkou porůznu celá řada, třeba na místě nedávno vystavěné vodní nádrže na místě bývalého farského rybníčku. To jej vede ke konstatování, že v hradištní době bylo v místech Velkého náměstí sídliště, které bylo na východním okraji spojeno s hradištěm, předcházejícím nejprve hradu pánů ze Stráže nad Nežárkou a pak dnešnímu zámku. Nález mu posloužil k podpoře teorie o trvalém osídlení Stráže nad Nežárkou a okolí, což podporuje

podobný náález v Polšti, Příbrazi, Vydří a Plavsku. František Zátka má za to, že osídlení a obyvatelstvo ve Stráži nad Nežárkou bylo slovanské.¹⁹²

Pozoruhodná je Zátkova systematická, kdy si všímá výzdoby střeptů, kterou klasifikuje a třídí na skupiny, např. vlnice, šikmé čáry, vzhůru obrácené obloučky ad. Používá tedy stejného postupu jako u výše zveřejněných poznatků v jeho článku o střepech v kostele sv. Petra a Pavla.

Bohužel text opět nedoplňují nákresy ani fotografie, což by bylo o to cennější, neboť archeologie nebyla dodnes ve Stráži nad Nežárkou provedena v dostatečné míře.¹⁹³

Poslední Zátkův text, *K historii zaniklých tvrzí v okolí strážském*,¹⁹⁴ poněkud vybočuje z jeho předchozích témat a formou článku pojednává o zaniklých tvrzích ve strážském okolí, konkrétně o tvrzi v Lásenicích, Plavsku a Vydří, přičemž z nich pro naše téma budou relevantní texty o tvrzích v Plavsku a Vydří, neboť tyto vesnice náležely strážskému panství, zatímco nedaleké Lásenice panství jindřichohradeckému. Vyjádřit se bude ale potřeba i k Zátkovým úvodním tvrzením v článku.

Obsahově totiž dříve, než se zabývá jednotlivými tvrzemi, popisuje genezi a v základních bodech rovněž vývoj nižší šlechty v českých zemích do bělohorské bitvy, již považuje za konec nižší šlechty. Považuje nižší šlechtu za starší než vyšší, její existenci datuje do 10. století a hledá její původ ve starších volených starostech a vladcích. Má za to, že v každé vesnici slovanského osídlení existovala tvrz, kde tato šlechta sídlila. Konstatuje, že se nižší šlechta neudržela v Čechách proto, že její majetek zabrala šlechta vyšší, a tak nižší šlechtici vstupovali do jejích služeb. Nižší šlechtu označuje za jádro svobodného obyvatelstva. Měla smysl pro českou věc a jejím úplným zánikem po bělohorské bitvě národ utrpěl nenahraditelné škody. Se zánikem nižších šlechticů zanikla i jejich sídla.

Ve strážském okolí uvádí několik památek po vladckých tvrzích, konkrétně Lásenice, Vydří a Plavsko. Lásenice ponecháme stranou pozornosti, neboť nenáležely ke strážskému panství a majetku pánů ze Stráže. Mezi majiteli tvrže ve Vydří uvádí mj. Petra Fífka z Vydří, purkrabího na Stráži nad Nežárkou za Jindřicha ze Stráže. U Plavska není nikdo personálně propojen se Stráží nad Nežárkou ani pány modré pětilisté růže. Zátka ale míní, že ze stejného rodu, který je držel, pocházela Jindřichova manželka Eliška.

Text je opatřen číslovanými poznámkami pod čarou. Zátka v nich cituje články z *Národní politiky*, *Památek archeologické (sic) a místopisných*. Pro Plavsko využívá ze zámeckého archivu *Knihy sirotčí panství jindřichohradeckého*. Zdůrazňuje, že v 15. století náleželo Plavsko strážskému panství a okolo obce se našlo mnoho střeptů hradištní doby.

Netřeba zde příliš podrobně rozebírat mnohé věci z úvodních pasáží článku, které již dávno ztratily svou platnost. Náleží mezi ně především Zátkovy názory na vznik a počátky šlechty. Šlechta se rekrutovala z řad členů panovnické

¹⁹¹ ZÁTKA 1922.

¹⁹² K archeologickým výzkumům hradů a tvrzí na Jindřichohradecku srov. např. BURIAN 2009.

¹⁹³ Srov. k tomu zejm. <http://www.archeologickamapa.cz/downloads/AMCR/>; http://isad.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/edit_new/tisk.php?info&EDIT_ID=22447; <https://geoportal.npu.cz/ISAD/> i sdělení Mgr. Vlastislava Buriana z Muzea Jindřichohradecka, za které mu děkuji.

¹⁹⁴ ZÁTKA 1923.

družiny bojovníků a dvořanů, ne starostů obcí. Počátky nejstarších rodů u nás lze sledovat ve 12. století. Tyto počátky nejsou vždy zcela dobře osvětlené a jednoznačné, jak dosvědčuje mj. i nedávno publikovaná práce Zlaty Gersdorfové, jež se zabírala přídomky šlechty na příkladu pánů z Krumlova.¹⁹⁵ Na konci 13. století již byla šlechta rozdělena do dvou vrstev, na pány a nižší šlechtu.¹⁹⁶

Nejstarší doklady sídel rané šlechty se nacházely ve druhé polovině 12. a počátcích 13. století poblíž předních center přemyslovského státu a jednalo se rozhodně majoritně o přední velmože, nikoli šlechtu nižší.¹⁹⁷ Ještě na počátku 13. století sídlily šlechtické rody v jednoduše ohrazených dvorcích, umístěných na venkově nebo v zázemí přemyslovských správních hradů. Tyto dvorce se značně odlišovaly od hradů, tvrzí a poplužních dvorů mladšího středověku.¹⁹⁸

Poznátky o tvrzích sumarizujícím způsobem osvětlil např. Jan Klápště v kapitole 16. *Tvrze aneb chvále důmyslu*¹⁹⁹ své pozoruhodné monografie. Nejstarší tvrze v Čechách nestojí v centru pozornosti bádání, a tak o nich mnoho nevíme. Jednalo se často o volně stojící věžové stavby. U nás nejstarší doklady tvrzí spadají do 13. století, archeologické vykopávky je datují do poloviny 13. století. Velká část nižší šlechty sídlila u poplužních dvorů, avšak i ty jsou v českých zemích datovány do 13. a 14. století, jednalo se o skromnější sídla, umístěná přímo ve vesnici.²⁰⁰

Pokud jde o Zátkovu mínění, že nižší šlechta představovala jádro svobodného obyvatelstva a měla smysl pro českou věc, jistě zde navazuje na Františka Palackého, který zastával názor, že různým etnickým celkům odpovídaly různé principy společenského uspořádání, přičemž Slované podle něj žili ve volnosti a rovnosti. První demokracie českých Slovanů měla podle Palackého trvat do německé kolonizace v 13. století. Uvedený názor zapadá do historických konceptů 19. a 20. století, jež se vyznačují zřetelnými tendencemi k národní historiografii.²⁰¹ Změna historického konceptu čekala až na počátek 20. století.²⁰²

Jestliže bychom měli postihnout dílo Františka Zátky týkající se dějin Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže publikované v *Ohlasu od Nežárky* v kontextu nejprve jeho publikační činnosti v *Ohlasu od Nežárky* i jeho celkové publikační činnosti, musíme konstatovat následující. K problematice dějin Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže v *Ohlasu od Nežárky* Zátka nenáležel jen k nejpilnějším přispěvatelům, ale byl autor rovněž žánrově nejrozličnějších textů. Vedle článků to byly rovněž fejetony a příspěvky v rubrice *Dopisy*. Prvním textem byl fejeton *Náš kraj za války o českou korunu. (Z archivu města stráže)*. V roce 1912 Zátka publikoval celkem 11 titulů (z toho 6 v *Ohlasu od Nežárky*, z nich pak 5 k námi sledovaným tématům), byť ne všechny se vztahovaly

k problematice dějin Stráže nad Nežárkou či pánů ze Stráže. Že se František Zátka v *Ohlasu od Nežárky* zabíral majoritně dějinami rodného města a jeho okolí, je pochopitelné. Z tohoto vymezení se vymyká jen článek *Popsání hrůzy plného požáru dne 14. června 1845 v městys (sic) Velešíně*, neboť z Velešína pocházeli jeho předkové,²⁰³ a článek *Založení lásenické kaple (K objevení „Piety lásenické“)*.²⁰⁴ Po roce 1913 jeho publikační aktivita v *Ohlasu od Nežárky* mírně oslabila, což bylo nesporně dáno mj. skutečnostmi, že pečoval o čerstvě narozenou dceru a rovněž se staral o strážské městské muzeum, které bylo na sklonku roku 1913 otevřeno.

Jeho texty byly materiálové, většinou doplněné poznámkovým aparátem. Vycházely ze znalostí archivních materiálů či reagovaly na aktuální situaci (zejména oprava strážského kostela či archeologické nálezy ve Stráži nad Nežárkou a jejím okolí, texty referující o vzniku a otevření strážského městského muzea). Kromě zajímavých, aktuálních i atraktivních témat (např. Fernetův recept elixíru na posílení zdraví) dokázal Zátka čtenáře zaujmout rovněž jazykem svých příspěvků. Ten se lišil podle toho, do jaké rubriky v *Ohlasu od Nežárky* příslušný text náležel. Nejpoetičtější jazykem se vyznačují Zátkovy fejetony, zatímco články, dopisy mají jazyk poněkud věcnější, formálnější, zejména u článků svázanější, naučnější až vědecký.

U fejetonů bych se přece jen zastavil více. Připomeňme, že fejeton je specifický literárně publicistický úvar, který vznikl a rozvinul se jako méně rozsáhlý článek nebo krátký komentář se silným subjektivním nádechem a lehkou stylistickou formou, zaměřený na aktuální společenské nebo kulturní téma, často o několika volně spojených tématech. Napsán bývá zábavným literárním slohem. Používal se v tisku obvykle jako protějšek k hlavnímu článku.

Uvedené formálně naplňují i fejetony v *Ohlasu od Nežárky*. Jsou umístěny pod čarou hned pod hlavním článkem. Platí i charakteristika fejetonů, totiž že jde o zpracování zdánlivě nevýznamného, ale zajímavého tématu v novém světle, přičemž autor je zpracovává dosti subjektivně a vychází z vlastních zážitků či názorů. Na druhou stranu fejetony v *Ohlasu od Nežárky* se od klasického fejetonu poněkud odlišují. Jsou psány volnější formou. To platí rovněž o otištěných fejetonech Františka Zátky. Mezi jejich pozitiva rovněž patří fakt, že vycházejí výrazně z archivních pramenů, které Zátka velmi dobře znal, a jsou obvykle opatřeny dokonce poznámkovým aparátem.

Jiný formát a styl použil František Zátka ve svých zprávách např. o strážských řemeslech a muzeu ve Stráži nad Nežárkou, které otiskl v rubrice *Dopisy*. Tyto texty přinášejí řadu informací, nejsou však zcela výkladové jako Zátkovy články a neobsahují poznámkový aparát. Jedná se formálně

¹⁹⁵ GERSDORFOVÁ 2020.

¹⁹⁶ Ke šlechtě srov. např. KNOZ – DVOŘÁK 2011 nebo nejnověji MACHÁČEK 2018–2021.

¹⁹⁷ KLÁPŠTĚ 2012, s. 96.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 115.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 145–160.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 160.

²⁰¹ Tamtéž, s. 399.

²⁰² Tamtéž, s. 398.

²⁰³ ZÁTKA 1912d.

²⁰⁴ ZÁTKA 1912h.

skutečně spíše o dopisy, v nichž se často vyskytují osobní vzpomínky a zkušenosti, zachycující např. kdo co daroval strážskému městskému muzeu atd. Tyto texty tedy nejsou tak výkladově sevřené a formální, vyznačují se ale někdy značným rozsahem.

Přestože se tedy Zátkovy příspěvky stylově i formálně liší, je nicméně napříč jednotlivými útvary možno vysledovat stejné znaky Zátkova díla, pracovní postupy a metody. František Zátka se snaží o různá utřídění a klasifikace materiálu, s nímž pracuje. Ať již jde o archiválie (např. při typologii písma), či hmotné prameny (např. náhrobky či archeologické nálezy střepů). Zátka je tedy prací systematick a používá analytické metody s následným syntetickým zařazením do širšího kontextu, pokud možno na základě komparace (např. střepů nalezených při archeologických vykopávkách ve Stráži nad Nežárkou se střepy nalezenými v Táboře).

Z témat, kterým věnoval František Zátka pozornost na stránkách *Ohlasu od Nežárky*, lze jmenovat zejména privilegia, výsady a listiny vůbec, farní správu, zemské stezky, kolonizaci a prvotní osídlení Stráže nad Nežárkou a jejího okolí, soupis význačných uměleckých památek, významné momenty z dějin Stráže nad Nežárkou, osudy rodu modré pětিলisté růže v dalších jihočeských lokalitách, válku o rakouské dědictví, pověsti a báchorky, náhrobní kameny v kostele a kapli sv. Michaela, historii a stavební historii kostela včetně kaple sv. Michaela ve Stráži nad Nežárkou i archeologické nálezy v nich, dobové popisy strážských význačných budov, zaznamenané v archivních pramenech, život učitelů ve Stráži nad Nežárkou a Plavsku a jejich záznamy, řemesla, cechy, hospodářská společenství, památkovou péči a restauraci farního kostela ve Stráži nad Nežárkou, městské muzeum ve Stráži nad Nežárkou, archeologické nálezy ve Stráži nad Nežárkou, tvrze v okolí Stráže nad Nežárkou. V rámci Zátkových textů lze ovšem sekundárně načerpat informace i k řadě dalších témat a disciplín, zejména prosopografii, demografii, pomocným vědám historickým (paleografii, diplomatice, sfragistice, heraldice, genealogii, epigrafice, kampanologii, historické topografii a toponomastice), ale také ke každodennímu životu poddaných i cechů, stavební historii, dějinám módy, lidovým zvykům (tedy etnografii) ad. Konkrétně to osvětlíme na několika příkladech. Zátka třeba přináší na základě studia archivních pramenů jména řemeslníků i dalších obyvatel Stráže nad Nežárkou od 16. století, což je významné pro genealogii a demografii, zabývá se místními názvy, významnými pro toponomastiku a historickou topografii, všímá si i památek s dobovými uniformami či vyobrazením dalšího oblečení (cechovní mistr v obleku), čímž poskytuje podklady pro dějiny módy a každodennosti.

František Zátka kromě rozmanité palety témat k dějinám Stráže nad Nežárkou (méně již pánů ze Stráže) přináší i cenné detailní informace a poznatky. Zmíňme z nich alespoň dřívější podobu výzdoby oltářů ve strážském kostele a uvedení odchylek v nich v Zátkově době, přičemž navrhuje návrat k původnímu rozestavení výzdoby. Dodává, že starožitné předměty, jichž nebude v kostele již užito, by

měly být uloženy ve strážském městském muzeu, aby došlo k jejich záchraně a zachování. Přínosné jsou jeho prosopografické poznámky i rozličná hodnocení, zejména stran poškození a historické hodnoty náhrobků. Pozoruhodná je rovněž Zátkova snaha o systematicklost, kdy nalezené střepy systematicky typologicky klasifikuje a utřídí do typologických skupin. Zátka se snaží navrhnout i zásahy pro záchranu památek (např. náhrobků ve strážském kostele, byť s oporou ve stanovisku *C. k. Ústřední komise pro ochranu uměleckých a historických památek ve Vídni*). Vítané jsou jeho informace o dřívější podobě řady budov ve Stráži nad Nežárkou, rovněž i záznamy z dřívějších oprav kostela. Přínosné je i to, že sleduje i texty *in dorso*, tedy na rubu listin, poškození textu v textovém zrcadle a snaží se doplnit, kdy k poškození došlo (požár z 23. dubna 1730).

Z určitých výtek k jeho textům publikovaným v *Ohlasu od Nežárky* dlužno uvést dnes již překonanou teorii vzniku nižší šlechty a tvrzí, kdy zejména u nižší šlechty nepřekračuje paradigma dobové české národní historiografie a lze u něj vyčíst ještě vliv Palackého teorie o demokratickém zřízení Slovanů. Obdobně je ovlivněn zvyklostmi 19. a počátku 20. století ve způsobu určování stavební historie objektů. Zátkovy hypotézy o stavební historii význačných objektů v okolí zámku ve Stráži nad Nežárkou je dnes zřejmě potřeba odmítnout, byť konečné slovo zde musí mít archeologie a stavebně-historické průzkumy v budoucnosti. Zátka při jejich formulování byl očividně ovlivněn názory Augusta Sedláčka. Ne vždy také František Zátka užívá správu terminologii zejména ve sfragistice a heraldice. Nelze ani souhlasit s odvozením názvu obce Hatín od Hátina dvora (ostatně neuvádí ani, po jaké Hátě by měl být Hatín pojmenován), jedná se jistě spíše o odvození názvu od hatí, jež zpevňovala tamní podmáčený terén. Přestože znal dobře archiválie dotýkající se dějin Stráže nad Nežárkou, nekomparoval je vždy s archivními prameny dalších archivních fondů. Např. na rozdíl od Ludvíka Domečky považuje za důvěryhodné i konstatování učitele Kadeřávka v jeho záznamech, která měl Kadeřávek z doslechu, zatímco Ludvík Domečka je v řadě skutečností na základě studia písemností tehdejšího jindřichohradeckého zámeckého archivu vyvrátil.

Vedle textů v *Ohlasu od Nežárky* byl František Zátka publikačně činný i v jiných periodikách a otiskl několik větších prací, které však byly vždy souborným vydáním jeho předchozích časopiseckých příspěvků. Dvě rozsahem největší díla Františka Zátky, o strážském zámku a o Nedvězí, vyšla samostatně v podstatě přepracováním jeho dřívějších textů vydaných v jiných periodikách. Uveďme alespoň stručně k monografii *Zámek Stráž* (cit. níže), že se jedná o populárně psanou historii ve formě kulturněhistorické studie, v níž postupuje od staroslovanské Stráže k rekonstrukci hradu na základě dochovaných pramenů. Toto dílo lze označit za Zátkovo nejvýznamnější.

Z prací, které vyšly mimo *Ohlas od Nežárky* a věnují se historii, alespoň výčtem uveďme *Z dob poroby*,²⁰⁵ *List z jihočeské minulosti*,²⁰⁶ *Nejdůležitější archiválie města Stráže*,²⁰⁷

²⁰⁵ ZÁTKA 1912i.

²⁰⁶ ZÁTKA 1912.

²⁰⁷ ZÁTKA 1912a.

*Podzemí hradu Stráže,*²⁰⁸ *Stráž za války třicetileté,*²⁰⁹ *Z minulosti řemesel strážských,*²¹⁰ *Paměti Františka Kadeřávka, farního učitele strážského, z r. 1735–1759,*²¹¹ *Paměti o starém radním domě ve Stráži,*²¹² *Zpráva o muzeu ve Stráži,*²¹³ *Nedvězí u Stráže nad Než.,*²¹⁴ *Zámek Stráž.*²¹⁵ Zátka napsal ještě několik textů o dějinách Pístiny, který zůstal jen v rukopisné formě.²¹⁶ Dále publikoval také řadu textů z problematiky loutkového divadla, jakými byly *Ema Destinnová o loutkovém divadle,*²¹⁷ *O jihočeském loutkáři lidovém Prokopu Dubském,*²¹⁸ *Jihočeští loutkáři lidovi z 2. poloviny 19. století,*²¹⁹ *Jak hraje „Fausta“ loutkář Prokop Dubský,*²²⁰ *Ze vzpomínek na lidové loutkáře,*²²¹ a dokonce napsal sám několik loutkových her, totiž *Vodník neboli V předvečer svatojánský,*²²² *Tajemný kovár*²²³ a *Don Žan.*²²⁴

Některá z výše uvedených témat a textů i údajů se de facto dublují s těmi, které František Zátka publikoval v *Ohlasu od Nežárky* – ostatně, jak jsme viděli výše při analýzách, Zátka tak činil i v řadě svých textů, publikovaných v *Ohlasu od Nežárky* (namátkou o archeologických nálezech střepů, pamětech Františka Kadeřávka, náhrobcích ve strážském farním kostele a kapli sv. Michaela) – či samostatně (např. ZÁTKA 1912f; Zátka 1912i; ZÁTKA 1913a; ZÁTKA 1935–1936; ZÁTKA 1937–1939, ZÁTKA 1939, 2007; z údajů např. Zátka opakuje část informací o údržbě schodů a střeche na strážském zámku, na něž až do požáru zámku v roce 1570 měli přispívat strážští mlynáři, o dodání vykrmeného vepře vrchnosti po tomto požáru atd.). Pro poznání dějin Stráže nad Nežárkou je tedy nezbytné prostudovat i výše uvedené tituly a periodika.

Pokud srovnáme Zátkovy texty v *Ohlasu od Nežárky* s jeho texty pozdějšími, tedy těmi vydanými po roce 1923, kdy již v *Ohlasu od Nežárky* nepublikoval, dlužno konstatovat, že se řada textů opakuje a byla otištěna v několika periodikách či vyšla samostatně v Jindřichově Hradci. Lze však poukázat na to, že jeho pozdější práce mají rozsáhlejší poznámkový aparát. To ale může být dáno např. periodiky, v nichž publikoval, a jejich územ. Mnohá z nich byla navíc odborná, zatímco jeho texty v *Ohlasu od Nežárky* musely prezentovat – vzhledem k jeho zaměření coby týdeníku, a tedy regionálních novin – populárně psanou historii, nicméně informačně velmi kvalitní.

Máme-li zhodnotit Františka Zátka coby badatele a autora (nejen) příspěvků do *Ohlasu od Nežárky*, pak vyjdeme z konstatování uveřejněného v článku Františka Fürbacha,²²⁵ přinášejícím hodnocení i Zátkových současníků a charakterizujícím Zátkovu činnost en bloc. Zátka byl ochotný vyhledavač a sběratel starých památek, byl kustodem strážského městského muzea. V muzeu vše instaloval a uspořádal, od lidí sbíral exponáty. Tuto charakteristiku bych rozšířil o označení Zátka za systematika (mj. v jeho snaze o klasifikaci střepů v archeologii, klasifikaci písma), učitele, vlastivědného pracovníka, badatele, který nebudoval velké koncepce dějin, což ze své pozice učitele na obecných a národních školách snad ani nemohl, nýbrž byl mužem každodenní „mravenčí“ a poctivé práce na poli lokální či regionální historie. Nelze mu rovněž upřít, že takto bádáním v archívech nabyté poznatky umně zasazoval do širšího kontextu, ať již v regionálním (např. komparace při archeologických nálezech objevených středověkých střepů ve Stráži nad Nežárkou s obdobnými střepy, uloženými v Táboře), nebo zemském rozměru. František Zátka znal výborně nejen strážský městský i zámecký archiv, ale také velmi obstojně třeboňský archiv či zámecký a městský jindřichohradecký archiv. Snažil se referovat v *Ohlasu od Nežárky* o všech aktualitách, byť formou dopisu či drobných oznámení, např. o otevření muzea, o nález střepů apod. Nezapomínal však ani na osvětovou činnost a propagaci, jak dokládají texty o strážském městském muzeu.

Zátka byl tedy dobrý duch strážského kulturního života a na rozdíl od ostatních přispěvatelů se na problematiku dějin Stráže nad Nežárkou specializoval, proto také v době jeho publikační aktivity již ke Stráži nad Nežárkou (s dvěma níže uvedenými výjimkami) nikdo nic nepsal.

V rubrice *Dopisy* v *Ohlasu od Nežárky* byl publikován 2. května 1913 pod siglou **-a** text *Stráž. Přestavba kostela.*²²⁶ Autor informuje čtenáře periodika, že při bourání kůru byla nalezena pod omítkou dvě prkna, z nichž byl sestaven obraz. Dvě podobná prkna byla ale při tom zasypaná. Podle autora měla spadat do 15. nebo 16. století a autor usuzuje, že zřejmě pocházejí ze starého kostelního stropu, který byl prkenný a malovaný. Byly na něm vymalovány erby bývalých strážských pánů. Konstatuje, že prknům je nutno věnovat

²⁰⁸ ZÁTKA 1912c.

²⁰⁹ ZÁTKA 1912g.

²¹⁰ Původně otištěno na pokračování v *Ohlasu od Nežárky*, v roce 1913 (ZÁTKA 1913f), v témže roce vyšlo v Jindřichově Hradci rovněž samostatně.

²¹¹ ZÁTKA 1913a. V témže roce vyšlo jako zvláštní otisk v Jindřichově Hradci.

²¹² ZÁTKA 1913b.

²¹³ ZÁTKA 1914a.

²¹⁴ ZÁTKA 1935–1936; vyšlo též samostatně v Jindřichově Hradci v roce 1936.

²¹⁵ ZÁTKA 1937–1939, samostatně ZÁTKA 1939, 2007.

²¹⁶ Měl jsem možnost nahlédnout do jeho kopie, která je v soukromém držení. Další jsou uloženy v Muzeu Jindřichohradecka. K Zátkově rukopisným textům a podkladům textům srov. k tomu i SOLPERA 2014.

²¹⁷ ZÁTKA 1919.

²¹⁸ ZÁTKA 1917a.

²¹⁹ ZÁTKA 1918.

²²⁰ ZÁTKA 1919a.

²²¹ ZÁTKA 1920a.

²²² ZÁTKA 1918a.

²²³ ZÁTKA 1920.

²²⁴ ZÁTKA 1921.

²²⁵ FÜRBACH 2013, s. 97.

²²⁶ -a 1913, s. 160.

zvláštní péči, aby byla zachráněna před zkázou. Pak mohou být prozkoumána a bylo by dobré je uchovat pro městské strážské muzeum. Na závěr vyslovuje přesvědčení, že by při zdvihání náhrobních kamenů bylo snad možné též najít zajímavé starožitnosti.

Nepodařilo se mi zjistit, který přispěvatel se skrývá pod siglou (šifrou) *-a*, nicméně na základě tématu, doby i vzhledem k akcentaci uložení prken ve strážském městském muzeu bych s určitou dávkou pravděpodobnosti nevyučoval, že se mohlo jednat o Františka Zátka. Na druhou stranu Zátka jménem své texty v rubrice *Dopisy* opatroval, jak již vyplynulo výše. Jelikož tedy v tomto nemáme jistotu, nebudu Františku Zátkovi text v analýzách a sumarizačních grafech přepisovat.

Posledním přispěvatelem, jehož text zahrnujeme do naší analýzy, byl **Jan Muk**.²²⁷ Příspěvek **Jana Muka Z dějin našeho okresu. (Ze zahajovací přednášky lidovému cyklu Městského Osvět. Sboru 5. listopadu)**²²⁸ byl původně referátem. Dostalo se mu tištěné podoby v *Ohlasu od Nežárky*. Text uvádí jen stručně Stráž nad Nežárkou jako jedno ze tří center regionu vedle Jindřichova Hradce a Landštejna. Následně referuje o stezce, která vedla přes Stráž nad Nežárkou, a rozebírá kolonizaci kraje. Krátce se zastavuje u posledních dvou pánů ze Stráže, Jindřicha a jeho syna Jiřího, kterým vymřel rod v roce 1474. Zmiňuje reformační komisi po třicetileté válce a malou účast na zvěděních, mj. i ve Stráži nad Nežárkou, rozdělení slavatovského dědictví na pět dílů s tím, že Stráž nad Nežárkou získali Šternberkové. Poznámkovým aparátem text opatřen není.

Pro námi sledovaná témata, tedy Stráž nad Nežárkou a rod modré pětিলisté růže, přináší článek jen několik dat a událostí z jejich osudů, jež lze najít i v jiných informačních zdrojích, a příliš velkého významu tedy nemá. Vyplyvá to ale ze zaměření celého příspěvku i ze skutečnosti, že Jan Muk se na problematiku pánů ze Stráže a dějin Stráže nad Nežárkou nikterak nespécializoval.

Shrnutí poznatků z analýz

Z provedených analýz 42 textů, využitelných informačně pro námi sledované oba okruhy vyplynulo několik poznatků, jež mají v zásadě obecnější platnost i pro event. sledování podobné problematiky v periodiku pro další lokality či rody. Prvním závěrem je, že pokud se bude kdokoli zaobírat (nejen) v rámci textů periodika *Ohlas od Nežárky* dějinami jakékoli lokality nebo osudy jakéhokoli rodu, nemůže vystačit jen s příspěvkem, které příslušné toponymum či jméno rodu přináší ve svém názvu. Jen pro ilustraci: pokud z textů různých žánrů v *Ohlasu od Nežárky* relevantních pro

dějiny Stráže nad Nežárkou a pánů modré pětिलisté růže vyhledáme toliko ty, které je přináší v titulcích, pak bychom jich analyzovali 22. Jestliže ovšem využijeme veškeré texty, jež přináší k daným tématům poznatky s časovým vymezením od prehistorie po rok 1870, budeme pracovat s 42 texty, což představuje značný nárůst. Obdobně nestačí prostudovat pouze články periodika, ale je třeba obrátit pozornost i k dalším rubrikám, zejm. *fejetonům*, *referátům*, *úvahám* a *dopisům*. Současně nelze shledat Mukův soupis příspěvků otištěných v *Ohlasu od Nežárky* z roku 1940, resp. 1941²²⁹ pro účely našich analýz jako dostačující, neboť zohledňuje a přináší toliko nejdůležitější a nejrozsáhlejší příspěvky, nikoli veškeré, jak se ukázalo i v případě Stráže nad Nežárkou. Nadto jeho citace jednotlivých čísel periodika, v nichž mají být texty publikovány, nejsou vždy úplné a přesné.

Metodikou zpracování publikovaných textů v *Ohlasu od Nežárky* se příspěvek od příspěvku u jednotlivých autorů liší. Najdeme kompilační a komparativní texty, badatelsky původní práce, referáty, polemiky (např. s J. K. Hrašem), fejetyony i dopisy. Ne všechny texty obsahují nějakou formu poznámkového aparátu, ale obvykle jsou opatřeny alespoň elementární citací, jež by sice nevyhověla současným požadavkům, kladeným na poznámkový aparát, ale plně odpovídá nárokům na citaci kladeným v 19. a počátcích 20. století. Citace odkazují na archivní prameny, dobová odborná pojednání, literaturu v časopisech, periodikách či novinách či jiné informační zdroje.

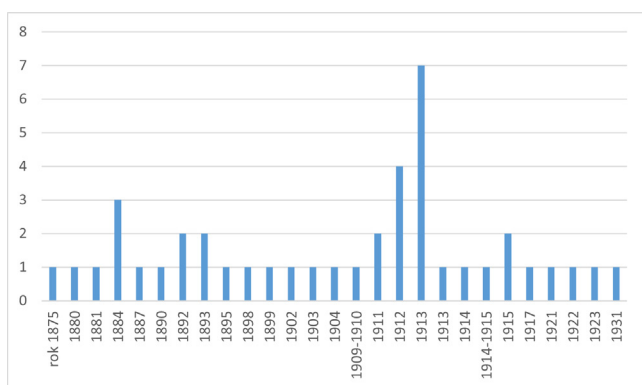
V případě textů z archeologie, jež pracují s hmotnými prameny, jde prakticky vždy o „náleзовé“ zprávy, byť z dnešního hlediska poněkud naivní, ale opět plně odpovídající své době. Jsou-li publikovány v příspěvcích písemné prameny či pasáže z nich, jde o přepsané texty archiválií dochovaných v originálech či opisech jednotlivými autory příspěvků. Těmi byly nejčastěji listiny, listy, městské knihy, pamětní knihy, urbáře, paměti osob v písemné podobě (učitelů strážského a plavského Kadeřávka a Jungwirtha), cechovní artikule ad. Zde se jedná často o velmi cenné prameny, jež dosud nebyly jinde edičně zpřístupněny. Velmi užitečné jsou informace o dnešních deperditech. Autoři při psaní svých textů využívali také znalosti kronik a jejich edic (Kosmas, Jarloch, Vavřinec z Březové). Publikované články tak vykazují velmi dobrou znalost dobových pramenů, edic i odborné literatury a časopisů (např. *Památek archaeologických (sic) a místopisných*).

Škála témat publikovaných textů v *Ohlasu od Nežárky* o dějinách Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže byla značně rozmanitá stejně jako různé útvary publicistického stylu, jež o nich pojednávaly. Vycházela z rozličných hmotných, písemných a částečně orálních pramenů a reflektovala

²²⁷ Jan Muk (6. ledna 1901 Jindřichův Hradec – 20. května 1980 Jindřichův Hradec) vystudoval dějepis a zeměpis na FF UK. Působil jako správce jindřichohradeckého muzea a jindřichohradecký městský archivář (1934–1956), středoškolský profesor na jindřichohradeckém gymnáziu a v letech 1926–1927 na bratislavském gymnáziu. Známa je jeho odborná činnost v Muzeu Jindřichův Hradec, kde zastával i post ředitele. Stal se zakládajícím členem a předsedou spolku Přátel starého Jindřichova Hradce (1927), v němž přednesl 1400 přednášek. Byl okresním konzervátorem (1951–1979), regionálním historikem a vlastivědným pracovníkem, v letech 1931–1942 redaktorem *Ohlasu od Nežárky*, členem redakční rady *Jihočeského sborníku historického*. Jeho odborná, přednášková a publikační činnost se zaobírala dějinami Jindřichova Hradce a Jindřichohradecka, problematikou dějin Stráže nad Nežárkou či pánů ze Stráže se systematicky nevěnoval, jeho texty je zmiňují toliko v širší souvislosti jindřichohradeckého regionu či okresu. K Mukovi srov. alespoň FÜRBAACH 1990; HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000, s. 434; (red.) 2001; PSÍKOVÁ 2006; KUTNAR – MAREK 2009, s. 921–922.

²²⁸ MUK 1931.

²²⁹ MUK 1941.

Obr. 8. Počet jednotlivých článků k dějinám Stráže nad Nežárkou, včetně strážského panství, a pánům ze Stráže publikovaných v *Ohlasu od Nežárky* podle jednotlivých let.

poznatky mnohých historických disciplín. Často byla sledována i dosti specifická témata. Příspěvky byly zasvěceny zejména kolonizaci, komunikacím a cestám, privilegiím, jejichž příjemci byly Stráž nad Nežárkou či další sídla strážského panství nebo města a městečka, jejichž vrchností byli páni modré pětিলisté růže, problematice městských knih, urbářů, zaniklým tvrzím v okolí Stráže nad Nežárkou, strážskému zámku, stavebním dokladům o význačných budovách ve Stráži nad Nežárkou (zejména škola a zvonice), církevní správě (faráři ve Stráži), zvonům, náhrobkům, řemeslům a cechům ve Stráži nad Nežárkou, požárům, nejstarším jmenům strážských obyvatel, pamětem strážského učitele Kadeřávka a plavského někdejšího učitele Šimona Jungwirtha. Dále je pozornost věnována obnově a restaurování památek (kostel sv. Petra a Pavla, ale i pergamenové listiny), archeologii (a to pravěké i středověké; např. mohyly u Stráže nad Nežárkou, nález středověkých střepeň v kostele sv. Petra a Pavla ve Stráži), etnografii (lidovým zvykům a báčorkám v okolí Stráže či staročeské svatbě v Plavsku).

Sekundárně jsou však texty informačním zdrojem poznatků pro další řadu vědních disciplín, např. pomocných věd historických. Z nich dominuje diplomatika, setkat se

můžeme i se sfragistikou, heraldikou, epigrafikou, topografií, toponomastikou, kampanologií.

Nejstarším článkem pro námi sledovaná témata je text Františka Tischerera *Starobylá práva města Kamenice nad L., pořádek veřejných soudů, úřadění (sic) a výsady (privilegia)*, publikovaný v roce 1875, pojednávající rovněž o privilegiích Jindřicha ze Stráže pro Kamenici;²³⁰ nejmladším pak příspěvek Františka Zátky *K historii zaniklých tvrzí v okolí strážském* (1923),²³¹ resp. Jana Muka *Z dějin našeho okresu* (1931).²³² Nejvíce článků bylo zveřejněno na počátku druhého desetiletí 20. století (1912–1913) a zasloužil se o to zejména František Zátka.

Tím se dostáváme k jednotlivým autorům. K poznání dějin Stráže nad Nežárkou, jejího panství či pánů ze Stráže svými texty v *Ohlasu od Nežárky* přispěli Theodor Antl,²³³ Ludvík Domečka,²³⁴ František Josef Franta,²³⁵ Hynek Gross,²³⁶ Jan Janoušek,²³⁷ Jan Muk,²³⁸ Jan Richlý,²³⁹ M. Tejčka,²⁴⁰ František Tischer²⁴¹ a František Zátka.²⁴² Některé příspěvky jsou však označeny pouze siglou (šifrou) (-a),²⁴³ a některé dokonce autora neuvádějí vůbec (B. J. A.;²⁴⁴ B. J. A. [O. B.]²⁴⁵). Řada autorů publikovala pod pseudonymem. Ne vždy se u sigel a textů postrádajících jméno jejich autora podařilo rozklíčovat, o kterého příspěvatele jde. Tak konkrétně u námi analyzovaných textů náleží k těm „nerozklíčovaným“ autor označený siglou -a.²⁴⁶ Další příspěvky autora neuvádějí, označují jej proto v rozborech i grafech jako B. J. A. (tedy bez jména autora).²⁴⁷

Nejpilnějším příspěvatelem byl František Zátka (první dva texty publikoval v roce 1911, poslední 1923),²⁴⁸ u kterého sehrál svou roli nesporně fakt, že byl rodákem ze Stráže nad Nežárkou, kde působil jako učitel i veřejně známý činovník, angažující se zejména ve prospěch strážského městského muzea.

Zátkovy texty otiskněné v *Ohlasu od Nežárky* v zásadě tematicky korespondují s jeho dalším dílem. Přestože přináší řadu zajímavých informací, lze k nim mít i určité výhrady, zejména k Zátkou nastíněnému stavebně-historickému vývoji významných stavebních objektů ve Stráži nad Nežárkou (lze zde spatřovat ovlivnění míněním Augusta Sedláčka). Tak konkrétně u strážského zámku a městské zvonice nebyl

²³⁰ TISCHER 1875.

²³¹ ZÁTKA 1923.

²³² MUK 1931.

²³³ ANTL 1903.

²³⁴ DOMEČKA 1884; DOMEČKA 1884a; DOMEČKA 1884b; DOMEČKA 1887 a DOMEČKA 1890; DOMEČKA 1892; DOMEČKA 1893; DOMEČKA 1901.

²³⁵ FRANTA 1881.

²³⁶ GROSS 1902; GROSS 1904.

²³⁷ JANOUŠEK 1909–1910.

²³⁸ MUK 1930.

²³⁹ RICHLÝ 1899.

²⁴⁰ TEJČKA 1893.

²⁴¹ TISCHER 1875; TISCHER 1896–1897.

²⁴² ZÁTKA 1911; ZÁTKA 1911a; ZÁTKA 1912j; ZÁTKA 1912b; ZÁTKA, 1912e; ZÁTKA 1913; ZÁTKA 1913a; ZÁTKA 1913d; ZÁTKA 1913e; ZÁTKA 1913f; ZÁTKA 1915; ZÁTKA 1914–1915; ZÁTKA 1917; ZÁTKA 1921a; ZÁTKA 1922; ZÁTKA 1923.

²⁴³ -a 1913.

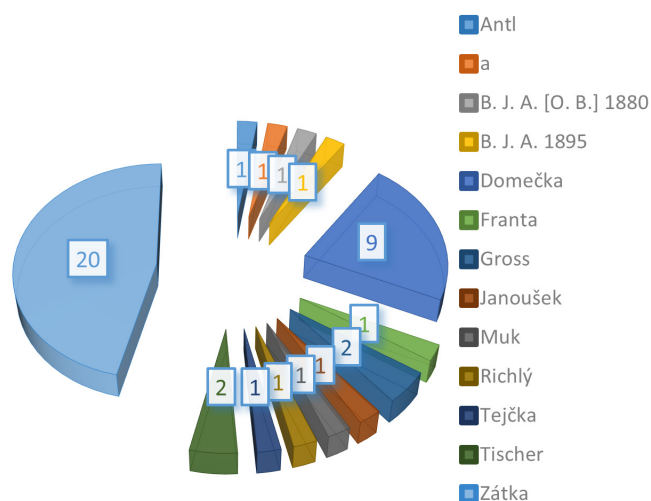
²⁴⁴ B. J. A. 1895

²⁴⁵ B. J. A. [O. B.] 1880.

²⁴⁶ -a 1913.

²⁴⁷ B. J. A. 1880; B. J. A. 1895.

²⁴⁸ ZÁTKA 1923.

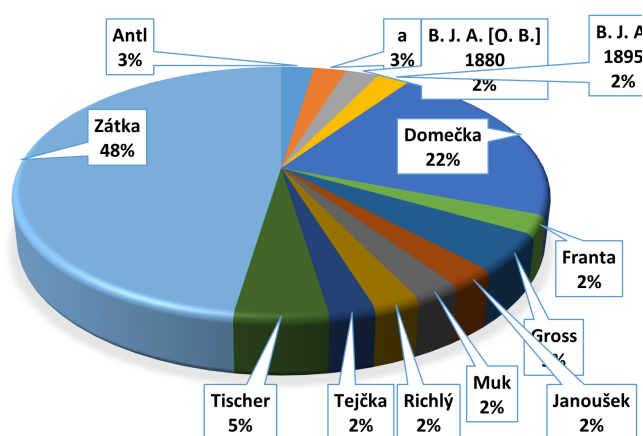

Obr. 9. Početní podíl jednotlivých autorů příspěvků v *Ohlasu od Nežárky*, věnovaných dějinám Stráže nad Nežárkou, včetně strážského panství a pánů ze Stráže.

v Zátkově době (a u zámku dodnes²⁴⁹) proveden archeologický a stavebně-historický průzkum. Po prostudování současných poznatků v gesci NPÚ ÚOP České Budějovice lze např. konstatovat, že věž zvonice nikdy nebyla součástí strážského zámku, a to ani jako vstupní brána někdejšího předhradí, a je podstatně mladší, než se Zátka domníval, jak již bylo uvedeno výše v textu.

Zátka taktéž zastával určitá dnes již překonaná paradigmatata a teorie, např. o vzniku nižší šlechty či jejím češtví atd. Určitá data v jeho pracích nelze de facto ověřit a spíše jsou nepravděpodobná. Konkrétně upozorním na Zátkovo konstatování v jeho monografii *Zámek Stráž*, že: „Území strážské přešlo na vítkovický (sic) rod pánů z Hradce. Člen tohoto rodu Sezema obdržel je r. 1267 za podíl, a založiv nad řekou Včelnicí na místě, jemuž od starodávna „Stráž“ se říkalo, hrad stejně pojmenovaný, stal se zakladatelem panského rodu, který dle hradu zval se „ze Stráže“.“²⁵⁰ Zátka u tohoto údaje, bohužel, necituje žádný pramen ani jiný informační zdroj. Předmětné datum by bylo přitom dosti důležité nejen pro dějiny Stráže nad Nežárkou, ale rovněž pro počátky pánů modré pětিলisté růže.

Předně je potřeba konstatovat, že původ pánů ze Stráže není dosud jednoznačně a spolehlivě objasněn. V zásadě se lze setkat buďto s teorií, že se oddělili jako samostatná větev od pánů z Hradce, jak konečně naznačil i sám Zátka ve výše uvedeném citátu, čemuž by odpovídaly rovněž tinktury erbů obou rodů, tedy modrá barva a zlato, i když vzájemně zaměněné, nebo lze zaznamenat rovněž názory, které prezentuje např. J. V. Šimák,²⁵¹ opírající je o interpretaci údajů v listině z 21. června 1261,²⁵² že třetí syn Vítko z Prčice, Vítek z Klokoč, byl předek větve landštejnsko-třeboňské

Obr. 10. Procentní podíl jednotlivých autorů příspěvků v *Ohlasu od Nežárky*, věnovaných dějinám Stráže nad Nežárkou, včetně strážského panství a pánů ze Stráže.

a jeho potomci se píší již od roku 1261 z Třeboně, později také z Landštejna a též ze Stráže. Vítek měl syna Pelhřima. Z manželství Pelhřima a Anežky vzešli Vok a Sezema, přičemž Vok se uvádí s predikátem z Třeboně. Sezema jej podle Šimáka nejprve užíval rovněž, pak se ale psal z Landštejna a ze Stráže. Na s. 432 ještě Šimák uvádí, že když vymřeli páni z Ústí, tak páni ze Stráže převzali jejich majetky.²⁵³ To je ovšem omyl, neboť páni z Ústí vymřeli podstatně později než páni ze Stráže. Šimák se možná inspiroval Českomoravskými registry, jejichž editor Josef Emler v seznamu (ukazateli) jmen a míst rodovou příslušností řadí Sezemu ze Stráže stejně, aniž by udával důvody, proč Sezemu s různými predikáty ztotožnil v jedinou osobu.²⁵⁴ Toto ztotožnění podle mého názoru nelze mít za nepochybné a uvidíme, zda se jej v budoucnu podaří verifikovat, či vyvrátit.

Jelikož naše prameny, zejména diplomatické, jsou pro rok 1267 v zásadě vydány (upozorním zde v této souvislosti musím na edici *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*), nemělo by být problémem pokusit se verifikovat, či naopak vyvrátit rovněž Zátkovo konstatování.

Po podrobném studiu písemných pramenů pro rok 1267 však musíme uvést, že do úvahy připadá, a to jen teoreticky, v zásadě jediná listina, a to pergamen z 13. května 1267, kterým Oldřich z Hradce potvrzuje špitálu německých rytířů v Jindřichově Hradci vlastnictví farního kostela v Jindřichově Hradci a přidává nové, výslovně v listině uvedené statky.²⁵⁵ V listině je zmíněn Oldřichův bratr Sezema, jenž s tímto rozhodnutím souhlasí. Avšak Stráž [nad Nežárkou] se v ní nevyskytuje. Sezema zde toliko vystupuje jako bratr vydavatele listiny Oldřicha z Hradce, jenž souhlasí s ustanovením Oldřichovy listiny ve prospěch německých rytířů v Jindřichově Hradci. Tedy žádná zmínka ani náznak

²⁴⁹ Pomineme-li již v mém příspěvku zmíněné rukopisné poznámky k Zátkovým snahám o něj, jež však nezahrnovaly sekané sondy do zdi zámku, a nejsou tudíž relevantní; nadto se týkaly jen budovy zámku (dřívějšího hradu) bez domnělých budov předhradí a kostela.

²⁵⁰ ZÁTKA 1939, 2007, s. 19.

²⁵¹ ŠIMÁK 1938, s. 431–432.

²⁵² EMLER 1882, s. 121, č. 323.

²⁵³ ŠIMÁK 1938, s. 432.

²⁵⁴ EMLER 1882, s. 1405.

²⁵⁵ ŠEBÁNEK – DUŠKOVÁ 1981, s. 50–52, č. 505, Sezema zmíněn na s. 51.

o obdržení území (podílu) ve Stráži [nad Nežárkou]. Ostatně ani Antl ve svých regestech ve výše analyzovaném článku k dějinám Stráže nad Nežárkou a pánům ze Stráže žádnou listinu k roku 1267 neuvádí, jak jsme viděli výše.

Přestože tedy není vyloučen původ pánů ze Stráže u pánů z Hradce, nelze jej odvozovat z předmětné listiny z roku 1267, jak činil František Zátka a dále třeba i v nedávné době Jan Jůna. Ten v několika svých pracích, k nimž lze mít řadu výhrad (k některým srov. níže), sice konstatuje, že počátky rodu pánů ze Stráže jsou zahaleny rouškou tajemství z důvodu nedostatku písemných pramenů,²⁵⁶ avšak vzápětí bere za hotovou věc, že za praotce rodu je všeobecně přijímán Sezima (II.) z Hradce (sic), syn pravděpodobně Jindřicha (II.) z Hradce (sic). Poprvé má být uveden ve výše zmíněné Oldřichově listině z 13. května 1267 ve prospěch německých rytířů. Sezima měl obdržet rozsáhlé pozemky, sahající až k Sezimově Ústí (sic), přičemž tento majetek měl být teprve v následující generaci rozdělen mezi pány ze Stráže, kteří získali menší podíl, a pány z Ústí. Sezima prý i střídavě používal predikát ze Stráže a z Ústí a Jůna jej považuje nejen za zakladatele pánů ze Stráže, ale dokonce za společného předka pánů z Ústí, ze Stráže a Kardašovy Řečice.²⁵⁷

K Jūnovým závěrům a argumentacím je třeba přistupovat velmi rezervovaně, někdy až se shovívavým úsměvem. Zaráží na nich spousta věcí, mj. ono údajně všeobecné přijímání Sezimy z Hradce za praotce rodu pánů ze Stráže, Ústí a Kardašovy Řečice, aniž by Jůna vůbec znal a zmínil rovněž názory dalších badatelů, majících za to, že by páni ze Stráže mohli pocházet landštejnsko-třeboňské Vítkovců.²⁵⁸ Je rovněž potřeba zdůraznit, že v listině z 13. května 1267 není jediná indicie pro oddělení pánů ze Stráže od pánů z Hradce, natož pak, aby Sezima získal nějaký majetek, k tomu tak rozsáhlý, jak prezentuje Jůna. A tak by se dalo pokračovat dále.

Otázkou počátku pánů ze Stráže jsem se zabíral²⁵⁹ a musím konstatovat, že první bezpečná zmínka o Stráži nad Nežárkou a pánech ze Stráže v písemných pramenech je datována 24. května 1284, kdy skutečně vystupuje v listině Sezima ze Stráže (uvedený jako „*Zesema de Stras*“).²⁶⁰ Více nelze s naprostou jistotou pozitivně tvrdit. Jak dospěl František Zátka (i Jan Jůna) ke svému mínění, že se jednalo o Sezimu z Hradce a že obdržel podíl ve Stráži nad Nežárkou v roce 1267, se lze jen dohadovat. Teoreticky mohl vyjít z předpokladu, že páni ze Stráže se oddělili od pánů z Hradce, a pak mohl využít onoho jména Sezima, které v písemných pramenech nacházíme k roku 1267 a 1284. Je potřeba poctivě přiznat, že skutečně Sezima ze Stráže mohl být totožný se Sezimou z Hradce, a že se tedy páni ze Stráže vyčlenili z pánů z Hradce, ale mohlo se rovněž jednat o dvě různé osoby. Rozhodně nelze mít za průkazné, že se tak stalo v roce 1267, a je otázkou, zda v tomto nakonec bude v budoucnosti možno zaujmout jednoznačné stanovisko.

Zhodnocení výše uvedených analyzovaných textů tematicky zaměřených na dějiny Stráže nad Nežárkou i rod modré pětিলisté růže u jednotlivých autorů v určité širší komparaci lze provést v podstatě smysluplně toliko u Ludvíka Domečky a zejména Františka Zátky, kteří publikovali k daným tématům výrazně více příspěvků. Ludvík Domečka se zaměřoval zejména na problematiku cest v regionu od pravěku po středověk a kolonizaci krajiny. Poznatky k nim publikoval především v úvahách, referátech (anotacích, recenzích) k jednotlivým pracím a jednom původním článku o osídlení jindřichohradecké a novobystřické krajiny. Jeden jeho článek je věnován zápisům strážského učitele Kadeřávka a jeden staročeské svatbě v Plavsku. U Františka Zátky je škála témat podstatně širší. Zátkově tvorbě věnoval pozornost již František Fůrbach²⁶¹ a já jsem si dovilil z jeho závěrů vycházet a rozmnožit je o další informace, vyplývající z jiného úhlu pohledu. Pokud projdeme Zátkovu bibliografii, k níž podle mého názoru je právě nejpodrobnější soupis prací ve Fůrbachově studii, pak musíme konstatovat, že se Zátka tematicky, z hlediska dějin lokalit, orientoval na Stráž nad Nežárkou, Nedvězí a Velešín, odkud pocházel jeho rod. Jestliže porovnáme počet otištěných textů ke strážským dějinám a osudům pánů ze Stráže v *Ohlasu od Nežárky* od všech autorů a od Františka Zátky, dojdeme k číslům 22 ku 20. Tedy František Zátka sám k dané problematice publikoval téměř stejný počet textů jako ostatní autoři dohromady.

U Františka Tischerera není úplně šťastná forma jeho zpřístupnění privilegií města Kamenice nad Lipou, obdobně jako u autora (B. J. A) v roce 1880; obě zpracování jsou dosti podobná a zachycují toliko výťah z textu kamenických práv. Druhý Tischerův článek, o faře, je naopak výborný. František Josef Franta se dotkl jen okrajově problematiky pánů ze Stráže v kontextu osudů Lomnice nad Lužnicí a nedalekého hradu Fulghauzu. Velkým pozitivem L. Domečky je komparace Kadeřávkových strážských pamětí s dalšími prameny, především chudnickou pamětní knihou, Domečka ve svých závěrech vychází z aktuální literatury v jeho době. Snaží se stavět na prokazatelných faktech, nechává si i pořizovat výpisy ze strážské pamětní knihy. Tejkův příspěvek je dodnes cenný pro etnografii. U Grosse v článku o privilegiu Petra Voka z Rožmberka pro Stráž nad Nežárkou asi překvapí práce s opisem listiny, byť věděl o originále, a pak poněkud specifická transliterace textu. Jeho druhý text je anotací. Pozitivem Antlova příspěvku je otištění regestů řady písemností, které dnes nejsou z edic známé. Naopak negativem je absence jakéhokoli poznámkového aparátu a odkazů na uložení listin. Jan Janoušek jako učitel, ředitel strážské školy a od roku 1919 předseda strážského muzejního spolku vybral pro svůj příspěvek zajímavé události, nicméně jeho text je kompilát. Mukův příspěvek je vlastně pro naše témata velmi stručný a konstatuje v něm fakta, jež jsou známá i odjinud.

²⁵⁶ JŮNA 2014, s. 5.

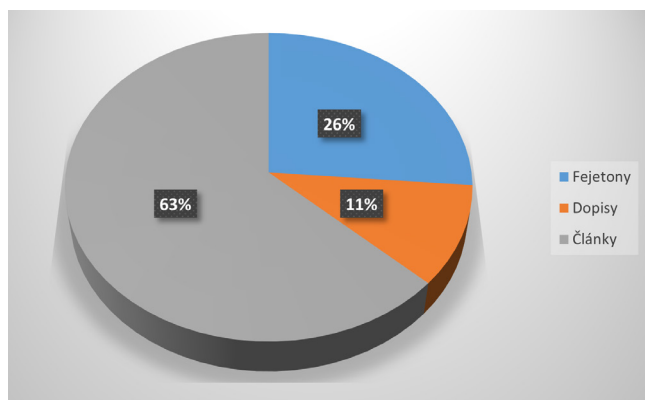
²⁵⁷ JŮNA 2014, zejm. s. 5, 11, 13, 32–33; JŮNA 2019; s. 11–12; JŮNA 2020, s. 18.

²⁵⁸ Že by páni ze Stráže a z Hradce měli mít stejný původ třeba ponechává zcela bez povšimnutí a komentáře Jitka Sedláková, jež se na počátky Vítkovců a hradecké větve zaměřila ve své kvalifikační práci. SEDLÁKOVÁ 2012.

²⁵⁹ MARÁZ 2014.

²⁶⁰ Ostatně činí tak i ANTL 1903, s. 313.

²⁶¹ FŮRBACH 2013.

Obr. 11. Procentní podíl zastoupení textů v různých rubrikách Františka Zátky, publikovaných v *Ohlasu od Nežárky* k dějinám Stráže nad Nežárkou a pánů ze Stráže.

Z uvedeného výčtu přispěvatelů působila většina z nich jako renomovaní archiváři, regionální historici, středoškolsí profesori či učitelé na obecných a měšťanských školách nebo vlastivědní badatelé. Dobová znalost pramenů a literatury přispěvatelů je na velmi dobré úrovni. Metodicky každý volil jiný přístup.

Zastavme se ještě u těch příspěvků, jejichž součástí je editovaný text originálních archivních pramenů. Většina autorů při edičním zpřístupnění pasáží z písemných pramenů volila transkripci textu včetně diakritiky (jedná se pochopitelně o písemnosti v českém jazyce), některé příspěvky používají transkripci, ovšem u vlastních jmen a toponym ponechali jejich autoři transliteraci. Transkripce je upřednostněna nesporně s ohledem na čtenáře periodika. Latinské a německé texty v příspěvcích *Ohlasu od Nežárky* jsou v periodiku obvykle prezentovány v českém jazyce (privilegia pro obce) nebo alespoň s českým překladem (u náhrobních kamenů). Nesporně se tak rovněž dělo s přihlédnutím k co nejširšímu čtenářskému okruhu, uvědomíme-li si, že předmětný týdeník vycházel v české řeči a byl zacílen na jazykově převažující české etnikum Jindřichohradecka.

Setkat se lze i s transliterací některých diplomatických textů, pochopitelně pravidlem je u epigrafického, sfragistického a kampanologického materiálu. U listin autoři věnovali pozornost formě dochování listin, kancelářským poznámkám pod plikou, textům *in dorso*, poškození a restaurování pergamenu. U inzertů sledují, zda se jedná o přepis listiny slovo od slova.

U sfragistického materiálu jsou publikovány popisy pečeti a přepisy jejich legend, plně odpovídající praxi 19. a počátku 20. století, překvapí ovšem některé popisy uvádějící např., že na pečeti je erb vytištěn apod. Obdobně překvapí někdy Zátkou použitá terminologie u blasonu erbů.

Na základě výše uvedených dílčích závěrů se pokusme odpovědět na otázku, jakou roli sehrál *Ohlas od Nežárky* pro poznání regionální i lokální historie a pro poznání osudů pánů ze Stráže? Poměrně zásadní i přes některé z dnes již

překonaných poznatků. Řada informací je cenná do dnešní doby, jiné nenahraditelné, protože jde již o deperditní věci nehledě na to, že z písemností pánů ze Stráže, města Stráže nad Nežárkou ani Velkostatku Stráž nad Nežárkou se toho příliš nedochovalo, resp. jsou ve fondech četné ztráty.²⁶² Cenné jsou dobové popisy stavu jednotlivých budov ve Stráži nad Nežárkou, byť jejich stavební vývoj, odhadovaný Zátkou, není možno brát jako relevantní. Jelikož pro Stráž nad Nežárkou není k dispozici rozsáhlejší archeologický výzkum a mnohé z pramenů, o nichž texty v *Ohlasu od Nežárky* pojednávají, jsou dnes deperdity, má *Ohlas od Nežárky* i v současné době význam pro poznání dějin Stráže nad Nežárkou a jejího regionu, stejně jako pánů ze Stráže, jak bylo ukázáno na konkrétních příkladech. Z konkrétních závěrů sice vyplynulo, že mnohé názory a poznatky jsou již dnes překonány, nicméně řada z nich si svou platnost drží, či jsou dokonce jedinými zdrojem informací pro sledovaná témata.

Závěr

Shrňme ty nejpodstatnější poznatky k příspěvkům o dějinách pánů modré pětিলisté růže a jejich rezidence publikované v *Ohlasu od Nežárky*. Nejen pro dobového čtenáře tohoto jindřichohradeckého kulturního týdeníku byly, ale i pro současného badatele jsou stále vítaným informačním zdrojem a východiskem pro jeho výzkum, jak např. ukazují citace v edici *Práva a privilegia města Kamenice nad Lipou 1462–1798: Edice*.²⁶³ Byť je potřeba je vždy podrobit kritickému náhledu.

Vděční jsme především za informace o dnešních deperditech hmotných i písemných pramenů, dobové archeologické „nálezové“ zprávy, ale i dobové polemiky. Naše ocenění zasluhují také editované texty písemností, které nebyly dosud zpřístupněny v žádné tiskem vydané edici. Značný význam má článek Theodora Antla, jenž zachycuje pergameny, v nichž je uveden některý člen pánů modré pětিলisté růže, a to třeba jen ve funkci svědka sepsání právního pořízení. Na druhou stranu je potřeba říci, že dnes známe některé další archiválie, jež zůstaly tehdejšími badatelům a autorům článků utajeny.

Nejslabším místem ve všech příspěvcích jsou odhady stavebního vývoje jednotlivých významných staveb, ale to je na konci 19. či v první polovině 20. století bez provedení stavebně-historického průzkumu běžné i u dalších objektů.²⁶⁴ I to je však obecná dobová záležitost, projevující se rovněž v dalších pracích.

Zařadíme-li výsledky právě představené obsahové, informativní, metodologické i formální analýzy příspěvků k dějinám Stráže nad Nežárkou, strážského panství resp. pánů ze Stráže do širšího komparativního kontextu s dalšími v *Ohlasu od Nežárky* publikovanými texty, zjistíme, že mají širší platnost i pro ostatní lokality, neboť podobně jsou koncipovány také publikované texty k nim. Na příspěvcích

²⁶² NOVÁKOVÁ 2007, s. 138–139.

²⁶³ KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004.

²⁶⁴ Na sklonku 19. a počátku 20. století jde o zcela běžný jev, doplácující na absentující archeologický i stavebně-historický průzkum. Srov. k tomu např. rovněž Tenorův dnes neudržitelný stavebně-historický vývoj kunštátského zámku, dříve hradu. TENORA 1885.

je patrná snaha zaujmout, pobavit, poučit čtenáře, hledat atraktivní témata (jen o bílé paní *Ohlas od Nežárky* referoval 5×), ale také témata aktuální, odrážející zejména aktuální archeologické a archivní nálezy. Jejich nespornou devizou je rovněž fakt, že jsou psány krásným jazykem.

Zatímco všichni autoři před Františkem Zátkou publikovali své příspěvky většinou formou *článků*, několikrát byla užita forma *úvahy* či *referátu*, Zátka přispěl i do rubrik *Feuilleton* a *Dopisy*. Na stránky *Ohlasu od Nežárky* vstoupil několika *fejjetony* z oblasti strážské historie. Své fejjetony, oproti klasickému vymezení tohoto literárního žánru, Zátka pojímal poněkud volněji, což bylo pro *Ohlas od Nežárky* typické, jak bylo uvedeno již v úvodních pasážích mého textu s odkazem na poznatky Štěpánky Běhalové. Dovolím si doplnit, že Zátkovy fejjetony ve snaze čtenáře poučit i pobavit přinášejí dokonce minuciózní archivní doklady ze strážského archivu, které jsou zasazeny do širšího dějinného kontextu a zejména psány velmi pěkným jazykem a jsou vybaveny citacemi pramenů i poznámkovým aparátem.

Jestliže bychom chtěli vybrat z analyzovaných příspěvků různých literárních žánrů, otištěných v *Ohlasu od Nežárky* ty informačně nejhodnotnější a nejzajímavější, dodnes si držící platnost, museli bychom zvolit následující: Tischer 1896–1898, Domečka 1887 (z metodického hlediska komparace), Antl 1903, Janoušek 1909–1910, Zátka 1912b, Zátka 1912e, Zátka 1913f, Zátka 1913, Zátka 1914–1915, Zátka 1915, Zátka 1922.

Věřím, že výše uvedená bohatá žeh poznatků z různých analýz je využitelná coby inspirace i pro zpracování dalších podobných témat, otištěných na stránkách (nejen) předmětného periodika pro lokální a regionální dějiny i osudy rodů.

Prameny:

Římskokatolická farnost Stráž nad Nežárkou, Farní úřad
Starý archiv, Farní kronika [1734–1866] (se staršími zápisy podle farní kroniky vedené od roku 1600);
Starý archiv, složka *Zámecká kaple*.

Muzeum Jindřichohradecka

Pozůstalost Františka Zátka, *Stavební a archeologický průzkum zámku Stráž nad Nežárkou (plánky, kresby, fotografie a srovnávací materiál), který provedl na začátku 20. století učitel František Zátka*, nestránkováno.

NPÚ ÚOP České Budějovice

Spisový a obrazový materiál k zámku Stráž nad Nežárkou, zejména: Stráž / Nežárkou (sic), GO fasády zámku okr. J. Hradec;
Stráž n/Než. (sic) Investiční úkol – rekonstrukce zámku na dětský domov, okr. J. Hradec;
mladší opravy (v 21. století);
Evidenční list nemovité kulturní památky:
2226 Stráž nad Nežárkou, zámek;
2229 JH Stráž n./Než. Farní kostel sv. Petra a Pavla s kaplí sv. Michala (sic);
105150 JH Stráž nad Nežárkou, zvonice bez čp./če. (sic).
Soubor mohyl Na pískách.

SOA Třeboň, pracoviště SOKA Jindřichův Hradec

AM Stráže nad Nežárkou, inv. č. 1, sign. 1390, č. listiny 1;
inv. č. 2, sign. 1391, č. listiny 2,
inv. č. 3, sign. 1392, č. listiny 3;
inv. č. 4, sign. 1393, č. listiny 4;
inv. č. 5, sign. 1394, č. listiny 5;
inv. č. 6, sign. 1396, listina č. 6;
inv. č. 7, sign. 1395, č. listiny 7;
inv. č. 8, sign. 1397, č. listiny 8;
inv. č. 9, sign. 1399, č. listiny 9;
inv. č. 10, sign. 1400, č. listiny 10;
inv. č. 11, sign. 1398, č. listiny 11;
inv. č. 12, sign. 1401, č. listiny 12;
inv. č. 13, sign. 1405, č. listiny 13;
inv. č. 14, sign. 1406, č. listiny 14;
inv. č. 15, sign. 1407, č. listiny 15;
inv. č. 16, sign. 1408, č. listiny 16;
inv. č. 17, sign. 1409, č. listiny 17.

Edice pramenů:

EMLER 1882: EMLER, Josef (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. (1253–1310)*. Pragae: Sumpibus regiae scientiarum societatis Bohemiae, 1882.

HAAS 1960: HAAS, Antonín (ed.). *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV. 2. Privilegia non regalium civitatum provincialium regni Bohemiae annorum 1453–1500. Sbirka pramenů práv městského království Českého (sic) IV. 2. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453–1500*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

KALOUSEK 1887: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích VII*. Praha: Bursík a Kohout, 1887.

KALOUSEK 1888: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích VIII*. Praha: Bursík a Kohout, 1888.

KALOUSEK 1889: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích IX*. Praha: Bursík a Kohout, 1889.

KALOUSEK 1890: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích X*. Praha: Bursík a Kohout, 1890.

KALOUSEK 1892: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XI*. Praha: Bursík a Kohout, 1892.

KALOUSEK 1894: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XIII*. Praha: Bursík a Kohout, 1894.

KALOUSEK 1895: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XIV*. Praha: Bursík a Kohout, 1895.

KALOUSEK 1896: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XV*. Praha: Bursík a Kohout, 1896.

KALOUSEK 1900: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XVIII*. Praha: Bursík a Kohout, 1900.

KALOUSEK 1901: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XIX*. Praha: Bursík a Kohout, 1901.

KALOUSEK 1903: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XXI*. Praha: Bursík a Kohout, 1903.

KALOUSEK 1906: KALOUSEK, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XXIII*. Praha: Bursík a Kohout, 1906.

PALACKÝ 1840: PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích I*. Praha: W Kommissj u Kronbergra i Řiwnáče, 1840.

PALACKÝ 1842: PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích II*. Praha: W Kommissj u Kronbergra i Řiwnáče, 1842.

PALACKÝ 1846: PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích IV*. Praha: W Kommissj u Kronbergra i Řiwnáče, 1846.

PALACKÝ 1862: PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích V*. Praha: W Kommissj Knihkupce Fridricha Tempského, 1862.

PALACKÝ 1872: PALACKÝ, František (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské z archivů domácích i cizích VI*. Praha: W Kommissj Knihkupce Fridricha Tempského, 1872.

TEIGE 1912: TEIGE, Josef (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XXVIII*. Praha: Bursík a Kohout, 1913.

SCHULZ 1913: SCHULZ, Václav (ed.). *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích XXX*. Praha: Bursík a Kohout, 1913.

ŠEBÁNEK – DUŠKOVÁ 1981: ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V.2*. Praha: Sumptibus academiae scientiarum Bohemoslovaciae, 1981.

Literatura:

-a 1913: - a 1913. Stráž. Přestavba kostela. *Ohlasu od Nežárky*, roč. 43, 1913, č. 16, 18. dubna 1913, s. 160.

A.B. 1880: Obřady turecké. *Ohlas od Nežárky*, 1880, č. 36.

ANTL 1900–1901: ANTL, Theodor. Registra vydaná k trhu panství strážského. *Památky archeologické* (sic) 19, 1900–1901, s. 419–424, 561–572.

ANTL 1903: ANTL, Theodor. Materiálie k dějinám městyse Stráže. *Ohlas od Nežárky* roč. 33, 1903, č. 31, 1. srpna 1903, s. 313; roč. 33, 1903, č. 32, 8. srpna 1903, s. 321–322.

B. J. A. [O. B.] 1880: Úryvky města Kamenice nad Lipou. Starobylá práva města Kamenice nad Lipou (První doba města Kamenice 1460–1622). *Ohlas od Nežárky* roč. 10, 1880, č. 37, 11. září 1880, s. 293–294; roč. 10, 1880, č. 38, 18. září 1880, s. 301–302; roč. 10, 1880, č. 39, 25. září 1880, s. 309–310; roč. 10, 1880, č. 40, 2. října 1880, s. 317–318; roč. 10, 1880, č. 41, 9. října 1880, s. 325–326; roč. 10, 1880, č. 42, 16. října 1880, s. 333–334.

B. J. A. 1895: Slavnost (sic) živnostenských spolků ve Stráži (Dopis původní). *Ohlas od Nežárky* roč. 25, 1895, č. 26, 29. června 1895, s. 257–258.

Bez uvedeného autora 1973: *Cechy Jindřichohradecka 1578–1888. Sdružený inventář*. Jindřichův Hradec 1973, rkp.

BĚHALOVÁ 2011: BĚHALOVÁ, Štěpánka. Máte již předplacen *Ohlas*? Příspěvek ke 140. výročí založení jindřichohradeckého *Ohlasu od Nežárky*. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 23, 2011, s. 42–61.

BROŽEK – JÍLEK 2008: BROŽEK, Josef – JÍLEK, František. *O životě a lidech na panství strážském. Historie krajiny a obcí bývalého strážského panství do roku 1921*. Město Stráž nad Nežárkou a obce Plavsko, Pístina, Stříbřec, Příbraz a Vydří, 2008.

BŘICHÁČEK 2007: BŘICHÁČEK, Pavel. Za Jindřichem Rychlým (Richlým). *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 19, 2007, s. 283–285.

BURIAN 1998: BURIAN, Vladislav. Průzkum tvrze Fuglhauz u Klece (okr. Jindřichův Hradec) a její sídelně-geografické souvislosti. *Jindřichohradecký vlastivědný sborník* 10, 1998, s. 1–13.

BURIAN 2009: BURIAN, Vladislav. Hrádky a tvrze na Jindřichohradecku. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 21, 2009, s. 95–127.

CAPPELLI 1994: CAPPELLI, Adriano. *Lexicon abbreviaturum: Dizionario di abbreviature latine ed italiane*. Milano: Ulrico Hoepli Editore S.p.A, 1994².

DOMEČKA 1884: DOMEČKA, Ludvík (signován Boh. Svit). K úvaze o „Zemských stezkách, strážnicích a branách v Čechách.“ *Ohlasu od Nežárky* roč. 14, 1884, č. 49, 6. prosince 1884, s. 449–451.

DOMEČKA 1884a: DOMEČKA, Ludvík (signován B. Svit). Vzdělání a osazení pomezního hvozdu českého. Vylíčil Dr. Hermenegild Jireček. (Pojednání král. Společnosti nauk – Řada VI., díl 12). Úvaha. *Ohlas od Nežárky* roč. 14, 1884, č. 47, 22. listopadu 1884, s. 429–431.

DOMEČKA 1884b: DOMEČKA, Ludvík (signován Boh. Svit). Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Napsal J. K. Hraše. Úvaha. *Ohlasu od Nežárky* roč. 14, 1884, č. 43, 25. října 1884, s. 387–388; roč. 14, 1884, č. 44, 1. listopadu 1884, s. 397–399; roč. 14, 1884, č. 45, 8. listopadu 1884, s. 409–410.

DOMEČKA 1887: DOMEČKA, Ludvík. Paměti Strážské (sic) z roků 1741 a 42. *Ohlas od Nežárky* roč. 17, 1887, č. 6, 5. února 1887, s. 49–50; roč. 17, 1887, č. 7, 11. února 1887, s. 57–58.

DOMEČKA 1890: DOMEČKA, Ludvík (signován B. Svit). V jihovýchodních Čechách (referát o dílech Čechy-Novohradsko, a „Třeboňsko“, „Úděl zlaté růže“). *Ohlas od Nežárky* roč. 20, 1890, č. 11, 14. března 1890, s. 83–84; roč. 20, 1890, č. 12, 21. března 1890, s. 93–94; roč. 20, 1890, č. 13, 28. března 1890, s. 102; roč. 20, 1890, č. 17, 25. dubna 1890, s. 135–136; roč. 20, 1890, č. 18, 2. května 1890, s. 143; roč. 20, 1890, č. 19, 9. května 1890, s. 151; roč. 20, 1890, č. 44, 31. října 1890, s. 351–352; roč. 20, 1890, č. 45, 7. listopadu 1890, s. 359; roč. 20, 1890, č. 46, 14. listopadu 1890, s. 367–368.

DOMEČKA 1892: DOMEČKA, Ludvík (signováno B. S.). Referát o Richlého: Příspěvek k poznání prvotního osídlení

jihovýchodní části hvozdu pomezního v Čechách. Podává Jindřich Richlý (V Jindř. Hrad.-Tiskem A Landfrasa Syna. Nákladem vlastním. 1892.). *Ohlas od Nežárky* roč. 22, 1892, č. 52, 23. prosince 1892, s. 419–420.

DOMEČKA 1892a: DOMEČKA, Ludvík. Staročeská svatba v Plavsku. *Ohlas od Nežárky* roč. 22, 1892, č. 36, 2. září 1892, s. 293.

DOMEČKA 1893: DOMEČKA, Ludvík (signováno B. S.). Osídlení krajiny jindřicho-hradecké a novo-bystřické. *Ohlas od Nežárky*, roč. 23, 1893, č. 4, 27. ledna 1893, s. 25–26; roč. 23, 1893, č. 5, 3. února 1893, s. 33–34; roč. 23, 1893, č. 6, 10. února 1893, s. 41–42; roč. 23, 1893, č. 7, 17. února 1893, s. 49–50; roč. 23, 1893, č. 8, 24. února 1893, s. 57–58; roč. 23, 1893, č. 9, 3. března 1893, s. 65–66; roč. 23, 1893, č. 11, 17. března 1893, s. 83–84; roč. 23, 1893, č. 12, 24. března 1893, s. 91–92; roč. 23, 1893, č. 13, 31. března 1893, s. 99–100; roč. 23, 1893, č. 14, 7. dubna 1893, s. 107–108; roč. 23, 1893, č. 15, 14. dubna 1893, s. 117–118; roč. 23, 1893, č. 16, 21. dubna 1893, s. 125–126; roč. 23, 1893, č. 17, 28. dubna 1893, s. 133; roč. 23, 1893, č. 18, 5. května 1893, s. 141–142; roč. 23, 1893, č. 19, 12. května 1893, s. 149–150; roč. 23, 1893, č. 20, 19. května 1893, s. 159–160; roč. 23, 1893, č. 21, 26. května 1893, s. 167–168; roč. 23, 1893, č. 22, 2. června 1893, s. 175–176; roč. 23, 1893, č. 23, 9. června 1893, s. 183–185; roč. 23, 1893, č. 16. června 1893, s. 191–192.

DOMEČKA 1901: DOMEČKA, Ludvík (signováno B. S.). Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindř.-Hradeckém. Napsal Dr. Jos. Novák. *Ohlas od Nežárky* roč. 31, 1901, č. 49, 7. prosince 1901, s. 429–430.

FRIEDRICH 1898: FRIEDRICH, Gustav. *Učebná kniha paleografie latinské*. Praha: Bursík a Kohout, 1898.

FRANTA 1881: FRANTA, František Josef. Paměti starobylého města Lomnice nad Lužnicí. *Ohlas od Nežárky* roč. 11, 1881, č. 1, 1. ledna 1881, s. 1–2; roč. 11, 1881, č. 2, 8. ledna 1881, s. 9–10; roč. 11, 1881, č. 3, 15. ledna 1881, s. 17–18.

FÜRBACH 1990: FÜRBACH, František. Vzpomínka na PhDr. Jana Muka v Jindřichohradeckém muzeu. *Jindřichohradecký vlastivědný sborník* 2, 1990, s. 30–31.

FÜRBACH 2013: FÜRBACH, František. Zátka a muzeum ve Stráži nad Nežárkou. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 25, 2013, s. 93–109.

GERSDORFOVÁ 2020: GERSDORFOVÁ, Zlata. Predikát pánů z Krumlova. „Svár“ historie s archeologií a pomocnými vědami historickými. In: MARÁZ, Karel (ed.). *Mikulovské Kolejní kabinety pomocných věd historických III. Z poznatků, výzkumných projektů, perspektiv a „konfrontací“ v pomocných vědách historických*. Brno: PhDr. Ivo Sperát, 2020, s. 176–195.

GROSS 1902: GROSS, Hynek. Výsady dané městečku Stráži Petrem Vokem z Rožmberka r. 1596, dne 10. července. *Ohlas od Nežárky* roč. 32, 1902, č. 45, 8. listopadu 1902, s. 419–420; roč. 32, 1902, č. 47, 22. listopadu 1902, s. 437–438.

GROSS 1904: GROSS, Hynek. Archiv český jakožto poklad zpráv pro dějiny jižních Čech. *Ohlas od Nežárky* roč. 34, 1904, č. 2, 9. ledna 1904, s. 11; roč. 34, 1904, č. 4, 23. ledna 1904, s. 35; roč. 34, 1904, č. 5, 30. ledna 1904, s. 45; roč. 34, 1904, č. 6, 6. února 1904, s. 55–56; roč. 34, 1904, č. 8, 20. února, s. 77–78.

HAAS 1973: HAAS, Antonín et al. Soupis privilegií měst a městeček Jihočeského kraje od roku 1526. *Archivum Trebonense* 1973, s. 89–216.

HOBIZAL 2001: HOBIZAL, František. *Moje Strážsko*. Borovany: Jelmo, 2001.

HOFFMANN 1978: HOFFMANN, František. Rukopis práv města Kamenice nad Lipou. *Studie o rukopisech* 17, 1978, s. 145–154.

HOFFMANNOVÁ – PRAŽÁKOVÁ 2000: HOFFMANNOVÁ, Jana – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů v českých zemích*. Praha: Libri, 2000.

HORÁKOVÁ 2007: HORÁKOVÁ, Monika. *Porovnání obsahu týdeníku Ohlas od Nežárky v období Rakouska-Uherska, Československa a Protektorátu Čechy–Morava*. Praha 2007. Fakulta sociálních věd, katedra žurnalistiky UK, diplomová práce.

HRAŠE 1884: HRAŠE, Jan Karel. *Zasláno* (rubrika; stanovisko nemá název). *Ohlas od Nežárky* roč. 14, 1884, č. 74, 22. listopadu 1884, s. 433.

HULE 2002: HULE, Miroslav. *Stráž nad Nežárkou*. Třeboň: Carpio, 2002.

CHVOJKA 2009: CHVOJKA, Ondřej. Nález z doby bronzové na Jindřichohradecku. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 21, 2009, s. 20–31.

JANOUSEK 1909–1910: JANOUSEK, Jan. Příspěvek k dějinám města Stráže n. N. *Ohlas od Nežárky* roč. 39, 1909, č. 46, 12. listopadu 1909, s. 420; roč. 39, 1909, 26. listopadu 1909, č. 48, s. 437–438; roč. 39, 1909, č. 49, 3. prosince 1909, s. 448–449; roč. 39, 1909, č. 50, s. 457–458; roč. 39, 1909, č. 51, 17. prosince 1909, s. 467–468; roč. 40, 1910, č. 2, 7. ledna 1910, s. 11–12.

JŮNA 2014: JŮNA, Jan. *Vítkovci a jejich rod: Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů. II. Páni ze Stráže 1267–1474*. Jindřichův Hradec: Martin Jůna, 2014.

JŮNA 2019: JŮNA, Jan. *Vítkovci a jejich rod: Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů. V. Sezimové z Ústí na Jindřichohradecku, Táborsku a Litoměřicku 1267–1664*. Jindřichův Hradec: Martin Jůna, 2019.

JŮNA 2020: JŮNA, Jan. *Vítkovci a jejich rod: Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů. IV. Páni z Hradce 1186–1604*. Jindřichův Hradec: Martin Jůna, 2020.

JŮNA 2020a: JŮNA, Jan. *Vítkovci a jejich rod do roku 1312: Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů*. Jindřichův Hradec: Jan Medek, 2020.

KLÁPŠTĚ 2009: KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012².

KNOZ – DVOŘÁK 2011: KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan (edd.). *Šlechta v proměnách věků*. Brno: Matice moravská, 2011. Edice Země a kultura ve střední Evropě, sv. 17.

KRČILOVÁ – MARTÍNEK – MARTÍNKOVÁ 2004: KRČILOVÁ, Irena – MARTÍNEK, Zdeněk – MARTÍNKOVÁ, Lenka (edd.). *Práva a privilegia města Kamenice nad Lipou 1462–1798*. Edice. Pelhřimov: Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv v Pelhřimově, 2004.

KUCHYŇKA 1999: KUCHYŇKA, Vladimír. K historii zemské hranice na Novobystřicku. *Jindřichohradecký vlastivědný sborník* 11, 1999, s. 22–28.

KUTNAR – MAREK 2009: KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*.

Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009³.

MACHÁČEK 2018–2021: MACHÁČEK, Jiří. *Vznik raně středověké šlechty ve středovýchodní Evropě. Archeologicko-historický pohled.* Grantový projekt Grantové agentury České republiky č. GA18-08646S, řešený v letech 2018–2021.

MALACH 2010: MALACH, Roman. *Přínos týdeníku Ohlas od Nežárky pro český národopis.* Brno 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

MALACH 2011: MALACH, Roman. Národopisné příspěvky v časopise *Ohlas od Nežárky*. *Národopisný věstník* roč. 28, 2011, č. 2, s. 31–45.

MICHÁLEK – FRÖLICH 1985: MICHÁLEK, Jan – FRÖLICH, Jiří. *Bibliografie Jihočeské archeologické literatury 1817–1980.* České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1985.

MUK 1931: MUK, Jan. Z dějiny našeho okresu. (Ze zahajovací přednášky lidovému cyklu Městského Osvět. Sboru 5. listopadu). *Ohlas od Nežárky* roč. 61, 1931, č. 46, 13. listopadu 1931, s. 1–2; roč. 61, 1931, č. 47, 20. listopadu 1931, s. 1–2.

MUK 1941: MUK, Jan. 70 let Ohlasu od Nežárky. Seznam kulturních, vlastivědných, regionálních aj. článků a pojednání, otištěných v týdeníku „Ohlas od Nežárky“ v Jindř. Hradci v letech 1870–1940. *Ohlas od Nežárky*, zvláštní otisk Jindřichův Hradec: Knihovna A. Landfras a Syn 1941.

MUK 1948: MUK, Jan. Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova. *Rodokmen* 2, 1947, č. 2–4; *Rodokmen* 3, 1948, č. 1–3; jako zvláštní otisk 1948.

MÜLLER 1902: MÜLLER, Karel. Emancipační snahy ve starém Řecku. (Přednáška dra. Karla Müllera, proslovená ve schůzi Literární jednoty v J. Hradci dne 9. listopadu 1902). *Ohlas od Nežárky* č. 46–49, 1902.

NOVÁKOVÁ 2001: NOVÁKOVÁ, Stanislava (rec.). Stanislav Vaněk, Mláka, vesnice a poutní místo na jihu Čech, Praha: Jan Naidr, 2011. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 23, 2001, s. 233–234.

NOVÁKOVÁ 2007: NOVÁKOVÁ, Stanislava. Písemné prameny k dějinám strážského panství. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 19, 2007, s. 134–143.

NOVÁKOVÁ 2009: NOVÁKOVÁ, Stanislava. Ještě jednou o knize O životě a lidech na panství strážském. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 21, 2009, s. 180–181.

NYKLÍČEK 2009: NYKLÍČEK, Marie. *Regionální tisk a tiskárna v Jindřichově Hradci od osmnáctého do poloviny dvacátého století.* Praha 2011 Diplomová práce. Univerzita Jana Amose Komenského.

PALACKÝ 1848: PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě dle původních pramenů I/I.* Praha 1848.

PSÍKOVÁ 2006: PSÍKOVÁ, Jiřina. Jan Muk – písemná pozůstalost. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 18, 2006, s. 127–130.

PLUCAROVÁ 2013: PLUCAROVÁ, Laděna. Cechovní svícný ve strážském kostele sv. Petra a Pavla. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 25, 2013, s. 196–198.

[red.] 1874: [red.]. Poklad. *Ohlas od Nežárky* roč. 4, 1874, č. 45, 7. listopadu 1874, s. 2.

[red.] 1876: [red.]. Vražda dítěte. *Ohlas od Nežárky* roč. 6, 1876, č. 1, 1. ledna 1876, s. 3.

(red.) 2001: (red.). Jubileum PhDr. Jana Muka. *Jindřichohradecký vlastivědný sborník* 13, 2001, s. 106.

RICHLÝ 1899: RICHLÝ, Jindřich. Stezka Rohská a cesta Rakouská. *Ohlas od Nežárky* roč. 29, 1899, č. 25, 17. června 1899, s. 211–212.

ROUBÍK 1924: ROUBÍK, František. Nový úřední seznam míst a změny místních jmen v okrese jindřichohradeckém a novobystřickém *Ohlas od Nežárky* roč. 54, 1924, č. 8, 23. února 1924, s. 1–2.

ŘEZNÍK 1905: ŘEZNÍK, B. Do Pompejí. Črty z cest. *Ohlas od Nežárky* roč. 35, 1905, č. 39–44.

SEDLÁČEK 1884: SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého III. Budějovicko.* Praha 1884.

SEDLÁKOVÁ 2012: Sedláková, Jitka. *Počátky rodu Vítkovců se zaměřením na linii hradeckou.* Plzeň, 2012, Diplomová práce. ZU. FF.

700 1948: *700 let města Kamenice nad Lipou.* Kamenice nad Lipou 1948.

750 1998: *750 let města Kamenice nad Lipou 1248–1998.* Kamenice nad Lipou 1998.

SOLPERA 2014: SOLPERA, Jan. Pověsti z okolí Stráže Františka Zátky. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 26, 2014, s. 169–180.

SVOBODA 2002: SVOBODA, Libor. Kniha o Strážsku. *Jindřichohradecký vlastivědný sborník* 14, 2002, s. 117–118.

SVOBODA 2008: SVOBODA, Libor (rec.) Nová publikace o Stráži nad Nežárkou a okolí. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 20, 2008, s. 207–209.

ŠIMÁK 1938: ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny I.5. Středověká kolonizace v zemích českých.* Praha, Leichterův výbor nejlepších spisů poučných, 1938.

ŠTASTNÝ 2005: ŠTASTNÝ, Petr. Jindřich ze Stráže: Vzestup a pád jihočeského feudála do r. 1450. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 17, 2005, s. 34–46.

ŠTASTNÝ 2006: ŠTASTNÝ, Petr. *Jindřich ze Stráže, jihočeský šlechtic doby husitské a poděbradské.* Brno 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

ŠTASTNÝ 2008: ŠTASTNÝ, Petr. Jindřich ze Stráže: Itinerář cesty na vrchol moci a slávy (1450–1460). *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska* 20, 2008, s. 5–17.

TEJČKA 1893: TEJČKA, M. Školní slavnost sv. Řehoře. *Ohlas od Nežárky* roč. 23, 1893, č. 10, 10. března 1893, s. 73–75.

TEJČKA 1896: TEJČKA, M. Žákovské slavnosti na svatého Řehoře. *Český lid* 5, 1896, s. 165–171.

TENORA 1885: TENORA, Jan. *Dějiny městečka Kunštátu.* Brno: Občanská záložna v Kunštátě, 1885.

TISCHER 1875: TISCHER, František. Starobylá práva města Kamenice nad L., pořádek veřejných soudů, úřadění (sic) a výsady (privilegia). *Ohlas od Nežárky* roč. 5, 1875, č. 1, 2. ledna 1875, s. 1–2; roč. 5, 1875, č. 2, 9. ledna 1875, s. 9–10; roč. 5, 1875, č. 3, 16. ledna 1875, s. 17–18; roč. 5, 1875, č. 4, 23. ledna 1875, s. 25–26; roč. 5, 1875, č. 6, 6. února 1875, s. 41–43; roč. 5, 1875, č. 7, 13. února 1875, s. 49–50; roč. 5, 1875, č. 8, 20. února 1875, s. 25–59; roč. 5, 1875, č. 9, 27. února, s. 65–66.

TISCHER 1881: TISCHER, František. Válka turecká podniknuta proti ostrovu Maltě r. 1565. *Ohlas od Nežárky* roč. 11, 1881, č. 43–52.

TISCHER 1895–1898: TISCHER, František. Příspěvky k dějinám církevním jižních Čech. Fara v H. Pěnné, Lodhěřově, N. Bystřici, Počátkách, Stráži. *Ohlas od Nežárky* roč. 25, 1895, č. 21, 25. května 1895, s. 203–204; roč. 25, 1895, č. 22, 1. června 1895, s. 245; roč. 25, 1895, č. 23, 8. června 1895, s. 225–226; roč. 25, 1895, č. 24, 15. června 1895, s. 236; roč. 25, 1895, č. 26, 29. června 1895, s. 257; roč. 25, 1895, č. 27, 6. července 1895, s. 267; roč. 25, 1895, č. 29, 20. července 1895, s. 285; roč. 26, 1896, č. 40, 3. října 1896, s. 359–360; roč. 26, 1896, č. 41, 10. října 1896, s. 369–370; roč. 27, 1897, č. 38, 18. září 1897, s. 343; roč. 27, 1897, č. 41, 9. října 1897, s. 367–368; roč. 27, 1897, č. 43, 23. října 1897, s. 383; roč. 27, 1897, č. 44, 30. října 1897, s. 391–392; roč. 27, 1897, č. 45, 6. listopadu 1897, s. 339–440; roč. 27, 1897, č. 50, 11. prosince 1897, 440–441; roč. 28, 1898, č. 2, 8. ledna 1898, s. 11; roč. 28, 1898, č. 3, 15. ledna 1898, s. 19; roč. 28, 1898, č. 4, 22. ledna 1898, s. 27–28.

TISCHER 1906: TISCHER, František ml. *Seznam článků v týdeníku Ohlas od Nežárky v l. 1896–1905 uveřejněných*. Jindřichův Hradec, 1906.

TRÍSKA 1962: TRÍSKA, Karel. *Velkostatek Stráž nad Nežárkou 1654–1925. Inventář*. Třeboň 1962.

VANĚK 2011: VANĚK, Stanislav. *Mláka, vesnice a poutní místo na jihu Čech*. Praha: Jan Naidr, 2011.

ZÁTKA 1911: ZÁTKA, František. Náš kraj za války o českou korunu. (Z archivu města Stráže.). *Ohlas od Nežárky* roč. 41, 1911, č. 43, 27. října 1911, s. 419–421.

ZÁTKA 1911a: ZÁTKA, František. Z doby pověr a báchorek (Příspěvek ku charakteristice našeho lidu za časů minulých.). *Ohlas od Nežárky* roč. 41, 1911, č. 47, 24. listopadu 1911, s. 459–461.

ZÁTKA 1912: ZÁTKA, František. List z jihočeské minulosti. *Věstník jihočeských muzeí* 7, 1912, č. 5.

ZÁTKA 1912a: ZÁTKA, František. Nejdůležitější archiválie města Stráže. *Věstník jihočeských muzeí* 7, 1912, č. 6–10.

ZÁTKA 1912b: ZÁTKA, František. O starobyklých náhrobních kamenech ve farním kostele a zámecké kapli ve Stráži. *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 11, 15. března 1912, s. 93–94; roč. 42, 1912, č. 12, 22. března 1912, s. 103–104; roč. 42, 1912, č. 14, 5. dubna 1912, s. 123–124.

ZÁTKA 1912c: ZÁTKA, František. Podzemí hradu Stráže. *Jihočeský kraj* 1912, s. 87–90.

ZÁTKA 1912d: ZÁTKA, František. Popsány hrůzy plného požáru dne 14. června 1845 v městys Velešíně (Z pamětní knihy velešinské). *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 33, 35.

ZÁTKA 1912e: ZÁTKA, František. Privilegia obcí příslušných k strážskému panství. *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 26, 28. června 1912, s. 235; roč. 42, 1912, č. 27, 5. července 1912, s. 243–244.

ZÁTKA 1912f: ZÁTKA, František. Před úsvitem. (Povahopisný obrázek lidový z dob poroby.). *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 22, 31. května 1912, s. 201.

ZÁTKA 1912g: ZÁTKA, František. Stráž za války třicetileté. *Jihočeský obzor* 1912, č. 31.

ZÁTKA 1912h: ZÁTKA, František. Založení lásenické kaple (K objevení „Piety lásenické“). *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 25, s. 227.

ZÁTKA 1912i: ZÁTKA, František. Z dob poroby. *Věstník jihočeských muzeí* 7, 1912, č. 4.

ZÁTKA 1912j: ZÁTKA, František. Ze života a působení starého učitele. (Kulturní obrázek z polovice XVIII. stol.). *Ohlas od Nežárky* roč. 42, 1912, č. 1, 5. ledna 1912, s. 1–2; roč. 42, 1912, č. 3, 19. ledna 1912, s. 19–20; roč. 42, 1912, č. 4, 26. ledna 1912, s. 27–28.

ZÁTKA 1913: ZÁTKA, František. K restauraci farního kostela a zámecké kaple ve Stráži. *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 12, 21. března 1913, s. 113–114.

ZÁTKA 1913a: ZÁTKA, František. Paměti Františka Kadeřávka, farního učitele strážského, z r. 1735–1759. *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 30, 25. července 1913, s. 291–292; roč. 43, 1913, č. 31, 1. srpna 1913, s. 301–302; roč. 43, 1913, č. 33, 15. srpna 1913, s. 321–322; roč. 43, 1913, č. 34, 22. srpna 1913, s. 331–332; roč. 43, 1913, č. 35, 29. srpna 1913, s. 341–342; těž zvláštní otisk Jindřichův Hradec 1913.

ZÁTKA 1913b: ZÁTKA, František. Paměti o starém radním domě ve Stráži. *Věstník jihočeských muzeí* 8, 1913, č. 1–3.

ZÁTKA 1913c: ZÁTKA, František. Stráž nad Než. Městské museum. *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 39, 26. září 1913, s. 384–385; roč. 43, 1913, č. 40, 3. října 1913, s. 394; roč. 43, 1913, č. 41, 10. října 1913, s. 406; roč. 43, 1913, č. 42, 17. října 1913, s. 451.

ZÁTKA 1913d: ZÁTKA, František. Stráž nad Než. Nález středověkých nádob. *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 32, 8. srpna 1913, s. 316.

ZÁTKA 1913e: ZÁTKA, František. Stráž nad Než. Opětný nález zbytků ze starobyklých nádob. *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 35, 29. srpna 1913, s. 345.

ZÁTKA 1913f: ZÁTKA, František. Z minulosti řemesel strážských. (Kulturně historický náčrt.). *Ohlas od Nežárky* roč. 43, 1913, č. 3, 17. ledna 1913, s. 17–18; roč. 43, 1913, č. 4, 24. ledna 1913, s. 27–28; roč. 43, 1913, č. 5, 31. ledna 1913, s. 37–38; roč. 43, 1913, č. 6, 7. února 1913, s. 47–48; roč. 43, 1913, č. 7, 14. února 1913, s. 59–60; roč. 43, 1913, č. 8, 21. února 1913, s. 69–70; roč. 43, 1913, č. 9, 28. února 1913, s. 79–80; roč. 43, 1913, č. 10, 7. března 1913, s. 91–92; roč. 43, 1913, č. 13, 28. března 1913, s. 125–136; roč. 43, 1913, č. 14, 4. dubna 1913, s. 135–136; roč. 43, 1913, č. 15, 11. dubna 1913, s. 147–148; roč. 43, 1913, č. 16, 18. dubna 1913, s. 155–156; roč. 43, 1913, č. 18, 2. května 1913, s. 175; těž zvláštní otisk Jindřichův Hradec 1913.

ZÁTKA 1914: František Zátka, K otevření musea strážského. *Ohlas od Nežárky* roč. 44, 1914, č. 2, 9. ledna 1914, s. 1.

ZÁTKA 1914a: Zátka, František. Zpráva o muzeu ve Stráži. *Věstník jihočeských muzeí* 9, 1914, s. 57.

ZÁTKA 1914–1915: ZÁTKA František. Privilegia města Stráže. *Ohlas od Nežárky* roč. 44, 1914, č. 35, 28. srpna 1914, s. 1; roč. 44, 1914, č. 36, 4. září 1914, s. 1; roč. 44, 1914, č. 37, 11. září 1914, s. 1; roč. 44, 1914, č. 38, 18. září 1914, s. 2; roč. 44, 1914, č. 39, 25. září 1914, s. 1–2; roč. 44, 1914, č. 40, 2. října 1914, s. 2; roč. 44, 1914, č. 41, 9. října 1914, s. 1–2; roč. 44, 1914, č. 42, 16. října 1914, 1–2; roč. 44, 1914, č. 44, 30. října 1914, s. 1–2; roč. 44, 1914, č. 45, 6. listopadu 1914, s. 1; roč. 44, 1914, č. 46, 13. listopadu 1914, s. 1–2; roč. 44, 1914, č. 47, 20. listopadu 1914, s. 2–3; roč. 44, 1914, č. 52, 24. prosince 1914, s. 1–2; roč. 45, 1915, 1. ledna 1915, č. 1, s. 1–2; roč. 45, 1915, č. 2, 8. ledna 1915, s. 1–2.

ZÁTKA 1915: ZÁTKA František. Nálezy střepů středověkých nádob při stavbě nové lodi farního kostela ve Stráži. (Příspěvek k historii českého hrnčířství.). *Ohlas od Nežárky* roč. 45, 1915, č. 3, 15. ledna 1915, s. 1; roč. 45, 1915, č. 4, 22. ledna 1912, s. 1–2.

ZÁTKA 1915a: ZÁTKA, František. Stráž n. Než. Činnost městského musea v prvním roce od svého otevření. *Ohlas od Nežárky* roč. 45, 1915, č. 4, 22. ledna 1915, s. 5–6.

ZÁTKA 1917: ZÁTKA, František. Jihovýchodní část pomезního hvozdu českého v době předhistorické. *Ohlas od Nežárky* roč. 47, 1917, č. 29, 13. července 1917, s. 1–2; roč. 47, 1917, č. 30, 20. července 1917, s. 1–2; roč. 47, 1917, č. 32, 3. srpna 1917, s. 1–2; roč. 47, 1917, č. 33, 10. srpna 1917, s. 1–2; roč. 47, 1917, č. 34, 17. srpna 1917, s. 2; roč. 47, 1917, č. 35, 24. srpna 1917, s. 1–2; roč. 47, 1917, č. 41, 5. října 1917, s. 1; roč. 47, 1917, č. 42, 12. října 1917, s. 1.

ZÁTKA 1917a: ZÁTKA, František. O jihočeském loutkáři lidovém Prokopu Dubském. *Loutkář* roč. 1, 1917, s. 109–110.

ZÁTKA 1918: ZÁTKA, František. Jihočeští loutkáři lidoví z 2. poloviny 19. století. *Loutkář* roč. 2, 1917–1918, č. 2, s. 101, 121–123.

ZÁTKA 1918a: ZÁTKA, František. *Vodník neboli V předvečer svatojánský*. Loutková hra, Praha, 1918.

ZÁTKA 1919: ZÁTKA, František. Ema Destinnová o loutkovém divadle. *Loutkář* roč. 3, 1919, č. 10, s. 144–145.

ZÁTKA 1919a: ZÁTKA, František. Jak hraje „Fausta“ loutkář Prokop Dubský. *Loutkář* roč. 3, 1919, č. 9, s. 106–109.

ZÁTKA 1920: ZÁTKA, František. *Tajemný kovář*. Loutková hra. Praha, 1920.

ZÁTKA 1920a: ZÁTKA, František. Ze vzpomínek na lidové loutkáře. *Loutkář* roč. 4, 1920, č. 10, s. 123–124.

ZÁTKA 1921: ZÁTKA, František. *Don Žan*. Loutková hra. Praha, 1921.

ZÁTKA 1921a: ZÁTKA, František. Nález střepů středověkých nádob v Polšti. *Ohlas od Nežárky* roč. 51, 1921, č. 16, 22. dubna 1921, s. 1.

ZÁTKA 1922: ZÁTKA, František. Archeologický nález ve Stráži n. Než. *Ohlas od Nežárky*, roč. 52, 1922, č. 28, 14. července 1922, s. 1; roč. 52, 1922, č. 29, 21. července 1922, s. 1.

ZÁTKA 1923: ZÁTKA, František. K historii zaniklých tvrzí v okolí strážském. *Ohlas od Nežárky* roč. 53, 1923, č. 19, 11. května 1923, s. 1; roč. 53, 1923, č. 20, 18. května 1923, s. 1–2; roč. 53, 1923, č. 21, 25. května 1921, s. 1–2; roč. 53, 1923, č. 23, 8. června 1923, s. 1.

ZÁTKA 1935–1936: ZÁTKA, František. Nedvězí u Stráže nad Než. *Zájmy Českomoravské vysočiny* 5, 1935, č. 39–41, 44–45, 47, 50, 6, 1936, č. 3, 6, 7, 13, 16–17, 23–24, 26; též samostatně Jindřichův Hradec 1936.

ZÁTKA 1937–1939: ZÁTKA, František. Zámek Stráž. *Zájmy Českomoravské vysočiny* 7, 1937, č. 37, 41–3, 45, 49–50, 8, 1938, č. 2–4, 8, 10–11, 17, 19, 21, 23–24, 35–36, 49, 9, 1939, č. 1, 3 a 5–6.

ZÁTKA 1939, 2007: ZÁTKA, František. *Zámek Stráž*. Jindřichův Hradec: Jaroslav Svoboda, 1939; Brno: Garn, 2020².

Elektronické zdroje:

Archeologická mapa České republiky [online]. Archeologický ústav AV ČR. [Cit. 30. 9. 2022]. Dostupné z: <https://amcr-info.aiscr.cz>

Informační systém o archeologických datech Národního památkového ústavu [online]. Národní památkový ústav. [Cit. 30. 9. 2022].

Dostupné z:

http://isad.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/edit_new/tisk.php?info&EDIT_ID=22447

Informační systém o archeologických datech [online]. Národní památkový ústav [Cit. 30. 9. 2022]. Dostupné z: <https://geoportal.npu.cz/ISAD/>

MARÁZ 2014: MARÁZ, Karel. 730 let od první písemné zmínky o pánech ze Stráže. Dostupné z: <https://www.straznadnezarkou.cz/mesto/historie/730-let-od-prvni-pisemne-zminky-o-panech-ze-straze/?ftresult=Sezema+ze+Str%C3%A1%C5%BEE>

Digitální knihovna Kramerius Muzea Jindřichohradecka. Ohlas od Nežárky 1–71, 1871–1942 [online]. Muzeum Jindřichohradecka. [Cit. 30. 9. 2022]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/aba001/1453018>

Památkový katalog [online]. Národní památkový ústav. [Cit. 30. 9. 2022]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz>

Seznam zkratek:

AČK – Archiv České koruny

AM – archiv města

ČČH – Český časopis historický

FF MU – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

FF ZU – Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

JSH – Jihočeský sborník historický

NA – Národní archiv

NPÚ ÚOP – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště

SOA – státní oblastní archiv

SOKA – státní okresní archiv

SÚA Praha – Státní ústřední archiv Praha

UK – Univerzita Karlova

| Karel Maráz

Fakulta lesnická a dřevařská Mendelovy univerzity v Brně
Zemědělská 3

613 00 Brno

Archiv vysokého učení technického v Brně

Klatovská 18a

602 00 Brno